

5. ENVIRONMENTÁLNE PODMIENKY A HLADISKÁ

5.1. Členenie environmentálnych podmienok a hľadísk

Východisková situácia pre zabezpečenie TUR SR v rámci environmentálnych

podmienok a hľadísk určuje vývoj a stav

a) zložiek životného prostredia (Â§ 2 zákona č. 17/1992 Zb.) ako súčasť

- litosféry (geologická a geomorfologická podmienky),
- atmosféry (klimatologická a meteorologická podmienky),
- hydrosféry (hydrologická podmienky),
- pedosféry (pedologická podmienky),
- biosféry (biologická podmienky);

b) environmentálnych rizikových faktorov

- fyzikálnych (rádioaktivity, hluku, vibrácií, elektromagnetických polí),
- chemických (škodlivých odpadov a chemických látok),
- biologických (choroboplodných organizmov, environmentálnej mutagenézy, genetickej

modifikácie), ktorých výsledkom môže byť nežiaduca zmena environmentu alebo vznik

chorôb environmentálneho pôvodu;

- havárií a živelných pohrám (napríklad povodní, zemetrasení, zosuvov a laván,

požiarovosti, dopravnej nehodovosti);

c) prírody a krajiny, jej ochrany a tvorby na rôznych úrovniach (nadregionálnej, regionálnej, miestnej).

Environmentálne hľadiská TUR sú založené na zabezpečení proporcionality medzi

uspokojovaním súčasných a budúcich potrieb spoločnosti a prirodzenými podmienkami,

potenciálmi a využívaním zdrojov krajiny. V tomto procese je potrebné rešpektovať

únosnosť (zaťažiteľnosť, zraniteľnosť) krajiny a potrebu ochrany jej prioritných

mimoprodukčných vlastností a funkcií, ako aj súčasný stav krajiny z hľadiska

environmentálnej kvality jej zložiek a celého systému (stavu životného prostredia).

5.2. Litosféra -geologická a geomorfologická podmienky

Geologická stavba a reliéf územia SR sú napriek malej rozlohe veľmi pestré. SR leží na

rozhraní dvoch európsky významných geologicko-geomorfologických jednotiek - tabuľovej

nážinnej oblasti Panónskej panvy (nážiny a kotliny južného Slovenska) a horského masívu

Karpát (viac ako dve tretiny územia sú pohoria a vnútrohorské kotliny); na rozhraní

druhohorného pŕisma,

vnŕtrokarpatského paleogŕnu, neogŕnnych sopečnŕch pohorŕ,
panvŕ a kotlŕn.

Z hŕadiska členitosti reliŕfu moŕno na ŕzemŕ SR identifikovať rŕzne typy
reliŕfu

s odliŕnŕmi vŕŕkovŕmi pomermi, energiou reliŕfu, sklonmi svahov,
tvarmi reliŕfu a inŕmi

znakmi - rovinnŕ, pahorkatinnŕ, vrchovinnŕ, hornatinnŕ a
velhornatinnŕ. Typ geologického

substrŕitu a reliŕfu predstavujŕ prvotnŕ diferenciačnŕ prvok z hŕadiska
ostatnŕch prŕrodnŕch

zloŕiek krajiny, ale aj z hŕadiska moŕného vyuŕitia ŕlovekom.

Geologickŕ pomery sŕŕ urĕujŕce z hŕadiska vŕŕskytu geopotenciŕilov, kam
patria zdroje

geologického prostredia (nerastnŕ suroviny, podzemnŕ vody, minerŕilne
vody, zemskŕ teplo,

lieĕivŕ bahnŕi a i.) a priaznivŕ geologickŕ podmienky pre vyuŕitie
ŕzemia (vhodnŕ zŕkladovŕ

pŕdy, vhodnŕ podmienky pre ŕloŕiskŕ odpadov a inŕ environmentŕilne
rizikovŕ stavby,

vhodnŕ ŕtruktŕry pre infiltrŕciou vŕd, podzemnŕ zŕisobnŕky plynu,
jaskyne a inŕ prŕrodnŕ

pamiatky).

Hlavnŕmi skupinami nerastnŕch surovŕn sŕŕ energetickŕ, rudnŕ,
nerudnŕ a stavebnŕ

suroviny. V minulosti bolo ŕzemie Slovenska vŕznamnŕ najmŕ intenzŕ-
vnou banskou

ĕinnosťou v pohoriach. Vŕĕŕšina zŕisob rudnŕch surovŕn vŕak bola
vyŕaŕenŕi a ich sŕĕasnŕ

zdroje sŕŕ malŕ. Naopak zdroje nerudnŕch a stavebnŕch surovŕn sŕŕ
pomerne rozsiahle, zŕisoby

niektorŕch surovŕn majŕŕ eurŕpsky vŕznam a sŕŕ perspektŕvne aj v
budŕcnosti. Nŕŕiny a kotliny

sŕŕ pomerne bohatŕ na stavebnŕ suroviny a nachŕdzajŕ sa tu aj
loŕiskŕ energetickŕch surovŕn.

Celkovŕ geologickŕ zŕisoby na vŕhradnŕch loŕiskŕich na ŕzemŕ SR
predstavovali k

1.1.1999 spolu 15,2 mld. t, z ĕoho pripadalo najviac (9,5 mld. t) na nerudnŕ
suroviny,

4,0 mld. t na stavebnŕ suroviny, 1,3 mld. t na energetickŕ suroviny a 0,4 mld.
t na rudnŕ

suroviny. Registrovanŕch bolo spolu 767 loŕŕsk (288 loŕŕsk stavebnŕch,
287 loŕŕsk

nerudnŕch, 96 loŕŕsk energetickŕch a 96 loŕŕsk rudnŕch surovŕn).
Zŕisoby nerastnŕch surovŕn

sa nachŕdzajŕ aj na loŕiskŕich nevyhradenŕch nerastov. K 1.1.1999 bolo
na ŕzemŕ SR

evidovanŕch spolu 267 takŕchto loŕŕsk surovŕn s celkovŕmi zŕisobami
0,8 mld. mŕ.

Tab.ĕ. 31 - Zŕisoby nerastnŕch surovŕn v SR k 1.1.1999

Surovina Poĕet loŕŕsk Bilanĕnŕ zŕisoby (BZ) spolu % loŕŕsk % bilanĕnŕch zŕisob
celkovo s BZ kt mil. mŕ s BZ kt mil. mŕ

EnergetickÃ©

suroviny

93 57 379 778 12 894 000 10,2 5,3 89,2

RudnÃ© suroviny 90 21 72 405 0 3,8 1,0 0,0

NerudnÃ© suroviny 264 224 6 691 758 29 327 40,1 93,7 0,2

StavebnÃ© suroviny 288 257 0 1 528 952 46,0 0,0 10,6

Spolu 735 559 7 143 941 14 452 279 100,0 100,0 100,0

Zdroj: SprÃ¡vy o stave Ã­ivotnÃ©ho prostredia SR (MÃ­P SR)

www.environet.sk Strana 3 z 104

NÃ­rodnÃ­ stratÃ©gia TUR - III. Ã­asť

V uplynulom obdobÃ­ sa na Ã­zemÃ­ SR ťaÅ­ili vÅ­etky skupiny nerastnÃ½ch surovÃ­n. Z

energetickÃ½ch surovÃ­n sa ťaÅ­ilo najmÃ­x hnedÃ© uhlie, menej lignit, zemnÃ½ plyn a ropa.

Spotreba ostatnÃ½ch surovÃ­n (urÃ­n, Ã­ierne uhlie) je krytÃ­ dovozom. Len v prÃ­pade hnedÃ©ho

uhlia a lignitu predstavuje ťaÅ­ba vÃ½znamnÃ© Ã­asť domÃ­cej spotreby, absolÃ©tna vÃ­xÃ­ina

spotreby ropy a zemnÃ©ho plynu sa dovÃ­Å­a. ŤaÅ­ba rudnÃ½ch surovÃ­n na naÅ­om Ã­zemÃ­ je

v Ã©tlme - ťaÅ­ sa len Å­eleznÃ­ ruda a malÃ© množstvo zlatonosnej rudy. SR je takmer Ã©plne

viazanÃ­ na dovoz rudnÃ½ch surovÃ­n. VÃ½znamnÃ­ je ťaÅ­ba nerudnÃ½ch a stavebnÃ½ch surovÃ­n,

z ktorÃ½ch sa vo viacerÃ½ch prÃ­padoch veÅ­kÃ­ Ã­asť vyŤaÅ­enej suroviny vyvÃ­Å­a. NajvÃ­xÃ­Ã­ objem

predstavuje ťaÅ­ba vÃ­pencov, dolomitov a stavebnÃ©ho kameÅ­a, rozsiahla je ťaÅ­ba

Å­trkopieskov, magnezitu, tehliarskych surovÃ­n a zlievÃ­renskÃ½ch pieskov. Z dÃ­lÅ­Ã­ch surovÃ­n sÃ©

v sÃ©Ã­asnosti ťaÅ­enÃ© sadrovec, kamennÃ­ sol', keramickÃ© suroviny, bentonit, Ã­adiÃ­ tavnÃ½, baryt,

kaolÃ­n, perlit, dekoraÃ­nÃ½ kameÅ­, azbest, Å­iaruvzdornÃ© Å­ly, zeolit a i.

VÃ½voj ťaÅ­by vybranÃ½ch nerastnÃ½ch surovÃ­n (porovnanie za roky 1990, 1994 a 1998 -

uvedenÃ© v tabuÅ­ke Ã­. 32) vypovedÃ­ o celkovom Ã©tlme ťaÅ­by v 90-tych rokoch o 70-85%. V

oblasti ťaÅ­by energetickÃ½ch surovÃ­n nie je prepad aÅ­ takÃ½ vÃ½raznÃ½ (15-25%), avÅ­ak v prÃ­pade

rudnÃ½ch surovÃ­n priÅ­lo k zastaveniu ťaÅ­by takmer vÅ­etkÃ½ch rÃ©d. V ťaÅ­be nerudnÃ½ch surovÃ­n

nie je vÃ½voj po roku 1990 jednoznaÃ­nÃ½. Pri niektorÃ½ch surovinÃ­ch priÅ­lo k podstatnÃ©mu Ã©tlmu

- azbest, baryt, dekoraÃ­nÃ½ kameÅ­, kremeÅ­ a kremeneÃ­, vÃ­penec, mastenec, perlit, ale aj

magnezit, keramickÃ© Å­ly a zeolit. Naopak niektorÃ© suroviny zaznamenali nÃ­rast ťaÅ­by -

zlievÃ­renskÃ© piesky, kaolÃ­n, sadrovec a anhydrit, kamennÃ­ sol', Ã­adiÃ­ a najmÃ­x bentonit a

Å­iaruvzdornÃ© Å­ly. Celkovo vÅ­ak aj v prÃ­pade nerudnÃ½ch surovÃ­n mÃ­Å­eme konÅ­tatovať znÃ­Å­enie

objemu ťaÅ­by surovÃ­n. Evidencia ťaÅ­by a spotreby stavebnÃ½ch surovÃ­n je

problematickejši,
keďže ich veľká časť patrí medzi ložiská nevyhradených nerastov.
Tab. č. 32 - Vývoj ťažby a životnosť zŕsob vybraných nerastných surovín
Surovina Bilančné zŕsob

zŕsob

1990 1994 1998 1999 Index ťažby Životnosť

suroviny

(roky)

Z1 + Z2 1990/1999 A B

Hnedé uhlie a lignit (kt) 270 057 4766 3634 3507 3732 0,78 70 51

Ropa (kt) 593 73,1 67,1 61,0 59 0,81 11 0

Zemný plyn (mil. m³) 7937 416,7 289,3 311,0 235 0,56 26 2

Antimón rudy (kt) 0 76 0 0 0 0 (-) (-)

Medené rudy (kt) 0 361 0 0 0 0 (-) (-)

Olovnato-zinkové rudy (kt) 0 220 0 0 0 0 (-) (-)

Ortuť (kt) 0 43 0 0 0 0 (-) (-)

Zlato-strieborné rudy (kt) 0 13 63,6 * 53 4,08 (-) (-)

Železné a komplexné rudy

(kt)

32 027 1728 1021 899 891 0,52 42 8

Azbest (kt) 5 022 95 31 19 2 0,02 264 252

www.vironet.sk Strana 4 z 104

Prírodná stratégia TUR - III. časť

Baryt (kt) 1 442 87 104 41 44 0,51 39 63

Bentonit (tis. m³) 14 249 29 56 66 60 3,1 218 510

Čadič tavný (kt) 16 537 29 0 48 47 1,62 345 345

Dekoračný kameň (kt) 10 011 39 18 16 45 1,15 800 432

Dolomit (kt) 222 764 4646 1709 1796 1504 0,32 124 226

Kamenná soľ (kt) 187 411 92,1 96,6 127,0 125 1,36 1480 800

Kaolín (kt) 27 882 26 40 28 22 0,85 996 271

Keramické ŕly (kt) 18 196 76 59 53 53 0,70 345 240

Kremeň a kremenec (kt) 6 905 80,0 63,3 3,0 3 0,04 3760 178

Magnezit (kt) 160 231 2084 1164 1261 1143 0,55 128 166

Mastenec (kt) 626 15 31 4 1 0,07 156 330

Perlit (kt) 17 063 54 28 24 20 0,37 710 1310

Sadrovec a anhydrit (kt) 304 772 102 122 128 117 1,15 2480 1690

Vápenec a cement. suroviny

(tis. kt)

1 358 11734 7568 7200 5597 0,48 182 195

Zeolit (tis. m³) 103 248 54 13 10 14 0,26 10325 *

Zlievãirenské piesky (kt) 444 079 472 458 522 421 0,89 850 666

Žiaruvzdorné ŕly (kt) 211 3 2 12 3 1,0 15 8

Stavebný kameň (tis. m³) 696 754 10789 5683 3100 2844 0,26 160 165

Štrkopiesky a piesky (tis.

m³)

270 285 7669 2866 1050 1469 0,19 140 160

Tehliarske suroviny (tis. m³) 161 145 1514 308 410 517 0,34 270 270

Zdroj: MŽP SR

A - životnosť suroviny pri ťažbe na úrovni roku 1998, B - životnosť suroviny pri úrovni
reálnej

domácej spotreby

(-) neexistujúce bilančné zŕsob suroviny v kategórii Z1, Z2 * - údaj nie je možné
vyhodnotiť

Index ťažby - hodnota ťažby suroviny v roku 1990 = 1,00

Životnosť zŕsob nerastných surovín zŕvis okrem miery ich využívania
(ťažby) aj od

množstva bilančných voľných zísob priemyselných kategórií. Nakoľko v bilancii zísob
v hradných ložisk SR sa bilančné zísoby väčšiny surovín vykazujú len podľa tzv.
podmienok využiteľnosti zísob, v ktorých absentujú ekonomické ukazovatele (ceny,
náklady), s informácie o množstve bilančných (ekonomických) zísob nepresné, a tým je
ovplyvnená aj odhad o ich životnosti.
Na Slovensku je geologický prieskum na veľmi vysokej úrovni, miera preskúmania
tradičných surovín je vysoká, avšak aj tak je možné najmä pri niektorých skupinách surovín
očakávať v skutočnosti väčšie zísoby, ako sú v súčasnosti evidované.
Na druhej strane zásada evidovaných zdrojov surovín nie je reálne ťažiť z dôvodu stretov
záujmov s inými aktivitami (napr. s ochranou prírody a krajiny), niektoré tradičné suroviny
sú zásada nahradzané
www.environet.sk Strana 5 z 104
Národná stratégia TUR - III. časť
novými netradičnými, resp. obnoviteľnými zdrojmi. Neustále sa zvyšuje aj podiel
recyklovania surovín, čo zásada znižuje dopyt po tradičných zdrojoch.
Všetky skutočnosti napovedajú o zložitosti problematiky a o potrebe komplexnej surovínovej politiky štátu.
Na základe súčasných známym bilančných zísob je životnosť vybraných nerastných surovín v SR uvedená v tabuľke č.32. Najdlhšiu životnosť v prípade zachovania súčasnej úrovne ťažby majú niektoré nerudné suroviny - najmä zeolit, kremeň a kremenec, sadrovec, kamenná soľ. Najkratšiu životnosť (najvyššiu mieru exploatácie) majú vo všeobecnosti rudné suroviny (okrem Fe-rod u nás neexistujú žiadne bilančné zísoby), energetické suroviny (ropa, zemný plyn) a niektoré nerudné suroviny (žiaruvzdorné hliny, baryt).
S vlastnosťami geologického prostredia úzko súvisí výskyt geotermálnej energie, ktorá patrí medzi obnoviteľné prírodné zdroje (horúce geotermálne vody a teplo suchých hornín). V SR ide o pomerne významnú potenciálu, z ktorého sa využívajú len geotermálne vody na získavanie tepelnej energie (hlavne na vykurovanie skleník, faliových krytov a termálnych kopalísk). Zdroje geotermálnej energie sú overené najmä v kotlinách a nážinách. Technicky využiteľná potenciál bol v roku 1998 vyčíslená na 6300 GWh/r (22680 TJ/r), čo predstavuje 22,6% potenciálu všetkých obnoviteľných zdrojov energie (pozri tabuľka č. 33).

Tab.č. 33 - Technicky využiteľná polpotenciálna obnoviteľných zdrojov energie a ich využitie (1997)

Zdroj Technicky využiteľná polpotenciálna energie

Využitá polpotenciálna energie (1997)

Miera

využitia

potenciálu

(GWh/r) (TJ/r) (%) (GWh/r) (TJ/r) (%) %

Biomasa 9178 33041 32,9 2727 9817 39,7 29,7

Vodná energia 6607 23785 23,7 3800 13680 55,3 57,5

v tom: malá vodná

elektrárne (do 10 MWh)

1034 3722 3,7 202 727 3 19,5

Geotermálna energia 6300 22680 22,6 338 1217 4,9 5,4

Slnecná energia 5200 18720 18,6 7 25 0,1 0,1

Veterná energia 605 2174 2,2 0 0 0 0

S p o l u 27890 100400 100 6872 24740 100 24,6

Zdroj: MH SR

V roku 1997 bolo v SR využitá len nepatrná množstvo potenciálu geotermálnej energie -

5,4% teoretického potenciálu, čo predstavovalo približne 5% celkového využitia

obnoviteľných zdrojov energie (tabuľka č. 33).

S vlastnosťami litosféry a reliéfu súvisí aj náichylnosť krajiny na niektoré nepriaznivé

ohrožujúce faktory krajiny (tzv. geobariéry), ohrožujúce krajinné a životné prostredie i

samotného človeka (ničivé zemetrasenia, katastrofické zosuvy, laviny, náhle poklesy územia,

www.environet.sk Strana 6 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

vysoká rádioaktívna úroveň územia a i.), alebo sťažujúce podmienky pre využitie územia (vysoká

seizmická intenzita, nestabilné svahy, intenzívna erózia, objemové zmeny zemín, sufúzia a

pod.). K najvýznamnejším patria seizmicita a geodynamické javy (svahové procesy), avšak

vyskytujú sa aj ďalšie (napr. laviny, sadanie hornín, sufúzia, erózne procesy), ktoré sú

predmetom geologického výskumu a vyhodnocovania.

Územie SR patrí medzi seizmicky málo až stredne ohrozené oblasti (v okrajovej

oblasti stredomorsko-transilzijského pásma zemetrasení). Nachádza sa tu niekoľko regiónov

náichylných na vznik zemetrasení - JZ časť Podunajskej nížiny s centrom v Komárne,

Brezovské Karpaty, Žilinská kotlina, Zvolenská kotlina a oblasť Humenné - Strážske.

Výskyt svahových deformácií je kombináciou geologických a reliéfových

podmienok, v½skytu aktivujºceho prírodného procesu (najmä klimatick faktory) a často aj vonkajšieho zásahu človeka (napr. nevhodni stavebni činnosť). V SR sú zosuvy viazan najmä na tri hlavn oblasti (flyšov pohoria, neovulkanick pohoria a oblasť kotl).

Registrovan svahov deformácie pokr½vajº 3,7% zemia SR, pričom regionálne zaberajº viac ako 20% zemia a môžu spôsobovať značn priame i nepriame hospodirske škody.

Celkovo je na území SR registrovan½ch 1801 svahov½ch deformácií. V½znamn½m antropogénnym vplyvom na substrit a reliéf je banski a ťažobni činnosť.

Medzi najvjšie dôsledky ťažby surovn patr vytvorenie veľk½ch vydobyt½ch priestorov v podzemí aj na povrchu, prejavy podrúbania (sadanie a prepadvanie zemia, vytváranie bezodtokov½ch depresi), aktivácia geodynamick½ch javov. Ďalšími nepriazniv½mi dopadmi na životn prostredie sú napr. odvodňovanie horninov½ch komplexov, znženie v½datnosti využvan½ch zdrojov, vytvorenie veľk½ch vyťažen½ch priestorov na povrchu i v podzemí, nahromadenie veľkého množstva kontaminovanho odpadu (haldy a odkaliská).

Po roku 1990 v dsledku zmeny ekonomick½ch a legislatívnych podmienok došlo k rozsiahlemu útlmu ťažby a opšaniu bansk½ch diel, čo vyvoláva nov problémy (potreba sancie a likvidácie bansk½ch diel). V½znamn½mi lokalitami s nepriazniv½m vplyvom ťažby surovn na životn prostredie s najmä oblasti ťažby uhlia, rd a magnezitov.

Okrem ťažby nerastn½ch surovn je ďalšou hospodirskou oblasťou nepriaznivo vpl½vajºcou na substrit a reliéf aj produkcia odpadov a nakladanie s nimi. Špecifick½m problémom, súvisiacim s poškodenm substritu a relifu, sú aj následky vojenskej činnosti v uplynul½ch desaťročiach (najviac sa prejavili v kontaminácii substritu, pd a podzemn½ch vd odpadmi a ropn½mi látkami).

Starostlivosť o horninov prostredie v SR, ako aj geologick½ v½skum a prieskum a štitny geologick½ dozor je v gescii MŽP SR. Využívanie nerastn½ch surovn (banski činnosť) ako činnosť najviac ovplyvňujºca geologick prostredie a surovinov zdroje je v gescii MH SR.

Orgánmi štitnej banskej sprivy s Hlavn½ bansk½ rad (na strednej úrovni) a obvodn bansk úrady na úrovni miestnej štitnej sprivy. V½skumom a

prieskumom geologických

www.environet.sk Strana 7 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

faktorov sa už niekoľko desaťročí zaoberá štitny geologický stav
Dionýza Štóra

(ŠGŠDŠ) v rezorte MŽP SR.

Ochranu a racionálne využitie horninového prostredia upravuje zákon NR
SR č. 313/1999

Z.z. o geologických prácach a štitnej geologickej správe (geologický
zákon) a zákon č.

44/1988 Zb. o ochrane a využití nerastného bohatstva (banský zákon) v
znení

z neskorších predpisov.

Hlavnou úlohou pre najbližšie obdobie je prijatie nového banského
zákonu a Koncepcie

rudného a nerudného banáctva.

Kľúčovým dokumentom na národnej úrovni týkajúcim sa využitia
energetických

surovinových zdrojov je Energetická politika SR (2000), ktorá predstavuje
nový

legislatívny rámec budúceho vývoja energetiky. Rozpracovanie a
uplatňovanie koncepcie by

malo prispieť k ďalšiemu znižovaniu zaťažovania prostredia využívaním
neobnoviteľných

zdrojov energie a k zvyšovaniu podielu využívania obnoviteľných zdrojov
energie.

Alternatívna energetická politika SR (vypracovaná MVO Energia 2000) bola
súčasťou

verejnej diskusie k návrhu energetickej politiky SR, v oblasti ťažby a spotreby
energetických

surovín sa jej ciele veľmi nelíšia od rezortného návrhu.

Nerastné bohatstvo je vlastníctvom SR (čl.4 Ústavy SR). Predmetom
ochrany

surovinového potenciálu štátu sú výhradné ložiská (významné
ložiská vyhradených nerastov,

§ 6), ložiská nevyhradených nerastov sú súčasťou pozemku a nevzťahuje
sa na ne právna

ochrana. V banskom zákone a jeho vykonávacej vyhláške sú na ochranu a
využívanie

(dobývanie) výhradných ložísk vymedzené dve základné kategórie
- chránené ložiskové

územie (CHLŠ) a dobývací priestor (DP).

V SR bolo v roku 1998 viac ako 650 CHLŠ, z toho najviac ložísk stavebných
surovín.

Celkovo pre 429 CHLŠ určili aj DP na využívanie výhradného ložiska.

Starostlivosť o chránené nerasty sa zabezpečuje zákonom NR SR č.

287/1994 Z. z. o

ochrane prírody a krajiny a vyhláškou MŽP SR č. 213/2000 Z. z. o

chránených nerastoch a

chránených skamenelinách a o ich spoločenskom ohodnocovaní.”

Horninové prostredie a reliéf sú neobnoviteľnými prírodnými zdrojmi
- ich kvalita a

kvantita je daná prirodnou štruktúrou krajiny a predstavujú prvotné (ťažko zmeniteľné)

faktory využívania zeme.

Stav a vývoj horninového prostredia a reliéfu z hľadiska ich trvalo udržateľného

využívania je daný najmä:

- exploatáciou existujúcich zdrojov - náročnosťou ekonomiky na spotrebu neobnoviteľných

prrodných zdrojov (nerastných surovín),

- vyvolanými vplyvmi ťažby nerastných surovín a svisiacich činností na životné

prostredie,

- inými ľudskými činnosťami ovplyvňujúcimi horninové prostredie - napr. stavebnou a

inou inžinierskou činnosťou, dopravou, pôdohospodárstvom a vodným hospodárstvom.

www.enviromet.sk Strana 8 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Limitujúcim faktorom využívania surovinných zdrojov v SR je neexistencia ucelenej surovinovej politiky, ktorá by stanovovala podmienky využívania jednotlivých

zdrojov. V novej Energetickej politike SR (2000) je načrtnutá via štátnej politiky v oblasti

využívania fosilných palív (ropy, zemného plynu a uhlia), v oblasti využívania rudných a

nerudných surovín takáto politika neexistuje. Súčasný stav surovinovej základne je

charakteristický takmer úplným vyčerpaním zásob rudných surovín, veľmi rozdielnym

stavom zásob a mierou využívania nerudných surovín a obmedzením kontroly štátu nad

ťažbou stavebných surovín.

Miera využitia obnoviteľných geotermálnych zdrojov je v SR veľmi nízka. Doteraz

najväčšími prekážkami ich lepšieho využívania sú nevyhovujúce cenové, daňové a

legislatívne podmienky, ktoré zapracujú neúmerne vysoké

výrobné náklady.

Vyvolané vplyvy ťažby nerastných surovín na krajinu a životné prostredie sú veľké -

predstavujú jeden z najväčších komplexov environmentálnych problémov Slovenska

(potreba sanície veľkého množstva banských diel, environmentálne záťaž vyvolané ťažbou a

spracovaním surovín) a ich eliminácia bude časovo a finančne veľmi náročná.

- ♦ Trvalo udržateľné využívanie surovinných zdrojov SR malo byť založené na

postupnej reálne možnej náhrade neobnoviteľných zdrojov surovín (ktorých je na

zem SR nedostatok a v prevažnej miere sú dovážané) za netradičné a

obnoviteľná surovina. Žiadace je napr. podstatné zväčšenie využívania potenciálu geotermálnej energie.

Dlhodobé zmeny vo využívaní surovinových zdrojov by sa mali diať v synergickom efekte so štruktúrnymi zmenami v energetike a priemysle.

5.3. Atmosféra - klimatologická a meteorologická podmienky

Základným makroklimatickým faktorom Slovenska je jeho geografická poloha v stredných

zemepisných šírkach a vo vnútrozemí. Táto predurčuje globálny charakter klímy - SR leží v

mierne teplej prechodnej klimatickej oblasti s pravidelným striedaním štyroch ročných období

a s prevládajúcim severozápadným až západným prúdením vzduchu. Šezemie SR je na základe

teplotno-vlhkostnej bilancie možno zjednodušene zaradiť do troch hlavných oblastí (teplo

s vlhkovým deficitom, mierne teplo s vyrovnanou vlhkovou bilanciou, chladno s vlhkovým

prebytkom), pričom ich rozšírenie je podmienené najmä nadmorskou výškou.

Klimatické zdroje sa zaraďujú medzi obnoviteľné zdroje surovín - k významným

zdrojom patria najmä slnečné žiarenie a vietor.

Technicky využiteľný potenciál slnečnej energie v SR bol vyčíslený na 5 200 GWh_{r-1}

(18.720 TJ_{r-1}), čo predstavuje 18,6% potenciálu všetkých obnoviteľných zdrojov energie

(tabuľka č. 34). Množstvo využiteľnej slnečnej energie je odvodzované od práku

www.environet.sk Strana 9 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

globálneho slnečného žiarenia, preto najlepšie podmienky sa v národných a kotlinových

oblastiach južného Slovenska. Reálne využitie slnečnej energie je veľmi nízke - v roku 1997

využili cca 7 GWh/r (25 TJ/r), čo je len 0,1% potenciálu a minimálny podiel na celkovom

využití obnoviteľných zdrojov energie. V SR sa v súčasnosti využívajú slnečné kolektory

najmä na ohrev vody v malých zariadeniach.

Vetero-energetický potenciál SR je malý (napr. v porovnaní so západnou Európou).

Technicky využiteľný potenciál bol stanovený na 605 GWh_{r-1} (2.174 TJ_{r-1}), čo predstavuje

2,2% celkového potenciálu obnoviteľných zdrojov energie. Vhodné podmienky na využitie sa

nachádzajú len vo vyšších nadmorských výškach (celková efektívna plocha využiteľného

územia je len 257 km² - 0,52% SR). Využívanie veternej energie je prakticky nulové.

V posledných desaťročiach je za jeden z najväčších environmentálnych problémov považovaná globálna zmena klámy. Spojená je s rastom tzv. skleníkového efektu atmosféry, ktorú je zapríčinená antropogénne podmienenou emisiou skleníkových plynov (produkovaných hlavne spaľovaním fosilných palív). Živým problémom je rýchlosť tejto zmeny - za 100 rokov sa môže oteplieť na niektorých miestach Zeme aj viac ako o 10 °C a v celosvetovom priemere aj viac ako o 2 °C. Uvedené zmeny sú však veľmi dynamické a nie je možné ich jednoznačne predpovedať.

V priebehu 20. storočia zaznamenali na Slovensku rast priemernej ročnej teploty vzduchu asi o 1 °C, pokles priemerných ročných úhrnov zrážok asi o 15% na juhu a 5% na severe územia, výrazný pokles relatívnej vlhkosti vzduchu (najmä na juhozápade územia) a pokles charakteristik snehovej pokrývky takmer všade. Tieto fakty svedčia o vplyve globálnej klimatickej zmeny aj na území Slovenska, pričom regionálne scenáre zmeny hlavných klimatických prvkov naznačujú pokračovanie súčasných trendov zmien aj v budúcnosti.

Územím s vysokým stupňom citlivosti na dôsledky klimatických zmien z hľadiska hydrologického cyklu a vodných zdrojov je južné Slovensko, naopak územiami s nižším stupňom citlivosti sú západ, sever a severovýchod Slovenska.

Dalším významným environmentálnym problémom nadobúdajúcim globálny charakter je antropogénne narušenie ozónovej vrstvy - úbytok stratosferického ozónu a nárast troposferického ozónu. Mimoriadny význam ozónu súvisí s jeho absorpčnými vlastnosťami v ultrafialovej i v infračervenej oblasti spektra slnečného žiarenia aj zemského vyžarovania.

Úbytok stratosferického ozónu spôsobujú rastúce emisie škodlivých látok (freóny, halóny, N₂O, NO, CO, prchavé organické látky) z energetiky, priemyslu, dopravy a poľnohospodárstva. Koncentrácie prázemného ozónu sa v celom miernom pásme v tomto storočí zdvojnásobili. Prázemný ozón prekračuje kritickú úroveň koncentrácií pre vegetáciu na celom území Slovenska. Je hlavným stresovým faktorom lesných ekosystémov a príčinou 5-10% úbytku poľnohospodárskej rastlinnej produkcie. Priemerné koncentrácie prázemného ozónu na našom území rastú s nadmorskou výškou, zvyšovali sa najmä v období do roku 1990. V poslednom desaťročí sa nie je pozorovaný významnejší trend

zvyšovania, avšak

počet prekročená imisnáho limitu ozónu je aj naďalej vysoká. Stanovená indexy expozície

www.environet.sk Strana 10 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

ozónom pre poľnohospodárske plodiny a lesné ekosystémy boli prekračované prakticky vo

všetkých meraných lokalitách, na hornej hranici lesa až dvojnásobne.

Priaznivá je vývoj bilancie spotreby látok poškodzujúcich ozónovú vrstvu – od roku 1989

prišlo k zníženiu spotreby týchto látok približne o 95%, čo je v súlade s požiadavkami

Montrealského protokolu (pozri tabuľka č. 34).

Tab.č. 34 - Spotreba látok poškodzujúcich ozónovú vrstvu Zeme v SR (t/rok)

Skupina látok 1986/89 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999

A I – freóny 1 710,5 986,9 229,4 379,2 1,2 2,05 1,71 1,69

A II – halóny 8,1 2,0 0,0 0,0 0,0 0,00 0,00 0,00

B I – freóny 0,1 0,1 0,0 0,0 0,0 0,00 0,00 0,00

B II - CCl₄ 91,0 250,0 315,4 0,6 0,0 0,16 0,07 0,08

B III -1,1,1

trichloreten

200,1 180,0 136,7 69,4 0,0 0,10 0,00 0,00

C I 49,7 37,2 61,0 59,90 83,72 53,41

C II - HBCFC 14,3 0,00 0,00 0,00

E - CH₃Br 10,0 9,6 9,60 10,00 0,00

Spolu 2 069,5 1

419,0

681,5 486,4 86,1 71,71 91,10 55,18

Zdroj: MŽP SR

Antropogénny faktor ohrozenia kvality ovzdušia v súčasnosti vysoko prevažuje nad

prirodzenými zdrojmi. Pávodcami znečisťujúcich látok v SR sú najmä hospodárske aktivity –

predovšetkým energetika, ale aj doprava, hutnícky a chemický priemysel.

Základnými

znečisťujúcimi látkami sú oxidy sere, dusíka, oxid uhoľnatý, tuhý

znečisťujúce látky.

Vývoj emisií znečisťujúcich látok má v SR od roku 1989 jednoznačne klesajúcu tendenciu

(pozri tabuľka č. 35). Napr. emisie SO₂ poklesli v období 1989-1998 o 68,6%, emisie NO_x o

43,5%, emisie CO o 36,3%, emisie tuhých znečisťujúcich látok až o 82,1% a emisie

prchavých organických látok poklesli v období 1990-1997 o takmer 50%.

Celkovo sa na území SR v období 1989-1998 zmenšilo množstvo

emitovaných základných

znečisťujúcich látok o 57,9%, čo predstavuje priemerný ročný pokles

emisií o takmer 6%.

Výrazne k takému trendu prispel útlm hospodárstva, zmena palivovej základne v prospech

ušľachtelých palív ako aj uplatňovanie a presadzovanie nových právnych predpisov na

ochranu ovzdušia spojených s uplatňovaním moderných technológií. Výchov v produkcii

emisií ťažkých kovov (Cd, Hg, As, Pb) od roku 1995 sáce na rozdiel od základných

znečisťujúcich látok nie je pozitívny - emisie v roku 1998 dosahovali prakticky rovnakú

hodnotu ako v roku 1995, avšak v porovnaní s rokom 1990 aj tu došlo k poklesu emisií.

www.vironet.sk Strana 11 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Z hľadiska diaľkového šírenia látok znečisťujúcich ovzdušie je SR naďalej exportom

škodlivým (napriek výraznému zníženiu emisií), i keď na druhej strane pomerne značné

množstvá emisií SO₂ a NO_x aj prijíma.

Tab.č. 35 - Výchov emisií základných znečisťujúcich látok - tis.t., (1990-1999)

Znečisťujúca

látka

1980 1990 1992 1994 1996 1998 1999

SO₂ 780 538,977 377,634 235,763 224,199 178,780 172,499

NO_x 226,739 191,709 173,015 139,551 127,944 120,811

TZL 299,368 177,481 78,301 66,977 57,508 61,375

CO 488,698 382,271 374,682 373,315 312,889 316,813

Zdroj: Správa o stave životného prostredia SR 1999 (MŽP SR)

Znečistenie ovzdušia predstavuje jedno z najvýznamnejších

environmentálnych rizík -

najmä z toho dôvodu, že sa vyskytuje predovšetkým v urbanizovaných husto zaľudnených

oblastiach. Znečistenie má synergický efekt, prejavujúci sa acidifikáciou - zväščením kyslosti

prostredia (so sprievodnými kyslými dažďami a poškodzovaním lesných porastov a

kontamináciou pôdy) a nepriaznivými zdravotnými následkami pre obyvateľov žijúcich

v postihnutých oblastiach. Najvýznamnejšími látkami zapríčínujúcimi znečistenie ovzdušia sú

oxidy sery, dusíka, oxid uhoľnatý, tuhý znečisťujúce látky, ťažké kovy. Celkovo patrí SR ku krajinám s najväčším regionálnym znečistením

ovzdušia a kyslosťou

zrýchľovacích vŕd v Európe. Ászemia dlhodobo najviac postihnuté

znečistením ovzdušia

(vysokou koncentráciou znečisťujúcich látok, trvaním, frekvenciou

výchovu alebo spoločným

účinkom viacerých znečisťujúcich látok) boli vyhlásené za ohrozené oblasti (v roku 1998

bola ich výmera 3121 km² s počtom 1,189 mil. obyvateľov). Patrí sem 12 oblastí (Banská

Bystrica, Bratislava, Hnúšťa-Tisovec, Horná Nitra, Jelšava-Lubník, Košice, Prešov,

Ružomberok, Strážske-Vranov-Humenné, Stredná Spiš, Žiarska kotlina, Žilina), v ktorých sa

pravidelne sleduje imisnÁi situÁicia a vyhodnocuje sa tzv. index zneÁistenia ovzdušia (pozri tabuľka č. 36). Na zÁiklade vÁ½voja od roku 1993 možno konštatovať, že aj imisnÁi situÁicia v SR sa zlepšuje.

Tab.č.36 - VÁ½voj indexov zneÁistenia ovzdušia pre sledovanÁ© monitorovacie stanice

(1993-1999)

Index zneÁistenia

ovzdušia

1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999

poÁet hodnotenÁ½ch 19 26 24 20 24 27 24

www.environet.sk Strana 12 z 104

NÁirodnÁi stratÁ©gia TUR - III. Áasť stanÁc

priemer IZO_r 2,19 1,95 1,72 1,98 1,76 1,6 1,53

priemer IZO_d 2,83 2,15 1,88 2,22 2,15 1,91 1,74

priemer IZO_k 1,28 1,04 0,72 1,06 1,05 0,94 0,85

IZO_r - index roÁnÁ©ho zneÁistenia ovzdušia, IZO_d - index dennÁ©ho zneÁistenia ovzdušia,, IZO_k -

index krÁitkodobÁ©ho zneÁistenia ovzdušia

Zdroj: SprÁivy o stave ÁivotnÁ©ho prostredia SR 1993-1999 (MŽP SR)

Starostlivosť o ovzdušie a jeho ochrana je v SR v gescii MŽP SR. HlavnÁ©

Áinnosti

zaprÁiÁujúÁ©ce poškodzovanie ovzdušia a klimatickÁ½ch zdrojov sÁ© vÁak v

gescii rezortov

hospodÁirstva a dopravy. Miestnu ÁtÁitnu sprÁivu zabezpeÁujúÁ© odbory

ÁivotnÁ©ho prostredia

krajskÁ½ch Á©radov a okresnÁ½ch Á©radov. OdbornÁ½m kontrolnÁ½m

orgÁinom na Á©seku ochrany

ovzdušia je SlovenskÁi inÁpekcia ÁivotnÁ©ho prostredia so sÁdlom v Bratislave a s tromi

regionÁilnymi inÁpektorÁitmi ochrany ovzdušia. Odbornou organizÁiciou na

sledovanie a

vyhodnocovanie klimatickÁ½ch parametrov a kvality ovzdušia je SlovenskÁ½

hydrometeorologickÁ½ Á©stav (SHMÁŠ) Bratislava.

Zo ÁirÁieho hľadiska sÁ© v kontexte ochrany ovzdušia a ozÁ³novej vrstvy Zeme

dÁ'leÁitÁ© aj

viacerÁ© mezinÁirodnÁ© dohovory. Ich vÁ½znam spoÁÁva najmÁx v

ustanovenÁ koordinovanÁ©ho

spÁ'sobu zniÁzovania produkcie ÁkodlivÁ½ch lÁitok a urÁenÁ limitov ich emisiÁ.

V sÁ©Áasnosti je pre SR platnÁ½ch množstvo predpisov tÁ½kajÁ©cich sa

ochrany ovzdušia a

ozÁ³novej vrstvy Zeme. Veľmi dÁ'leÁitÁ½ je najmÁx zÁikon Á. 309/1991 Zb. o

ochrane ovzdušia

pred zneÁiÁtujúÁ©cimi lÁitkami (zÁikon o ovzduÁÁ) v znenÁ neskorÁ½ch

predpisov a jeho

vykonÁivacÁ predpis (nariadenie vlÁidy SR Á. 92/1996 Z.z. v znenÁ neskorÁ½ch predpisov).

ZÁikon predovÁetkÁ½m upravuje povinnosti prevÁidzkovateľov veľkÁ½ch,

strednÁ½ch, malÁ½ch a

mobilnÁ½ch zdrojov zneÁistenia ovzdušia, urÁuje prÁpustnÁ© Á©roveň

znečistenia (emisnÃ©, imisnÃ© a depozičnÃ© limity a emisnÃ© kvÃ³ty), vymedzuje tzv. osobitnÃ© ochranu ovzdušia. Problematiku emisiÃ z mobilnÃ½ch zdrojov upravuje vyhlÃiška MŽP SR č. 144/2000 Z. z. o požiadavkÃich na kvalitu palÃv a vedenÃ prevÃidzkovej evidencie a o druhu, rozsahu a spÃsobe poskytovania Ãdajov orgÃinu ochrany ovzdušia. VÃkon štÃitnej sprÃivy v tejto oblasti ustanovuje zÃikon SNR č. 134/1992 Zb. o štÃitnej sprÃive ochrany ovzdušia v znenÃ neskoršÃch predpisov. ZÃikon č. 76/1998 Z.z. o ochrane ozÃ³novej vrstvy Zeme v znenÃ neskoršÃch predpisov (zÃikon č.408/2000 Z. z. nadobudol Ãčinnosť 1.1.2001) upravuje povinnosti pri nakladanÃ s lÃitkami poškodzujÃcimi ozÃ³novÃ vrstvu Zeme a vÃ½robkami z nich. ViacerÃ existujÃce zÃikony a vykonÃvacie predpisy bude potrebnÃ novelizovať v zmysle legislatÃvneho plÃinu aproximÃcie prÃiva k prÃivnemu systÃmu EÃš. DÃležitÃ½m dokumentom na nÃirodnej Ãrovni tÃkajÃcim sa využitia klimatickÃ½ch zdrojov a najmÃx vplyvu l'udskÃ½ch aktivÃt na ich kvalitu je EnergetickÃ politika SR (MH SR), ktorej

www.environet.sk Strana 13 z 104

NÃirodnÃ stratÃgia TUR - III. časť

rozpracovanie a uplatňovanie by malo prispieť k ďalšiemu znižovaniu zaťažovania ovzdušia

škodlivÃ½mi lÃitkami a k plneniu medzinÃirodnÃ½ch dohovorov.

VyhlÃiška MŽP/ SR č. 112/1993 Z. z v znenÃ vyhlÃišky č. 103/1995 Z. z.

vymedzila oblasti

vyžadujÃce osobitnÃ ochranu ovzdušia. Ide o zaťaženÃ Ãozemia a Ãozemia vyžadujÃce si

osobitnÃ starostlivosť o ochranu ovzdušia - NP, CHKO a kÃpel'nÃ miesta.

Z hľadiska hodnotenia kvality ovzdušia a klimatickÃ½ch zdrojov je relevantnÃ kapitola 9

Agendy 21 (programovÃ oblasti B, C, D). VÃvoj vo vzťahu k TUR treba hodnotiť z dvoch

hlavnÃ½ch aspektov:

- využívanie energetickÃho potenciÃlu klimatickÃ½ch zdrojov ako sÃčasťi obnovitel'nÃ½ch

prÃirodnÃ½ch zdrojov (slnečnÃ a veternÃ energia)

- stav a vÃvoj kvality ovzdušia z hľadiska aspektov globÃilnej klimatickej zmeny

(sklenÃkovÃho efektu), ochrany ozÃ³novej vrstvy a znečistenia ovzdušia.

Využívanie energetickÃho potenciÃlu klimatickÃ½ch zdrojov je v

sÃčasnosti minimÃilne,

na veľmi nÃzkej Ãrovni. Hlavnou prÃčinou sÃ legislatÃvne a ekonomickÃ podmienky, ktorÃ

preferujÃ veľkovÃ½robcov energie a nevytvÃirajÃ podmienky pre stimulÃciu diverzifikovanÃho

využívania energetickÃ½ch zdrojov. Ani nÃivrh novej energetickej politiky tieto

otázky nerieši.

Doterajšá v½voj je preto v tejto oblasti z hľadiska TUR nepriaznivá½.

V½voj kvality ovzdušia na území SR má v poslednom desaťročí

jednoznačne pozitívny

trend. Znázili sa emisie prakticky vo všetkých ukazovateľoch (SO₂, NO_x,

tuhé znečisťujúce

látky, prchavé organické látky), v½razne sa obmedzilo používanie

látko poškodzujúcich

ozónovú vrstvu, celkovo sa zlepšuje imisná situácia.

Nepriaznivé trendy sú však pomerne jednoznačné v prípade prejavov

globálnej

klimatickej zmeny a deštrukcie ozónovej vrstvy, vzhľadom k veľkej

zotrvačnosti ich

přsobení. Do roku 2075 sa predpokladá z½šenie dlhodobých priemerov ročnej teploty

vzduchu o 2 - 4 °C, očakávané sú aj nepriaznivé zmeny v ročnom

režime zrážok (mierny rast

zrážkových úhrnov v zime, avšak celkový pokles charakteristík snehovej

pokrývky, mierny

pokles zrážkových úhrnov v lete, avšak pri predpoklade v½skytu intenzívnejších zrážok).

Predpokladané je aj z½raznenie a predĺženie suchých období v teplej časti roka so

sprievodným poklesom prietokov riek a přdnej vlhkosti, ako aj regionálne rozdiely

očakávaných dôsledkov klimatickej zmeny a nadväzujúcich

hydrologických parametrov

(režim odtoku, prietokové pomery, zísoby podzemných vôd).

Z½šenie koncentrácie

prázemného ozónu budú v najbližších desaťročiach pretrvať - trendy

koncentrácií budú

závisieť od veľkosti poklesov emisií, najmä oxidov dusíka. Pokles úrovne koncentrácií

prázemného ozónu bude spomaľovať globálne otepľovanie.

Trvalo udržateľné využívanie a manažment klimatických zdrojov a

ovzdušia na Slovensku

by mali byť založené na podstatne vyššom využívaní potenciálu

obnoviteľných

klimatických zdrojov (slnečná a veterná energia) a na pokračovaní v

trende znižovania

emíí škodlivín do ovzdušia a používania škodlivých látok.

www.environet.sk Strana 14 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

5.4. Hydrosféra - hydrologické podmienky

Voda je významnou zložkou národného systému. Najvýznamnejšími faktormi formovania

povrchových a podzemných vôd SR sú zrážkovo-odtokové pomery

mierného klimatického

přsma a poloha na hlavnom európskom rozvodí. Takmer celé územie

patrí do úmoria

Čierneho mora a povodia Dunaja, malá časť územia patrí do povodia

Baltického mora

(povodie Dunajca). Hlavnými povodiami Slovenska sú povodia Dunaja a Moravy, Váhu, Hronu, Bodrogu a Hornádu. Celkovo sa na území SR nachádza 49 775 km vodných tokov. Najväčšími riekami pretekajúcimi našim územím sú Dunaj, Morava, Váh, Bodrog, najdlhšími riekami sú Váh, Hron, Ipel', Hornád. Množstvo odtečenej vody je závislé od tzv. odtokového koeficientu, ktorý sa pohybuje od 10-20% v nížinách až po 60-80% v horských polohách, v priemere predstavuje 32-35%. Územie Slovenska je pomerne bohaté na zásoby podzemných vôd, ktoré sú viazané na rôzne typy podpovrchových kolektorov. Na základe geologického zloženia je možné rozlíšiť niekoľko hlavných oblastí s charakteristickým obehom podzemnej vody - krasové oblasti, oblasti nekarbonátových hornín Karpat, oblasti kotlinových a nížinných pahorkatín a oblasti fluvialných sedimentov. Územie Slovenska je bohaté aj na výskyt minerálnych a termálnych vôd, viazaných na tektonické poruchy, prápadne hĺbkové geologické vrty. Z hľadiska výskytu sú vodné zdroje (povrchové aj podzemné) nepravidelne rozložené, čo vytvára nerovnováhu medzi dostupným množstvom a potrebou vody. Zásoby vody sa tvoria zo zrážkovej vody a z celkového kolobehu vody v krajine, z nich však iba časť je využiteľná pre človeka a jeho aktivity. Zdroje vody zo zrážok v SR vytvárajú dlhodobý priemerný povrchový odtok 400 m³.s⁻¹. Skutočné dostupné zdroje vody sú však podstatne vyššie (zväčšené o prítoky tokov pritekajúcich zo susedných krajín - celkový odtok je 1700 m³.s⁻¹). Z hľadiska povrchového odtoku sa v uplynulom desaťročí prejavili nepriaznivé trendy, čo máže súvisieť s nárastom globálnej klimatickej zmeny. Zrážky v období 1993-1998 poklesli oproti dlhodobému priemeru (1931-1980) asi o 3%; povrchový odtok až o 9%. Hydrogeologické pomery Slovenska sú pomerne priaznivé z hľadiska tvorby a akumulácie zásob a zdrojov podzemných vôd, nevýhodou je však ich nerovnomerné rozloženie. V súčasnosti má približne 60% územia Slovenska nedostatok vodných zdrojov, 30% územia má dobré zastúpenie vodných zdrojov a najlepšie podmienky má 10% územia. Priaznivé hydrogeologické štruktúry zaberajú 38% územia akumulujú až 84% využiteľných množstiev podzemných vôd. Disponibilné zdroje povrchových a

podzemných vôd na území SR sú uvedené v tabuľke č. 37.

Tab.č. 37 - Disponibilné zdroje povrchových a podzemných vôd na území SR

Odbery vôd 1931-

1980

1993-

1998

1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999

Priemerný objem

zrňok

mil. m³ 39 823 38 744 33 202 40 117 40 657 41 147 37 076 40 215 40 289

www.environet.sk Strana 15 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Priemerný objem

odtok

mil. m³ 12 818 11 737 9 808 12 800 11 966 12 751 12 114 10 986 13 381

Odtokový

koeficient

% 0,32 0,30 0,30 0,32 0,29 0,31 0,33 0,27 0,33

Autochté

povrchové vodné

zdroje

m³.obyv.⁻¹ 2340 2186 1838 2390 2229 2371 2248 2037 2168

Využitelné

množstvo

podzemných vôd

mil. m³* 2335 2342 2320 2330 2340 2337 2341 2387

Podzemné vodné

zdroje

m³.obyv.⁻¹* 434,8 438,9 433,1 434,0 435,1 433,8 434,1 442,2

Zdroj: Správa štátnej vodohosp. bilancie 1997/98, Správy o stave ŽP SR 1993-1999 (MŽP SR)

Vývoj odberov povrchových a podzemných vôd v SR je dokumentovaný v tabuľke č. 38.

Na Slovensku sa odobere ročne asi 11% z objemu autochtých povrchových zdrojov,

ale len necelý 3% z celkového prístupného objemu vody. Z pohľadu množstva povrchovej

vody je situácia u nás relatívne priaznivá. Celkový objem dodávok povrchových vôd poklesol

v období 1990-1999 až o 47%, odbery povrchovej vody sa od roku 1992 znížili o 34,4%.

Odbery podzemných vôd v tom istom období poklesli o 32,5%. Asi 85% povrchovej vody je

určenej na priemyselné účely, zvyšok pre verejné vodovody a poľnohospodárske účely.

Odbery podzemnej vody sú určené predovšetkým pre verejné vodovody (78%). Hoci odbery

v roku 1998 predstavovali len 20% z celkového množstva využiteľných zásob podzemných

vôd, v niektorých oblastiach Slovenska pretrváva nedostatok zdrojov pitnej vody v dôsledku

ich nerovnomerného rozloženia a problémom sa stáva prekračovanie

environmentálnych

limitov využiteľnosti zásob podzemných vôd.

Tab.č. 38 - Vývoj využívania povrchových a podzemných vôd v SR - I.s-1 (1990-1999)

Odbery vôd 1992 1994 1995 1996 1997 1998 1999 Koeficient odberu

1999/1992

Ročné odbery podzemnej vody

l/s 21 838 19 178 18 332 16 763 15 774 15 646 14 733 0,67

Ročné odbery povrchovej vody

l/s 32 813 25 372 25 627 25 262 25 734 23 232 21 540 0,66

Podiel nefakturovanej

vody

% 27,7 25,6 25,7 26,0 26,9 27,3 29,0 1,05

Zdroj: Správy o stave životného prostredia SR 1993-1999 (MŽP SR)

www.environet.sk Strana 16 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Tab. č. 39 - Zásobovanie obyvateľstva vodou a napojenie domov na kanalizáciu

Ukazovateľ 1990 1992 1994 1996 1997 1998 1999

obyv. zásobených vodou z verejných vodovodov (tis.)

3 990 4082 4 194 4 288 4354 4 427 4 443

podiel z celkov. počtu obyvateľov v % 75,3 77,0 78,4 79,7 80,9 82,1 82,3

obyvatelia bývajúci v domoch

napojených na verejnú kanalizáciu (tis.)

2 689 2738 2 794 2 853 2 891 2 938 2 953

podiel z celkového počtu obyvateľov v %

50,8 50,9 52,3 53,0 53,7 54,5 54,7

Zdroj: Štatistická ročenka (1995, 1999)

Konkrétnym prejavom starostlivosti spoločnosti o vodné zdroje a zásobovanie obyvateľov

nezávadnou vodou je zásobovanie obyvateľov pitnou vodou (napojenie na vodovodnú sieť)

a miera odkanalizovania. Obidva ukazovatele majú v SR od roku 1990 pozitívny trend

(tabuľka č. 39). Počet obyvateľov napojených na verejný vodovod sa zvyšoval priemerne

takmer o 55 tis. ročne a na verejnú kanalizáciu o 31 tis. ročne. Ďšroveň zásobovania

obyvateľov kvalitnou a hygienicky nezávadnou pitnou vodou a najmä miera odkanalizovania

je však stále nedostatočnou, pričom existujú veľké regionálne rozdiely (nevyhovujúca

situácia je najmä na vidieku, predovšetkým vo východoslovenskom regióne).

Hydroenergetický potenciál (HEP) je ukazovateľom vyjadrujúcim možné využitie

energie tečúcej vody (najmä vodných tokov). Voda predstavuje druh

najvýznamnejší obnoviteľný zdroj energie na území Slovenska (po biomase). Technicky využiteľný HEP v SR bol stanovený na 6607 GWh.r⁻¹, čo predstavuje necelú štvrtinu (23,7%) potenciálu všetkých obnoviteľných zdrojov energie. Z vodných tokov SR sá to hľadiska HEP jednoznačne najvýznamnejšie Váh a Dunaj, z ostatných riek sá to Hron, Orava a Hornád.

V deväťdesiatych rokoch bolo na území SR využívanie vodnej energie pomerne kolísavé, ale celkovo má rastúci trend. V roku 1990 bolo využitie HEP na úrovni 38 % potenciálu, v roku 1998 to bolo cca 70%, čo predstavuje asi 20% z celkovej výroby elektrickej energie.

Reálne využitie HEP narástol predovšetkým v dôsledku energetického využitia veľkých vodných diel. V SR je v súčasnosti v prevádzke okolo 200 vodných elektrární, pričom až 84% energie bolo vyrobených vo vodných elektrárňach s výkonom nad 10 MW a len 1,2% energie vo vodných elektrárňach s inštalovaným výkonom menším ako 200 kW.

Energetické využitie povodia v roku 1998 je uvedené v tabuľke č. 40.

www.environet.sk Strana 17 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Tab.č. 40 - Celkový hydroenergetický potenciál (HEP) povodia územia SR

Povodia	HEP Podiel HEP v SR	Orientačné využitie HEP (2000)		
GWh / rok	%	GWh / rok	%	
Dunaj	2539,6	38,4	2458,8	96,8
Váh	3155,9	47,8	2043,9	64,8
Hron	557,6	8,4	112,5	20,2
Bodrog a Hornád	353,7	5,4	132,5	37,5
Spolu územie SR	6606,8	100,0	4747,7	71,9

Orientačné využitie HEP - sáčet HEP všetkých prevádzkovaných a rozostavaných VE

Zdroj: Muránoví a kol. 1997

Významným faktorom vplyvu človeka na vodu a vodné zdroje sá vodohospodárske úpravy, ktoré majú na Slovensku dlhodobú tradíciu. V súčasnosti spĺňajú v krajine viaceré účelov - najmä retenčnú (zadržiaciu), protipovodňovú a zvlahovú (čiastočne aj zabezpečenie pitnej vody, rekreácia), avšak ich vplyv má že byť z environmentálneho hľadiska problematickým. Výstavba vodných nádrží patrí k najradikálnejším zásahom do hydrologického cyklu - od roku 1970 vzrástol počet veľkých vodných nádrží na území SR a miera ich akumulácie na dvojnásobok. Úspravy tokov predstavujú najrozšírenejšiu formu vplyvu človeka na hydrologický cyklus - v súčasnosti je na území SR

upravených asi 22% z celkovej dĺžky tokov, čo je nárast od roku 1970 takmer na dvojnásobok. Pritom tieto zásahy majú veľmi vplyv na ekologickú funkcie vodných tokov a ich ekosystémov. Odvodnenie územia sa taká väčšina poľnohospodárskej pôdy v ná- žinách, pričom často sa realizovali ekologicky a ekonomicky neefektívne odvodňovacie zásahy. Plocha odvodnených území SR vzrástla od roku 1970 asi o 10%. Napriek stálej realizácii vodohospodárskych opráv je v dôsledku prejavov globálnej zmeny klímy veľký ohrozenosti územia povodňami nepriaznivý, pričom problém protipovodňovej ochrany sa stále významnejším. Okrem odberov vody a vodohospodárskych opráv vplýva človek na kvantitu a kvalitu vodných zdrojov aj vypáštanjem odpadových vôd do vodných tokov buď priamo, alebo cez kanalizačnú sieť. Pávodcami odpadových vôd v SR sú najmä priemysel a komunálna sféra (kanalizačné systémy miest a obcí). Nedostatočným čistením sa do povrchových vôd dostávajú vysoké koncentrácie znečisťujúcich látok a látok podporujúcich rozvoj rias a planktónu, čoho dôsledkom je celkové zhoršenie kvality vody v tokoch a stojatých vodách (eutrofizácia). V uplynulom desaťročnom období je celkový objem odpadových vôd vypášaných do vodných tokov relatívne stále, s miernym trendom znižovania od roku 1994.

www.environet.sk Strana 18 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

Tab.č. 41 - Znečistenie odpadových vôd vypášaných do tokov a verejnej kanalizácie

Znečistenie vodných tokov

1990 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999

odpadová voda

vypášaná do

vodných tokov

mil.

m³

1 208 1 173,5 929,9 1 223,5 1 168 1 140 1 109 1 138 1 105

BSK₅ tis.t 100,0 63,2 38,9 34,3 32,2 27,4 22,6 22,0 20,9

CHSK tis.t 247,0 174,0 99,8 107,0 87,9 75,8 68,9 66,4 63,8

nepolárne extrah.

látky

T 1346 767 772 879 627 565 512 360

nerozpustná látky T 41,4 45,0 41,1 37,0 29,4 26,0

nečistená odpadová

vody

% 30,1 27,9 22,8 30,2 30,4

odpadovÃ© vody
vypÃ©šťanÃ© do
verejnej kanalizÃ©cie
mil.

m₃

542 550,4 557,6 551,1 543,7 521 524 499

ĉistenÃ© odpadovÃ©

vody do VK

% 91 83,6 88,7 91,4 93,5 95,4 92,4 94,8

Zdroj: SprÃ©va o stave ťivotnÃ©ho prostredia SR 1999 (MŹP SR), ŐtatistickÃ© roĉenky SR

CelkovÃ½ objem vypÃ©šťanÃ½ch ŐkodlivÃ½n do tokov klesÃ½ pomerne
vÃ½znamne - v obdobÃ½

1992-98 sa znÃ½il objem BSK₅ o 65%, ChSK_{Cr} o 62% a nepolÃ½irnych
extrahovatel'nÃ½ch lÃ½tok

(NEL) o 62%. ZÃ½roveň pokleslo množstvo vypÃ©šťanÃ½ch nerozpustnÃ½ch
lÃ½tok (NL) o 29%

(pozri tabuľka ĉ. 41). NaznaĉenÃ½ trend je dÃ½sledkom zlepšovania
technologickÃ½ch procesov

vo vÃ½robe so sÃ½oasnanÃ½m zniťovanÃ½m jej objemu, ale aj rozvoja budovania
kanalizÃ©ciÃ½ a

ĉistiarnÃ½ odpadovÃ½ch vÃ½d v SR. Podiel ĉistenÃ½ch odpadovÃ½ch vÃ½d
vypÃ©šťanÃ½ch do verejnej

kanalizÃ©cie bol v roku 1998 oproti roku 1991 vyŐŐ takmer o 2% (avŐak bol
niŐŐ ako v rokoch

1996-1997).

Kvalita povrchovÃ½ch vÃ½d sa na Slovensku systematicky sleduje vo
vybranÃ½ch profiloch

od roku 1963. Pri hodnotenÃ½ sa do roku 1999 vychÃ½dzalo z poťiadaviek
danÃ½ch normou STN

757221, na zÃ½klade ktorej bola kvalita vÃ½d zoradenÃ½ podľa 6 skupÃ½n
ukazovatel'ov (A-F). Od

roku 1999 sa hodnotÃ½ v Ã½smych ukazovatel'och (A-H). VÃ½slednÃ½ kvalita
vody podľa tÃ½chto

ukazovatel'ov sa zaradũje do 5 tried ĉistoty. VÃ½sledky pre hlavnÃ© povodia
SR za rok 1998 sÃ½

uvedenÃ© v tabuľka ĉ. 42.

www.environet.sk Strana 19 z 104

NÃ½rodnÃ½ stratÃ©gia TUR - III. ĉasť

Tab.ĉ. 42 - HodnotenÃ½ dľťka sledovanÃ½ch vodnÃ½ch tokov s V. triedou
ĉistoty v roku 1999

podľa skupÃ½n ukazovatel'ov - hlavnÃ© povodia SR

Povodie SR

V. trieda

ĉistoty

Duna

j

Morava MalÃ½

Dunaj

VÃ½h Nitra Hron Ipeľ SlanÃ½ Bodrog Tisa HornÃ½d Bodva Popra

d

spolu

Askupina

0,0 11,45 31,9 25,8 27,5 0,0 5,4 14,0 48,7 0,0 0,0 0,0 0,0 164,75

B -

skupina

0,0 1,80 0,0 0,0 14,9 0,0 0,0 11,8 28,8 5,20 85,7 0,0 0,0 148,2

C -

skupina

0,0 10,45 31,9 87,0 186,0 48,30 17,8 0,0 22,3 0,0 8,5 0,0 0,0 412,25

D -

skupina

0,0 1,80 31,9 33,7 47,3 0,0 0,0 0,0 0,0 10,0 0,0 0,0 124,7

E -

skupina

0,0 0,0 0,0 138,0 133,8 211,8 82,7 154,0 519,8 5,20 370,1 36,4 18,40 1670,2

F -

skupina

0,0 34,35 0,0 67,5 113,9 50,4 19,9 72,0 34,8 0,0 94,1 0,0 0,0 486,95

Sledovan

Āi dĀĺka

173,0 336,0 237,3 896,8 401,4 489,2 432,5 254,9 761,6 5,20 673,3 127,4 162,5 4951,1

Hodnote

nĀi dĀĺka

173,0 223,95 199,5 637,7 288,5 333,8 234,2 172,3 604,0 5,20 440,9 110,4 129,0 3552,45

Zdroj: SprĀivy o stave ĀivotnĀho prostredia SR 1993-1998 (MĀP SR)

Pri porovnanĀ pomernĀho zastĀopenia jednotlivĀch tried Āistoty vody na vĀetkĀch

sledovanĀch Āosekoch tokov v SR v rokoch 1991-1998 (pozri tabuĀka Ā. 43) moĀno

konĀatovať, Āe vo vĀvoji kvality povrchovĀch tokov v SR nie je zjavnĀ vĀraznejĀ

pozitĀvny trend. Napriek zniĀovaniu mnoĀstiev vypĀoĀtanĀch odpadovĀch vĀ d do tokov a

zvyšovanĀ podielu ich Āistenia sa niektorĀ zĀikladnĀ ukazovatele kvality vody nezlepĀujĀ

(najmĀ biologickĀ a mikrobiologickĀ ukazovatele a zĀikladnĀ chemickĀ a fyzikĀilne

ukazovatele). Poukazuje to okrem inĀho na pomerne veľkĀ podiel "neregistrovanĀch"

neĀistenĀch odpadovĀch vĀ d a ploĀnĀho pĀvodu zneĀistenia vĀ d, najmĀ z poĀnohospodĀirstva.

NovelizĀciou normy STN 75 7221 KlasifikĀcia kvality povrchovĀch vĀ d z roku 1999 doĀlo

k prekategorizovaniu ukazovateĀov kvality vĀ d i k Āprave medznĀch hodnĀ t tried kvality

vody. Preto predchĀidzajĀca tabuĀka obsahuje zastĀopenie tried kvality vody v sledovanĀch

tokoch len za rok 1999.

www.environet.sk Strana 20 z 104

NĀrodnĀi stratĀgia TUR - III. Āasť

Tab.Ā. 43 - VĀvoj pomernĀho percentuĀilneho zastĀopenia tried Āistoty vo vodnĀch tokoch

SR podĀa jednotlivĀch ukazovateĀov (1991-1998)

A - ukazovatele

kyslĀkovĀho reĀimu

B - zĀikladnĀ chemickĀ a fyzikĀilne ukazovatele

C - doplĀujĀce chemickĀ

ukazovatele

Trieda

čistoty

1991 1994 1996 1998 1991 1994 1996 1998 1991 1994 1996 1998

I 0,3 0 0 0 0 0 0 17,1 21 20,9 22,7

II 26,2 32 38,9 38,2 3,8 0 0 0 26,9 28 26,6 32,3

III 28,7 41 43,1 43,2 20,3 22 43,9 44,5 12,9 14 11,5 13,2

IV 16,1 13 13,1 11,8 21,7 23 32,4 28,2 21,3 27 30,3 25,5

V 28,7 13 4,9 6,8 54,2 55 32,7 27,3 21,7 10 10,7 6,3

D - ukazovatele ťažkÃ½ch

kovov

E - biologickÃ© a

mikrobiologickÃ©

ukazovatele

F - ukazovatele

rÃ½dioaktivity

1991 1994 1996 1998 1991 1994 1996 1998 1991 1994 1996 1998

I 15,5 3 1,9 13,2 0 0 0 6,3 32 15,4 16,7

II 15,5 29 26,7 19,8 1,4 0 0,4 0,4 34,4 37 53,8 66,6

III 34 39 13,3 14,3 11,9 14 8,2 11,4 31,3 21 30,8 16,7

IV 22,7 16 31,4 41,8 11,5 23 38,5 30,9 25 10 0 0

V 11,1 13 26,7 10,9 75,2 63 52,9 57,5 3,1 0 0 0

Hodnota vyjadruje % podiel analyzovanÃ½ch vzoriek v prÃ½slušnÃ½ch triedach
čistoty

Zdroj: SprÃ½vy o stave životnÃ©ho prostredia SR 1993-1998(MŽP SR)

PomernÃ© percentuÃ½lne zastÃ½penie tried kvality vody v miestach odberov
sledovanÃ½ch

tokov

Trieda

čistoty

A - ukazovatele

kyslÃ½kovÃ©ho

reŹimu

B - zÃ½kladnÃ©

fyzikÃ½lno -

chemickÃ©

ukazovatele

C -

nutrienty

D - biologickÃ©

ukazovatele

E -

mikrobiolo

gickÃ©

ukazovatele

F - mikropo

lutanty

1999 1999 1999 1999 1999 1999

I 6,3 4,6 0,5 0,5 0 4,1

II 38,0 36,4 34,7 18,2 1,1 10,8

www.environet.sk Strana 21 z 104

NÃ½rodnÃ½ stratÃ©gia TUR - III. časť

III 39,8 40,9 37,5 67,0 13,6 27,0

IV 9,6 13,0 15,9 9,7 37,0 40,5

V 6,3 5,1 11,4 4,6 48,3 17,6

Zdroj: Správa o stave životného prostredia SR 1999(MŽP SR)
Tab.č. 44 - Ukazovatele kvality podzemných vôd - nadlimitné hodnoty
(porovnanie rokov 1993, 1998 a 1999)
Ukazovateľ Fecl_u.

Mn NH₄
+ Ni SO₄
2- NO₃
- Cl- NEL_u

v
Fenol

y
limit
(STN757111)

mg.l⁻¹

0,3 0,1 0,5 20 250 50 100 0,05 0,05

1999 počet meraní 386 386 386 386 386 386 386 386 386

nadlimitné

hodnoty (%)

41,19 41,19 12,69 7,77 8,81 8,29 5,70 18,56 7,25

1998 počet meraní 284 284 284 284 284 284 284 283 282

nadlimitné

hodnoty (%)

41,55 39,44 19,02 18,31 11,27 10,21 9,16 26,15 19,50

1993

nadlimitné

hodnoty (%)

53,4 38,3 15,2 * 8,1 13,2 7,9 * 1,6

Zdroj: Správy o stave životného prostredia SR z rokov 1998 a 1999 (MŽP SR)

V oblasti kvality podzemných vôd na území SR je zrejme, že naďalej pretrváva

nepriaznivý stav. Stále pozorovacie objekty sú situované v 26

významných

vodohospodárskych oblastiach, z ktorých väčšina leží v územiach s najvhodnejšími

podmienkami pre osídlenie a s tým spojenou poľnohospodárskou a priemyselnou výrobou.

Najnižšia miera znečistenia podzemných vôd bola zaznamenaná v horských a podhorských

oblastiach. Problematickými ukazovateľmi s najčastejšie prekročovanými limitnými

hodnotami kvality sú Fe, Mn, a NEL_u. Často prekráčať nadlimitných koncentrácií Fe

má nepriaznivý vplyv na kyslíkový režim, pri ktorom dochádza k mobilizácii ťažkých kovov.

Takto stav je spôsobený kumuláciou prírodných podmienok a antropogénneho vplyvu.

Využívanie územia na poľnohospodárske a urbanizačné účely vedie k častým zvýšením

obsahom oxidovaných a redukovaných foriem dusíka, síranov a chloridov vo vodách, hlavne

v nižších oblastiach. V roku 1998 dve tretiny odobratých vzoriek

nevyhovelo norme pre

www.environet.sk Strana 22 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

pitnej vody, čo je prakticky rovnaká hodnota ako v roku 1993. Pri porovnaní výsledkov (pozri

tabuľka č. 44) sa sice v niektorých ukazovateľoch situácia zlepšila (nižší podiel

nevyhovujúcich vzoriek) - napr. celkový Fe, NO₃

, avšak vo väčšine ukazovateľov sa podiel

nevyhovujúcich vzoriek zvýšil - najmä v prípade fenolov (zvýšenie z 1,9 na 19,5%) a

nepolárnych extrahovateľných látok (zvýšenie z 10,0 na 26,2%).

Kompetencie v oblasti vody a vodných zdrojov v SR sú rozdelené na úrovni stredných

orgánov štátnej správy medzi tri rezorty - ochrana vŕd je v gescii MŽP SR a využívanie vŕd

v gescii MP SR. Štátny zdravotný dozor a problematiku prírodných liečivých zdrojov

gestoruje MZ SR (Štátny zdravotný ústav, Inšpektorát kôpelov a žriediel). Hlavné činnosti

zapríčiňujúce ohrozenie a znečistenie vodných zdrojov sú v gescii rezortov pŕdohospodárstva

(poľnohospodárstvo, vodné hospodárstvo), hospodárstva (priemysel) a dopravy.

Orgánmi zabezpečujúcimi miestnu štátnu správu sú krajské a okresné úrady

(prostredníctvom odborov životného prostredia). Odborným kontrolným orgánom na úseku

ochrany vodných zdrojov je Slovenská inšpekcia životného prostredia so sídlom v

Bratislave a s piatimi regionálnymi inšpektorátmi ochrany vŕd. Praktickú správu a údržbu

vodných zdrojov a tokov zabezpečuje Slovenský vodohospodársky podnik so sídlom v

Banskej Štiavnici a odštepňovacími zvodňmi členenými podľa hlavných povodí Slovenska

(Povodie Dunaja, Váhu, Hrona, Bodrogu a Hornádu). Odbornou organizáciou zaoberajúcou

sa sledovaním a vyhodnocovaním stavu a kvality vodných zdrojov je SHMÚŠ. Pre ochranu a

racionálne využívanie vodných zdrojov sú dŕležitú viacerú

medzinárodnú dohovory a najmä

zákon č. 138/1973 Zb. o vodách (vodný zákon) v znení neskorších predpisov. Zákon

ustanovuje základné členenie vŕd, nakladanie s vodami a ochranu akosti vŕd. Vymedzuje

osobitné inštitúty na ochranu vodných zdrojov a ustanovuje povinnosť platiť odplaty za

odbery vŕd a vypúšťanie odpadových vŕd. Nariadenie vlády SR č. 242/1993 Z.z. ustanovuje

ukazovatele prípustného stupňa znečistenia vŕd. Starostlivosť o prírodné liečivé zdroje a

zdroje minerálnych stolových vôd upravuje zákon NR SR č. 277/1994 Z.z. o zdravotnej starostlivosti.

Koncepcným dokumentom na národnej úrovni týkajúcim sa využitia a ochrany vody a

vodných zdrojov na území SR je Generel ochrany a racionálneho využívania vôd (MP SR,

1995). Jeho rozpracovanie a uplatňovanie by malo prispieť k racionálnejšiemu využívaniu

vodných zdrojov, napr. v dokumentoch Program rozvoja vodného hospodárstva do roku

2010 a Program protipovodňovej ochrany v SR do roku 2010 (MP SR, 1999).

Viacero existujúcich zákonov a vykonávacích predpisov vodohospodárskeho práva je potrebné

novelizovať v zmysle legislatívneho plánu aproximácie práva k právnomu systému EŠ. MŽP

SR vypracovalo a predložilo na ďalšie ústavné konanie pripravovanú novú zákon o vodách s

vykonávacími predpismi. Potrebné je pripraviť novú systém

vodohospodárskeho plánovania a

evidencie, pripraviť nové plány riadenia v povodiach, vymedziť oblasti s osobitným režimom

ochrany vôd. V roku 2002 by mal byť vypracovaná zákon o využívaní hydroenergetického

potenciálu vodných tokov v SR.

www.environet.sk Strana 23 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Hlavnými nástrojmi uplatňovania ochrany a racionálneho využívania vôd a vodných

zdrojov sú podľa zákona č. 138/1973 Zb. o vodách (vodný zákon) v znení neskorších

predpisov Smernice vodohospodárskeho plánu a novšie aj Hydroekologická plány, ktoré sú

spracovávané pre jednotlivé častkové povodia územia Slovenska.

Ochranu vodných zdrojov treba chápať ako integrovanú ochranu kvality a kvantity

podzemných a povrchových vôd vrátane prírodných liečivých a minerálnych vôd. Všeobecná

ochrana vôd a vodných zdrojov platí podľa zákona č. 138/1973 Zb. o vodách v znení

neskorších predpisov pre celé územie SR. Okrem toho boli ustanovené chránené oblasti

prírodzenej akumulácie vôd - tzv. chránené vodohospodárske oblasti (CHVO) - oblasti,

v ktorých sa v dôsledku priaznivých prírodných podmienok vytvárajú prírodné akumulácie

povrchových a podzemných vôd. V súčasnosti je v SR vyhlásených 10 CHVO s celkovou

plochou 6.942 km² a využiteľným množstvom zásob povrchových vôd 6,47 m³.s⁻¹ a

podzemných vôd 33,49 m³.s⁻¹. Kategória významných vodohospodárskych oblastí nemá

svoj prÁivny štatÁot. Na ÁozemÁ SR je 26 vÁ½znamnÁ½ch vodohospodÁirskych oblastÁ s vÁ½znamnÁ½mi zÁisobami podzemnÁ½ch vÁ´d, ktorÁ© sÁº kvalitatÁvne sledovanÁ© uÅ od roku 1982 a kaÅdoroÅne vyhodnocovanÁ© v roÅenke SHMÁÅ. ProblÁ©mom je Åasto len formÁilna ochrana tÁ½chto ÁozemÁ (napr. ÅitnÁ½ ostrov). SprÁsnenÁi ÅpeciÁilna ochrana sa realizuje formou pÁisim hygienickej ochrany a stanovenÁm vodÁirenskÁ½ch tokov a ich povodÁ. PÁisma hygienickej ochrany (PHO) sÁº zriadenÁ© na ochranu vodnÁ½ch zdrojov, urÅujÁº sa spravidla v troch stupÅoch. Na Slovensku je zriadenÁ½ch 1138 PHO zdrojov podzemnÁ½ch vÁ´d a 71 PHO povrchovÁ½ch zdrojov vody. VodÁirenskÁ© toky sÁº vodnÁ© toky osobitne urÅenÁ© ako zdroje vody na hromadnÁ© zÁisobovanie obyvateľstva pitnou vodou. Na ÁozemÁ SR ich bolo vyhlÁisenÁ½ch celkovo 103, kaÅdÁ½ tok mÁi zÁiroveÅ urÅenÁ© povodie vodÁirenskÁ©ho toku. Spolu s 691 vodohospodÁirsky vÁ½znamnÁ½mi tokmi boli vymedzenÁ© vyhlÁiÅkou Å. 56/2001 Z. z. MinerÁilne a prÁrodnÁ© lieÅivÁ© vody - osobitnÁº skupinu predstavujÁº prÁrodnÁ© lieÅivÁ© zdroje vody a prÁrodnÁ© zdroje minerÁilnych stolovÁ½ch vÁ´d v zmysle vyhlÁiÅky MZ SR Å. 15/1972 Zb. Na ich ochranu sa ustanovujÁº ochrannÁ© pÁisma. Problematikou vody a vodnÁ½ch zdrojov sa zaoberÁi kapitola 18 Agendy 21 (programovÁ© oblasti A-G). VÁ½voj kvality a vyuÅÁvania vody a vodnÁ½ch zdrojov vo vzÅahu k TUR je potrebnÁ© hodnotiÅ najmÁÅ z dvoch hlavnÁ½ch aspektov:

- kvantitatÁvne trendy bilancie vodnÁ½ch zdrojov a ich vyuÅÁvania
- vÁ½voj kvality vodnÁ½ch zdrojov.

OdteÅenÁ© mnoÅstvo vody v SR pribliÅne od roku 1980 poklesÁiva. NajvÁÅÅÅ pokles sa pozoruje na juÅnom a JV Slovensku, najniÅÅÅ pokles odtoku bol zaznamenanÁ½ na severnom Slovensku. Tieto trendy budÁº pravdepodobne pokračovaÅ aj v budÁºcnosti, priÅom vÁ½raznejÅ pokles vodnosti sa oÅakÁiva v juÅnÁ½ch oblastiach Slovenska. ZnÁÅi sa viazanosÅ zrÁiÅok v snehovej pokrÁ½vke v zimnom obdobÁ, Åo prispeje k zVÁ½Åeniu prietokov v tomto obdobÁ. Na

www.environet.sk Strana 24 z 104

NÁirodnÁi stratÁ©gia TUR - III. ÅasÅ druhej strane sa predpokladÁi predĺÅenie letno-jesennÁ½ch minÁm, kde sa prognÁºzuje obdobie minimÁilnych prietokov v obdobÁ august - december. Na tomto zÁiklade je moÅnÁ© oÅakÁivaÅ v budÁºcnosti nepriaznivÁ© trendy vo vÁ½voji kvantity a dostupnosti vodnÁ½ch zdrojov.

Zároveň sa očakáva v súvislosti s globálnou zmenou klámy zväššená pravdepodobnosť vskytu zrážkových extrémov, čo zasa spôsobí zväššené nebezpečenstvo vzniku povodní. Príčinou povodní popri vskyte klimatických extrémov je najmä nevyhovujúci stav povodní riek, zapríčínujúci nevyrovnané odtokové pomery a zvyšovanie extrémnych prietokov. Všeobecne sa už dnes uznáva, že na ochranu územia pred povodňami nie sú dostatočné len technické opatrenia, ale potrebná je revitalizácia celých povodí. Hoci celkovo je na území SR relatívny dostatok vodných zdrojov, nepriaznivá je ich priestorová rozdelenie a rovnako problematická je aj nakladanie s nimi. V poslednom desaťročí sa situácia vo využívaní vodných zdrojov dosť výrazne zlepšuje, čoho dôkazom je stále pokles spotreby vody. Napriek tomu sa vo viacerých oblastiach objavuje problém nadmernej exploatácie zdrojov podzemnej vody (aj z dôvodu nedostatku miestnych zdrojov a chýbajúcich možností prevodu pitnej vody diaľkovodmi). Z hľadiska aplikácie stratégie TUR je práve oblasť ďalšej ochrany vodných zdrojov jednou z najväčších výziev. Súčasne nepriaznivá situácia je spôsobená nehospodárnym zaobchádzaním s vodnými zdrojmi, nevyhovujúcimi technologickými zariadeniami a stratami vody v rozvodoch. Z hľadiska inštitucionálneho je preto potrebné zabezpečiť také podmienky, aby vodné zdroje boli racionálne využívané a zveľadované - najmä dodržiavaním ekologických limitov využívania, ale aj trvalým znižovaním strát vody v rozvodoch. Okrem vysokej spotreby vody je problémom aj nedostatočne rozvinutá infraštruktúra vodného hospodárstva. Kým vo vyspelých štátoch je pitnou vodou z verejných vodovodov zásobovaných 95-100% obyvateľstva, u nás je to asi 82%. Na verejnú kanalizáciu je u nás napojených len asi 54% obyvateľov. Využívanie hydroenergetického potenciálu je stále v porovnaní s ostatnými obnoviteľnými zdrojmi na vysokej úrovni, otáznym je spôsob ich využívania. V minulosti bolo na území Slovenska podstatne viac malých vodných elektrární (MVE), ako je tomu v súčasnosti. Od roku 1950 sa diametrálne zmenila koncepcia využívania vodného potenciálu - malé vodné elektrárne postupne zanikali a budované boli veľké vodohospodárske diela, často bez potrebných opatrení na zmiernenie ich vplyvu na biotickú

prostredie vodných tokov.

Budovanie vodohospodárskych diel v budúcnosti by sa malo preto sústrediť na rekonštrukcie

a budovanie MVE na existujúcich, prípadne rozostavaných vodohospodárskych dielach a na

prednostné využitie energeticky významných tokov.

Vývoj kvality povrchových a podzemných vôd na území Slovenska je celkovo

nepriaznivé. Kvalita povrchových vôd na území SR sa v niektorých ukazovateľoch od roku

1990 čiastočne zlepšuje (čo je dôsledkom najmä podstatného zlepšenia technológií, zväčšenia

podielu čistenia odpadových vôd, ale aj poklesom výroby), napriek tomu na množstve

www.vironet.sk Strana 25 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

vodných tokov pretrvávajúce problémy s kvalitou vody - najmä v prípade biologických a

mikrobiologických ukazovateľov (57,5% dĺžky sledovaných úsekov je v V. triede čistoty) a

základných chemických a fyzikálnych ukazovateľov (27,3%). Kvalita podzemných vôd je

dlhodobo nízka najmä v urbanizovaných a poľnohospodársky využívaných územíach, kde sa

často nachádzajú významné zdroje vôd (nivy a terasy veľkých vodných tokov). Vzhľadom k

tomu, že predstavujú podstatnú časť potenciálu pitných vôd na území Slovenska, zlepšenie

kritickej situácie kvality podzemných zdrojov vody je z hľadiska TUR mimoriadne dôležité.

Z hľadiska TUR je v oblasti vody a vodných zdrojov konečným výhľadovým cieľom

aplikovanie trvalo udržateľného integrovaného manažmentu povodí.

5.5. Pedosféra - pedologické podmienky

Pôda je vrchnou časťou zemskej kôry, pretvorenou pôsobením vonkajších činiteľov

na produkčnú vrstvu, umožňujúcu rast rastlínstva. Charakter pôdneho krytu závisí od

miestnych geografických podmienok (najmä substrátu, reliéfu a klímy), veľmi

významne je ovplyvnené pôsobením človeka. Na území Slovenska sa vyskytuje celá škála

typov pôd, viazaných na rôzne typy abiotického prostredia. Geograficky je možné

rozlíšiť dve základné skupiny pôd - pôdy nížin a kotlin a horské pôdy. Najrozšírenejšími

pôdnymi typmi sú kambizeme, rendziny (prevažujú v pohoriach), fluvizeme, černozy,

hnedozeme, luvizeme a čiernice (prevažujú v nížinách a kotlinách).

Jednou z najvýznamnejších funkcií pôdy ako prírodného zdroja je jej produkčná

schopnosť (úrodnosť, bonita), ktorá je využívaná najmä v

poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve. Vzhľadom k značnej pestrosti prírodných podmienok na území Slovenska sú veľké rozdiely aj v bonite pôd. Najrodnejšími pôdami sú pôdy komplexov čiernic a černozem na sprašiach a fluviličných sedimentoch, rozšírené v nížinných oblastiach. Širokou sľadnou stredne ťažkou hnedozeme, fluvizeme, pararendziny a niektoré kambizeme, ktoré sa vyskytujú na pahorkatinách a nižších vrchovinách a kotlinách. K stredne širokou pôdam patria plytšie rendziny, pararendziny a andozeme, stredne ťažkou luvizeme, druhovo ťažkou a pseudoglejovou hnedozeme, pelickou a glejovou fluvizeme, pseudogleje a väčšina kambizemí. Tieto pôdne komplexy sú rozšírené v kotlinách, nižších pohoriach, ale aj na rovinách a nížinách riek. K širokou pôdam patria regozeme, rankre, gleje, štrkovitá, kyslá a zamokrená kambizeme a štrkovitá fluvizeme, ktoré sa nachádzajú najmä v stredných a vysokých pohoriach. Najmenej širokou pôdy tvoria komplexy litozem, podzolov a salinických pôd a organozem (vrchovisková rašeliniská), rozšírené sú v horskom pásme, čiastočne v nížinách. Na vyjadrenie produkčnej schopnosti pôd je v SR vypracovaný systém pôdnoekologických jednotiek (PEJ), hodnotiacich poľnohospodársky pôdny fond. Zjednodušené je možné zaradiť pôdy do troch kategórií - vysoko produkčná poľnohospodárske pôdy sú na území SR zastúpené na 21,8% plochy PPF, stredne produkčná pôdy na 54,7% plochy a

www.vironet.sk Strana 26 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

širokou produkčná pôdy zaberajú 23,5% plochy PPF. Štruktúra produkčného potenciálu

poľnohospodárskych pôd SR podľa krajov SR je uvedená v tabuľke č. 45.

Tab.č. 45 - Štruktúra produkčného potenciálu poľnohospodárskych pôd podľa krajov

Pôdy

Kraj Vysoko produkčná

(ha)

Stredne produkčná

(ha)

Nízko produkčná

(ha)

Bratislavská 36 799 36 616 8 087

Nitriansky 26 553 97 387 54 531

Trnavská 178 576 84 004 7 521

Trenčiansky 239 472 156 962 14 202

Banskobystrická 5 172 270 877 138 218

Žilinská 329 115 405 73 774

Košická 1 648 246 529 84 105
Prešovská 213 216 330 144 922
Slovenská
republika
421 421 421

% zastavenie 21,8 54,7 23,5

Zdroj: VŠPOP, 1999

Pre využitie pôdy na Slovensku bolo typické intenzívne poľnohospodárstvo nielen v

národných, ale aj v podhorských polohách. Pomerne významné zmeny však nastávajú v 50-

tych rokoch 20. storočia v súvislosti so socializáciou poľnohospodárstva a úrčlenou

industrializáciou, pričom sa výmera poľnohospodárskej pôdy znižovala (záber na priemyselnú

výrobu i rozširovanie sádel) a zmenil sa charakter poľnohospodárstva (zlučovanie parciel do

veľkých pozemkov). V súčasnosti 49,8% celkovej rozlohy štátu pripadá na poľnohospodársku

pôdu, 40,7% na lesnú pôdu, 1,9% na vodné plochy a 7,5% na zastavané a ostatné plochy

(tabuľka č. 46). Takmer dve tretiny poľnohospodárskej pôdy (60,1%) sú využívané ako orná

pôda, lúky a pasienky tvoria 34,7%. SR sa hodnotou 0,45 ha poľnohospodárskej a 0,27 ha

ornej pôdy na obyvateľa (čo je na spodnej hranici dostatočnosti) zaraďuje medzi krajiny s

názkou výmerou pôdy zabezpečujúcou produkciu potravín. Kým v roku 1945 pripadalo na

1 ha 1,23 obyvateľov, v súčasnosti je to takmer dvojnásobok (2,22 obyv.). Podiel výmery PPF

sa od roku 1945 znížil z cca 56% na 50%. Opačný trend je pri využívaní produkčného

potenciálu pôd na lesohospodárske účely - kým v roku 1945 bola výmera lesov v SR cca 35%

(1720 tis. ha), v súčasnosti je to viac ako 40% (tabuľka č. 46).

K najvýznamnejším mimoprodukčným funkciám pôdy patria najmä filtračné a akumulčné

funkcia, transformačná funkcia, asanačná funkcia, pufrčná funkcia, prostredie pre organizmy

a globálna rezerva.

www.environet.sk Strana 27 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Z hľadiska využívania produkčného potenciálu pôd je nepriaznivým trendom zvyšovanie

podielu ťzem s dlhodobou, resp. trvalou stratou produkčnej schopnosti - urbanizované

ťzemia a zastavané plochy.

Súčasný stav pôdneho fondu na Slovensku je predovšetkým dôsledkom intenzívneho

jednostranného využívania v uplynulom päťdesiatročnom období, kedy bola preferovaná

produkčnĀi funkcia pĀ´dy, pričom ostatnĀ© mimoprodukčnĀ© funkcie boli potlĀičanĀ©.

Tab.č. 46 - VĀ½voj štruktĀory vyuŹĀvania produkčnĀ©ho potenciĀilu pĀ´d v SR (1945-1999)

Rok PoľnohospodĀirska

pĀ´da

Z toho ornĀi pĀ´da LesnĀi pĀ´da

km₂ % km₂ % km₂ %

1945 2 774 56,6 1 787 36,4 1 720 35,1

1960 2 754 56,2 1 761 35,9 1 785 36,4

1970 2 628 53,6 1 683 34,3 1 850 37,7

1980 2 477 50,5 1 516 30,9 1 912 39,0

1990 2 448 49,9 1 509 30,8 1 989 40,6

1995 2 446 49,9 1 479 30,2 1 992 40,6

1998 2 444 49,8 1 469 30,0 1 998 40,7

1999 2 442 49,8 1 460 29,8 2 000 40,8

2010* 2350 47,9 1279 26,1 2050 41,8

Zdroj:MP SR, 2000

S intenzĀvnym vyuŹĀvanĀm pĀ´dy a snahou o zvyšovanie jej produkčnĀsti sĀ°visĀ aj

pouŹĀvanie hnojĀv a chemickĀ½ch prĀpravkov a nadvĀŹzne problĀ©m kontaminĀcie

poľnohospodĀirskych pĀ´d, ktorĀ½ sa stal vĀiŹnym najmĀŹ v 70-tych a 80-tych rokoch. V obdobĀ

1985-1993 klesla spotreba hnojĀv ŹestĀisobne, veľmi vĀ½razne sa znĀŹila aj spotreba

pesticĀdov. V sĀ°časnosti je teda dobrĀ½ predpoklad postupnĀ©ho odbĀ°ravana kontaminĀcie

pĀ´dneho prostredia a podzemnĀ½ch vĀ´d v dĀ´sledku intenzĀvnej rastlinnej vĀ½roby. V poslednom

obdobĀ sa sĀce aplikĀcia chemickĀ½ch lĀitok v poľnohospodĀirstve opĀŹť zvyšuje, avŹak uŹ

v prijatelnej miere (tabuľka č. 47). KontaminĀcia poľnohospodĀirskych pĀ´d sĀ°visela v

uplynulom obdobĀ aj s veľkočovmi hospodĀirskych zvierat, od roku 1990 sa vŹak objem

ŹivočĀŹnej vĀ½roby znĀŹil (napr. vĀ½razne poklesli stavy hovĀďdzieho dobytko, oŹĀpanĀ½ch, oviec).

Tab.č. 47 - MnoŹstvo aplikovanĀ½ch chemickĀ½ch lĀitok a prĀpravkov do pĀ´dy

1990 1992 1994 1995 1996 1997 1998 1999

Spotreba priemysel. hnojĀv

(kg.ha⁻¹ poľn. pĀ´dy)

239,1 63,9 42,0 45,0 48,9 57,0 55,9 40,1

Spotreba pesticĀdov (kg.ha⁻¹

poľn. pĀ´dy)

1,93 1,01 1,79 2,63 1,59 1,44 1,52 1,21

www.environet.sk Strana 28 z 104

NĀirodnĀi stratĀ©gia TUR - III. časť

Zdroj: MP SR (2000) a ŹtatistickĀi ročenka SR

NajvĀ½znamnejŹou formou fyzikĀilnej deŹtrukcie pĀ´dy na Ā°zemĀ SR je erĀ³zia pĀ´dy. VodnĀi

erã³zia je viazanã i je najmãx na poľnohospodãirsky pã´dny fond, a to predovšetkã½m na intenzãvne využívanã© pahorkatinnã© a podhorskã© polohy so strmšãmi svahmi využívanã½mi ako ornã i pã´da.

Prvotnã½m faktorom je nesprãivne využívanie pã´dneho fondu (absencia protierã³znych opatrenã,

nevhodnã i štruktã³ra plodãn), avšak nãichylnosť na erã³ziu zvyšujã© aj nepriaznivã© fyzikãilne

vlastnosti pã´dy, pã´dna štruktã³ra a malã½ obsah humusu. Pomerne vã½znamnã i je i mechanickã i

degradãicia pã´dy spã´sobenã i erã³ziou pasienkov v horskã½ch oblastiach, ako aj erã³zia v

intenzãvne lesohospodãirsky využívanã½ch oblastiach. Vodnou erã³ziou je na Slovensku

potenciãilne ohrozenã½ch 1,361 mil. ha poľnohospodãirskej pã´dy (57,5% PPF), z toho až 450

tis. ha (19% PPF) je ohrozenã½ch extrã©mnou vodnou erã³ziou. Priemernã½ roãnã½ odnos

najã³rodnejšej vrstvy pã´dy (ornice) je 2,8 - 3,0 mil. ton (tabuľka č. 48).

Veternã i erã³zia poškodzuje obyčajne plochy bez vegetãcnã©ho krytu s piesoãnatã½mi

pã´dami a to predovšetkã½m v suchšãch obdobiach roka. Veternã i erã³zia v SR ohrozuje asi 390

tisãc ha pã´d (16,5% PPF), najmãx v nãžinãich, priãom extrã©mne ohrozenã½ch je 1,3% PPF, na

0,4% prebieha vysokã i intenzita veternej erã³zie a strednou intenzitou je ohrozovanã½ch 4,8%

vã½mery.

Tab.ã. 48 - Potenciãilna erã³zia poľnohospodãirskych pã´d podľa krajov SR

KRAJ 2. kategã³ria 3. kategã³ria 4. kategã³ria Spolu

ha % ha % ha % ha % PPF

Bratislavskã½ kraj 12 064,2 13 3 235,1 4 3 037,7 3 92 146 20

Trnavskã½ kraj 44 110,8 15 17 245,0 6 5 881,5 2 287 854 23

Trenãiansky kraj 35 743,8 20 42 764,1 24 48 294,7 27 177 330 72

Nitriansky kraj 98 011,5 22 39 515,7 9 14 516,7 3 451 942 34

Žilinskã½ kraj 43 982,7 18 55 121,0 22 108 716,0 44 248 556 84

Banskobystrickã½

kraj 87 912,4 22 97 217,5 24 124 640,0 31 401 531 77

Prešovskã½ kraj 89 231,7 23 136 971,0 36 113 415,0 30 384 448 88

Košickã½ kraj 64 727,6 20 43 110,2 13 31 343,6 10 324 493 43

Spolu SR 475

784,6

20 435 180,0 18 449 845,0 19 2 368 301 57

Zdroj: VãšPOP Bratislava

Zhutnenie pã´d je plošne relatãvne rozšãrenou degradãiciou pã´d. Prejavuje sa prakticky vo

všetkã½ch poľnohospodãirsky intenzãvne využívanã½ch oblastiach nãžin a kotlãn - je dã´sledkom

utlaãenia podpovrchovej vrstvy pã´dy dlhodobã½m používanãm ťãžkã½ch mechanizmov. Podľa

Národná stratégia TUR – III. časť

Ďalšie údaje VŠPOP Bratislava je zhrnutých pôd na území SR asi 192 tis. ha

pôd potenciálne

národných na zhrnutie je približne rovnaké množstvo (457 tis. ha, 18,7% PPF).

Poškodenie pôd imisiami zo znečisteného ovzdušia, acidifikácia pôd a kontaminácia

toxickými látkami je sprievodným javom hospodárskej činnosti človeka.

Najmä v dôsledku

ďalšieho prenosu emisií formou kyselých dažďov dochádzalo v 70-tych a 80-tych rokoch k

vážnej acidifikácii pôd, k zmene ich chemizmu a ku kumulácii škodlivých.

Najviac

škodlivými látkami poškodzujúcimi pôdu a kumulujúcimi sa v nej sú SO₂, NO_x, CS₂, F, Pb,

Cd, As, Ti, Ni a organické zlúčeniny. Ďalšími exhalátmi boli najviac

postihnuté oblasti

severného a stredného Slovenska, rovnako postihnutými oblasťami sú

okolie veľkých

priemyselných zariadení, ale aj oblasti výroby magnezitu a okolia cementární a vápeniek.

Medzi mierne kontaminovanú pôdu patrí 28,7% plochy SR. Viac ako 45 tis. ha

poľnohospodárskych pôd (1,8% plochy) je znečistených nad prípustnými limitami. Ide predovšetkým o

znečistenie pôd ťažkými kovmi, čo vedie ku kontaminácii potravinového reťazca.

Na základe monitorovania vlastností pôdneho fondu je možné pre súčasnú etapu

zovšeobecniť niektoré nepriaznivé trendy vlastností pôd - napr.

zhoršovanie fyzikálnych

vlastností pôd (najmä černozem, hnedozem a čiernic), znižovanie zísob humusu a obsahu

živín a mierne okysľovanie pôd.

Starostlivosť o pôdu a jej ochrana je v SR v gescii MP SR. Hlavnou činnosťou

zapríčiňujúce ohrozenie pôdných zdrojov sú v gescii rezortov pôd

dohospodárstva (najmä

poľnohospodárstvo), hospodárstva (priemysel), dopravy, výstavby a

regionálneho rozvoja.

Orgánmi zabezpečujúcimi miestnu štruktúru správu sú krajské úrady a okresné úrady.

Odbornou organizáciou zaoberajúcou sa sledovaním a vyhodnocovaním stavu a kvality

poľnohospodárskej pôdy je výskumný ústav pôdozvedectva a ochrany pôdy Bratislava,

v prípade lesnej pôdy je to Lesnícky výskumný ústav Zvolen a

Lesoprojekt Zvolen.

Racionálne využívanie a ochranu pôdy v SR ustanovil zákon SNR č.

307/1992 Zb. o

ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu v znení zákona č. 83/2000

Z.z.. Jeho cieľom

je zabezpečenie zachovania (zveladenia) prirodzených vlastností pôdy a jej

racionálne

využívanie. Zákon rieši stret záujmov ochrany PPF a iných rozvojových zámerov, ustanovuje

mechanizmy na ochranu produkčnej schopnosti pôdy. Ochranu lesnej pôdy rieši najmä

zákon č. 61/1977 o lesoch v znení neskorších predpisov a zákon SNR č.100/1997 Zb. o

hospodarení v lesoch a štátnej správe lesného hospodárstva.

Zákon SNR č. 330/1991 Zb. o pozemkových právach, usporiadaní pozemkového

vlastníctva, pozemkových rádoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločnostiach v

znení neskorších predpisov upravuje postup riešenia vlastníckych vzťahov k pôde vrátane

vypracovania projektov pozemkových práv, ktoré by mali riešiť problematiku racionálneho

usporiadania pôdneho fondu.

Hlavnými nástrojmi uplatňovania ochrany a racionálneho využívania pôdnych zdrojov by

mali byť na poľnohospodárskom pôdnom fonde projekty pozemkových práv podľa tohto

www.environet.sk Strana 30 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

zákonu a na lesnom pôdnom fonde lesného hospodárskej pláňiny

vypracovaní v zmysle zákona

SNR č. 100/1977 Zb.

Konceptným dokumentom rezortu pôdohospodárstva tákajakým sa využitia a ochrany

pôdy je Konceptia ochrany a využívania poľnohospodárskej pôdy (Strategická

smerovanie). V rámci opatrení uvedenej koncepcie sa pripravuje

vypracovanie štátnej

pôdnej politiky a nového zákona o ochrane pôdy - ktoré prijatie a uplatňovanie by malo

prispieť k racionálnejšiemu využívaniu pôdy a pôdnych zdrojov.

Súvisiacimi konceptnými

materiálmi rezortu pôdohospodárstva sú Konceptia agrárnej a potravinovej politiky do

roku 2005, Program rozvoja poľnohospodárstva a potravinárstva do roku 2010.

Zákon č. 83/2000 Z.z. ustanovil kedy je potrebné pre účely vhodného využitia, ochrany,

prípadne z dôvodov ohrozenia PPF určiť upravené režimy využívania pôdy t.j. vyhlásiť

osobitné sčastvu obhospodarovania. Podľa § 7 tohto zákona je osobitne chránení

poľnohospodárska pôda najlepšej kvality v prílišnom katastrálnom území (kvalitatívne

najlepšie tri skupiny BPEJ), ako aj ovocné sady, vinice, chmelnice a tiež poľnohospodárske

pôdy, na ktoré boli vykonané hydromeliorácie alebo iné osobitné opatrenia na zachovanie

alebo zväčšenie jej Ďrodnosti a ostatnĎch funkciĎ. Použitie poľnohospodĎrskej pĎdy na nepoľnohospodĎrske ĎĎčely trvalĎho alebo doĎasného charakteru je spojenĎ s povinnosťou platenia odvodov do ŠĎitneho fondu ochrany a zveĎadenia PPF. TĎto povinnosť je upravenĎ nariadenĎm vlĎdy SR Ď.152/1996 Z.z. o zĎkladných sadzbĎch odvodov za odĎatie poľnohospodĎrskej pĎdy z PPF, v znenĎ nariadenia vlĎdy Ď.188/2000 Z.z.. PoľnohospodĎrske pĎdy sĎ podľa ich produkĎného potenciĎu zaradenĎ do 9 skupĎn BPEJ a je odstupňovanĎ vĎška odvodov za ich vyĎatie z PPF (pre pĎdy s najvyššĎm produkĎným potenciĎom je to 11 300 tis. Sk.ha⁻¹). Okrem ochrannĎho pĎdneho fondu zĎikon ustanovuje aj inštitĎt kontaminovanĎho a ohrozenĎho pĎdneho fondu, na ktorom by sa mali realizovať upravenĎ režimy vyuĎvania pĎdy (osobitné sĎstavy hospodĎrenia). Problematikou pĎdy a pĎdných zdrojov sa zaoberajĎ kapitoly 12 (programovĎi oblasť B) a 14 (programovĎi oblasť D,E) Agendy 21. VĎvoj kvality a vyuĎvania pĎdy a pĎdných zdrojov vo vzťahu k TUR je potrebnĎ hodnotiť z dvoch hlavnĎch aspektov:

- kvantitatĎvne trendy vĎvoja pĎdných zdrojov - vĎmera a využitie pĎdy na produkĎné ĎĎčely,
- kvalitatĎvne aspekty vĎvoja pĎdných zdrojov - degradĎcia pĎdy v dĎsledku fyzikĎilneho a chemickĎho poškodenia.

ZĎkladným princĎpom TUR v prĎpade pĎdných zdrojov by malo byť takĎ hospodĎrenie, ktorĎ zodpovedĎi konkrĎtným pĎdnoekologickĎm podmienkam a ktorĎ sa uskutoĎňuje takĎm spôsobom a s takou intenzitou, aby nevyvolalo vznik degradaĎných procesov. VyuĎvanie pĎdy by malo byť zĎroveň sprevĎdzanĎ ochranou mimoprodukĎných funkciĎ pĎdy. RacionĎlne usporiadanie pĎdneho fondu vzhĎdom k jeho stanovištnĎm podmienkam a aktuĎlnym vlastnostiam pĎdy je zĎkladným predpokladom TUR pĎdných zdrojov. VĎvoj vĎmery pĎdneho fondu a jeho vyuĎvania smeruje k trvalĎmu Ďbytku poľnohospodĎrskej

www.environet.sk Strana 31 z 104

NĎrodnĎi stratĎgia TUR - III. Ďasť pĎdy, priĎom sa zvyšuje vĎmera lesného pĎdneho fondu. Do roku 2010 sa predpokladĎ ďalšie znĎženie vĎmery PPF o cca 4% oproti sĎĎasnému stavu, priĎom by sa malo podstatne zmenšiť zastĎpenie ornej pĎdy (znĎženie o 13%) a zväĎšiť zastĎpenie trĎivných porastov (o 12%).

Vä½mera lesnej pä´dy by sa mala do roku 2010 zvä½šit až na 2050 tis. ha (o 2,6%). Prevodom pä´dy z poľnohospodäirskeho do lesnä©ho pä´dneho fondu nie je produkčnä½ potenciäil pä´d v zäisade ohrozenä½ - naopak vä½razne sa posilňujäº ich mimoprodukčnä© funkcie. Pre zabezpečenie TUR je nepriaznivä©, že vä½mera zastavanä½ch a ostatnä½ch plä´ch by sa mala do roku 2010 zvä½šit o viac ako 11% - na 410,5 tis. ha oproti sãºčasnä½m 368,4 tis. ha. Z hľadiska vä½voja kvality pä´dneho fondu možno situäiciu v uplynulom desaťročä hodnotit ako pomerne stabilizovanäº. Po neäºmerne silnom tlaku na produkčnäº funkciu pä´dy najmä v 70. a 80. rokoch spreväidzanom fyzickou deštrukciou pä´d, nadmernou chemizäiciou a acidifikäiciou pä´d (synergickä© pä´sobenie poľnohospodäirstva a priemyslu). nastalo po roku 1990 relatävne zlepšenie situäicie. Vä½mera znečistenä½ch pä´d je sãºce relatävne stäila, avšak nepriaznivä© produkčnä© vlastnosti časti poľnohospodäirskych pä´d pretrväivajäº (znižovanie zäisob humusu a obsahu živäñ, mierne okysľovanie pä´d, zhoršovanie fyzikäilnych vlastnostä).

Integrujäºcim princäpom riešenia stretov zäiujmov sãºvisiacich s pä´dnymi zdrojmi je inštitäºt tzv. ochrannä©ho a ohrozenä©ho pä´dneho fondu (podľa zäikona 307/1992 Zb. o ochrane PPF).

Ochrannä½ pä´dny fond by mal plniť sãºbežne s produkčnou funkciou aj funkciu ochrany inä½ch prärodnä½ch zdrojov. Na Slovensku predstavuje vä½meru asi 240 000 ha. Ohrozenä½ pä´dny fond tvorä skupinu pä´d, v ktorä½ch sãº nepriaznivo pozmenenä© vlastnosti pä´d s možnä½m negatävnym vplyvom na inä© zložky prärodnä©ho prostredia. S uvedenä½m problä©mom äºzko sãºvisä potreba zosäladenia produkčnä½ch funkciä pä´dy (najmä na PPF) s požiadavkami a potrebami zachovania inä½ch jej funkciä a funkciä ostatnä½ch prärodnä½ch zdrojov. Tento problä©m sa tä½ka cca 70-75% celkovej vä½mery poľnohospodäirskych pä´d. Uplatnenie osobitnä½ch sãºstav hospodäirenia je riešenä© v zäikone č.83/2000 Z.z., ktorä½ od januäira 2001 stanovuje aj majetkoväº ujmu ako nãihrady za stratu produkcie. Cieľom je celkoväi reštrukturalizäicia využävania pä´dneho potenciäilu v SR (komplexnäi pä´dohospodäirska stratä©gia).

V tejto sãºvislosti vystupuje do popredia aj potreba oveľa äºčinnejšej prävnej a faktickej podpory alternatävneho (organickä©ho) poľnohospodäirstva, ktorä© mäi svoje najväčšie opodstatnenie prävne v äºzemiach s prioritnou mimoprodukčnou funkciou a s

obmedzeniami

pre intenzívnu rastlinnú a živočíšnu výrobu.

Trvalo udržateľné využívanie pôrodných zdrojov by teda malo integrovať produkčnú

funkciu pôdy s jej mimoprodukčnými funkciami a potenciálom, ako aj s limitmi iných

prírodných zdrojov. V budúcnosti bude navyše potrebné zohľadniť

pravdepodobný vplyv

globálnej klimatickej zmeny na produkčnú funkciu pôdneho fondu.

www.environet.sk Strana 32 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

5.6. Biosféra - biologické podmienky

Floristicky na územie Slovenska zasahujú tri hlavné fytogeografické celky - oblasti

západokarpatskej flóry, oblasť východokarpatskej flóry a oblasť panónskej flóry. Napriek

silnému vplyvu človeka v uplynulých storočiach je vegetácia Slovenska pomerne zachovaná -

viac ako 40% plochy územia zaberajú lesy. Subalpínska a alpínska

vegetácia je v podstate

prírodná, vegetačné stupne smreková a buková majú vegetáciu

prírodnú alebo prúde

blázku (s čiastočne zmeneným druhovým zložením lesných drevín).

Celkovo možno

konštatovať, že viac ako polovica plochy územia Slovenska je

pokrytá prírodnou alebo

prúde blázkou vegetáciou.

Vegetácia Slovenska predstavuje prírodné dedičstvo s nenahraditeľným genofondom

obsahom. Primárna a sekundárna vegetácia svojou pestrosťou,

rozmanitosťou, relatívnu

zachovalosť koncentrovanou na veľkom území vytvára predpoklady pre zachovanie

vzácných a ohrozených druhov rastlín a živočíchov. Rastlinné

spoločenstvá so svojou

pôdochrannou a vodohospodárskou funkciou na rozvodí európskych riek

významovo

presahujú rámec Slovenskej republiky. Regeneračnou funkciou a

revitalizačným potenciálom

sú vegetačné štruktúry predpokladom evolučných procesov a podmienok pre zachovanie

ohrozených, zraniteľných a vzácných druhov a spoločenstiev rastlín.

Vysoká biodiverzita je výsledkom špecifických stanovištných

podmienok, ale aj vplyvu

ľudskej činnosti. V prípade, že činnosť človeka v určitom území zaniká,

rastlinné druhy a

spoločenstvá sa začínajú postupne vyvíjať smerom k potenciálnej štruktúre a floristickému

zloženiu. Tento vývoj (sprevádzaný prehlbovaním a upevňovaním

ekologických vzťahov a

poklesom biodiverzity) v našich podmienkach smeruje k vytváraniu lesných

spoločenstiev.

V zájme ochrany biodiverzity je teda usmernená činnosť človeka v určitých ťzemiach potrebná - z tohto pohľadu napr. zalesňovanie neproduktívnych plá'ch nemusá vždy viesť k zväščeniu ekologickej stability a biodiverzity krajiny. Bohatá a r'znorodá flóra Slovenska vyplá'va z pestrých prírodných podmienok. Celkove sa z ťzemia SR uváidza viac ako 11 270 druhov rastlín, z toho vyše 8 000 taxónov nižších rastlín a cca 3124 druhov vyšších rastlín. Celkový počet taxónov siná a rias sa udáva na 3 450, húb viac ako 3000 taxónov, lišajníkov cca 1500 taxónov a machorastov cca 900 taxónov. Pre jednotlivé čelade vyšších rastlín sa udáva celkovo 3124 druhov v 905 rodoch. Vo väčšine štatistik o druhovom bohatstve flóry Slovenska sa vycháidza z odhadovaného počtu 3500 druhov. Vo floristicky významných ťzemiach sa počet druhov vyšších rastlín pohybuje v rozmedzí 30-40% celkového počtu druhov známych z ťzemia SR (Slovenský kras - 1462 druhov, Záihorská nážina - 1200 druhov, Devánska Kobyla - 1570 druhov, NP Muránska planina - 1150 druhov, TANAP - 1400 druhov, východná Karpaty - 970 druhov). Zoznam endemických taxónov udáva 40 endemitov viazaných iba na ťzemie Slovenska, t.j. 1,60 % celkového počtu druhov a ďalšie endemické taxóny (vráitane kriticky ohrozených) so širším www.environet.sk Strana 33 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť areálom, celkovo 8,6%. Podľa kategorizácie IUCN sa na Slovensku nacháidza 92 endemitov, t.j. 3,68% flóry Slovenska. Slovensko patrá k eurosibírskej podoblasti živočášstva. V závislosti od historického vývoja a využívania krajiny sa vyvinuli jednotlivé živočášne spoločenstvá, ktoré sú viazané na hlavné typy biotopov (napr. lesné, lúčne, poľné, vodné a pod.). Podľa súčasných odhadov je fauna Slovenska tvorená viac ako 40.000 druhmi živočácho, z čoho je viac ako 31.000 druhov hmyzu. Vzhľadom k nedostatku špecialistov nemohol byť doteraz ekozologický stav fauny v niektorých skupinách hodnotený vä'bec alebo je hodnotený len neúplne. Z doloženého počtu 28.603 druhov fauny SR pripadá na chrobáky 22,7%, dvojkrídlovce 16,2%, blanokrídlovce 15% a motýle 14% (spolu viac ako 67% všetkých druhov fauny). Tento počet treba pokladať len za približný, pretože výskum jednotlivých druhov fauny nie je zrovnateľný. S realizovaným výskumom

pri niektorých druhoch stápa druhoví pestrosť. Najlepšie sa známe chordáity (1,9% známych druhov slovenskej fauny). Ich druh dosiahol počet 555 (85 druhov cicavcov, 352 druhov vtákov, 20 druhov plazov, 20 druhov obojživelníkov a 78 druhov rýb). Lesné ekosystémy tvoria nezastupiteľnú zložku environmentu, sa nenahraditeľným (aj keď obnoviteľným) prírodným zdrojom a ekonomickou surovinou. Užitočnosť lesov pre spoločnosť sa mení s hospodárskym rozvojom krajiny, so spoločným životom a potrebami jej obyvateľov. Väčšina lesa a zásoby drevnej hmoty zaznamenali prárastok (tabuľka č. 46, 49). Keď v roku 1990 bola väčšina lesov na území SR 1976 tis. ha a zásoba dreva celkom 348,5 mil. m³ (t.j. 189 m³.ha⁻¹ LPF), v roku 1999 bola väčšina lesov 1992 tis. ha, zásoba dreva 403 mil. m³, čiže 202,3 m³.ha⁻¹. Väčšina lesov sa za uplynulé 10-ročné obdobie zvýšila celkovo o 0,81%, zásoba dreva sa zvýšila až o 15,6%. Keď v roku 1990 prevládala zásoba ihličnatého dreva (51,3%), v roku 1998 už zásoba listnatého dreva (podiel ihličnatého klesol na 49,2%). Drevo predstavuje pre slovenské hospodárstvo významnú surovinu zdroj. Ťažba dreva je rozhodujúcim zdrojom príjmov lesného hospodárstva (v roku 1998 - 73,5% z výnosov bez dotácií), ale súčasne najvýznamnejšou činnosťou z hľadiska vplyvu na lesné ekosystémy. Rozhodujúcimi ukazovateľmi z tohto hľadiska sú najmä objem a spoločná ťažba. Vývoj ťažby dreva v rokoch 1990-1999 je uvedený v tabuľke č. 49. V rokoch 1990-1999 ťažba dreva vzrástla o 9,82%, v roku 1998 poklesla približne o 10% na hodnotu 5533 tis. m³. Súčasne celková ročná predpísaná ťažba (etita) je 5070 tis. m³, sa bude vzhľadom k vekovej štruktúre lesných porastov v budúcnosti desiatročiach asi mierne zvyšovať. Vyššia skutočná ťažba oproti etite je dosahovaná z dôvodu spracovania kalamitného dreva z nehodných ťažieb. Mieru zaťaženia lesných porastov ťažobnou činnosťou je možné čiastočne vyjadriť pomocou zastopenia holorubného spoločného ťažby. V minulosti bol tento spoločný ťažby dominantným, od roku 1990 sa jeho podiel postupne znižuje - v roku 1990 predstavoval 84,5% ťažby, od roku 1995 sa pohybuje väčšinou medzi 40-50% (v roku 1998 bol 42,9%,

Národná stratégia TUR – III. časť

v roku 1999 klesol na 24,2%). Zvyšuje sa podiel podrostového spásobu ťažby. Podiel

váňberkového spásobu ťažby sa podstatnejšie nemená (tabuľka č. 49). Vhodným ukazovateľom miery exploatacie lesných zdrojov je aj podiel ťažby v pomere

k prárastku drevnej hmoty. Tento podiel sa v uplynulých desiatich rokoch pohybuje

váňčšinou v rozpätí 40-55%, pričom trend je rastúci (roky 1997-1998 - ťažba predstavovala

54,4% ročného prárastku, v roku 1999 poklesol na 52,0%).

Okrem dreva sú lesy zdrojom ďalších ťžitkových produktov (napr.

lesná zver, lesné plody,

liečivé byliny, vianočné stromčeky, lesné osivo, sadenice). Väčšina týchto zdrojov sa však

v súčasnosti využíva len nedostatočne.

Tab.č. 49 - Vývoj výmery lesov, zásob a ukazovatele ťažby dreva na území SR (1990-

1999)

Ukazovateľ 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999

Porastová

páda

tis. ha * 1922 1815 1928 1843 1843 1845 1920 1847 1921

Váňmera lesov tis. ha 1976 1979 1986 1985 1989 1988 1988 1990 1998 1992

Lesnatosť % 40,4 40,4 40,5 40,5 40,6 40,6 40,6 40,6 40,6 40,6

Váňmera lesov ha.oby

V-1

0,38 0,38 0,38 0,37 0,37 0,37 0,37 0,37 0,37 0,37

Zásoba dreva mil.m₃ 348,5 352,7 358,0 366,0 371,7 377,5 383,7 390,9 396,0 403,0

Ťažba dreva tis. m₃ 5275 4429 4048 4185 4910 5323 5459 5944 5533 5793

Skutoč. ročná

ťažba

m₃.ha⁻¹ 2,72 2,26 2,09 2,16 2,54 2,76 2,83 3,08 3,13 3,01

Celk. priem.

prárastok

m₃.ha⁻¹ 5,44 5,43 5,41 5,38 5,47 5,63 5,21 5,66 5,75 5,79

Podiel ťažby

a prárastku

% 50,0 41,6 38,6 40,1 46,4 49,0 54,3 54,4 54,4 52,0

Holorubný

spásob ťažby

% 84,5 76,8 68,1 46,3 60,6 48,8 39,7 52,4 42,9 24,2

Zdroj: Štatistická ročenka SR, MP SR, Správa o stave životného prostredia SR 1999(MŽP SR)

Biomasa predstavuje najvýznamnejšú alternatívny zdroj energie v SR.

Celková potenciál

využitia energie z biomasy je vypočítaná vo výške 9178 GWh ročne, čo predstavuje až 32,9%

podiel na hrne všetkých alternatívnych zdrojov energie.

Najvýznamnejšími zdrojmi biomasy

sú odpady z drevospracujúceho priemyslu (cca 40% potenciálu biomasy),

lesného hospodárstva (30% potenciálu - palivové drevo, odpadové drevné produkty, energetické porasty), poľnohospodárska biomasa (20% potenciálu) a komunálny odpad (cca 6,5% potenciálu).

www.environet.sk Strana 35 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Energia z biomasy patrí k relatívne dobre využitým alternatívnym zdrojom energie v SR.

V roku 1997 bolo vyrobených spolu 2727 GWh energie (9817 TJ). Celkové využitie

predstavovalo 29,7% potenciálu, energia z biomasy tvorila takmer 40% energie vyrobenej z

alternatívnych zdrojov energie. V súčasnosti sa biomasa využíva prevažne na výrobu tepelnej

energie. Väčšinou je bioplyn z exkrementov hospodárskych zvierat a kalov z čističiek

odpadných vôd, ktoré sa využíva na výrobu elektrickej energie a bionafta ako palivo

mobilných mechanizmov. Aj v budúcnosti bude nárast energetického využívania biomasy

smerovať prevažne do výroby tepelnej energie. Nadmerné využívanie biomasy však môže

narušiť napr. prirodzenú obnovu lesa, prípadne prirodzené životno-energetické cykly

v poľnohospodárskej krajine.

Poškodenie a ohrozenie bioty a biodiverzity je sprievádzaným javom činnosti človeka

v krajine. Medzi dôsledky patria napr. strata biotopov, znižovanie stupňa ekologickej stability,

introdukcia druhov, poškodenie bioty v dôsledku znečistenia ovzdušia a vôd, nevhodnej

lokalizácie aktivít v krajine, klimatickej zmeny, intenzifikácie

poľnohospodárskej výroby,

nedodržiavania legislatívy a pod.

Ohrozenosť biodiverzity rastlín a živočíchov sa vyjadruje v tzv. červených zoznamoch.

Z celkového druhového bohatstva vyšších rastlín sa uvádza 35 až 37% taxónov v rôznych

kategoriách ohrozenosti, pričom susedné štáty majú cca 40% ohrozenosť.

Najviac kriticky

ohrozených druhov flóry SR pochádza z biotopov globálne ohrozených v celej strednej

Európe (rašeliniská, mokrade, zaplavované lúky, slaniská, piesky).

Ubdávajú aj druhy

senzitívne na eutrofizáciu vodných tokov a nádrží. Špeciálna pozornosť sa venuje ochrane

vstavačovitých rastlín. Viac ako jedna tretina pôvodných druhov rastlín a archeofytov sa

nachádza v rôznom stupni ohrozenia. Všeobecne platí, že najefektívnejšia druhová ochrana je

"in situ" v rámci prirodzeného spoločenstva na pôvodnom stanovišti.

"Červená kniha" za SR

uvádza informácie o 334 väčšinou kriticky ohrozených a vzácnych taxónoch. Sčastou je aj

tzv. "Čierny zoznam vyhynutých, nezvestných taxónov a nejasných prípadov", ktorá

obsahuje 25 taxónov vyhynutých, 35 nezvestných a 77 kritických prípadov.

S ohrozením biodiverzity v globálnom i regionálnom merátku súvisá problematika

inváznych organizmov. Okolo 160 druhov sa pokladá u nás za invázne druhy, čo predstavuje

približne 5% druhovej diverzity (pre stredoeurópske štáty sa odhaduje 10-15%). Tieto sa

podieľajú na znižovaní biodiverzity prirodzených rastlinných spoločenstiev, ale pôsobia aj

negatívnymi účinkami na zdravie človeka.

Tab. 50 - Prehľad stavu poznania a ohrozenosti rastlín

Skupiny Počet druhov Ohrozené*

počet

Ohrozené

%

vyššie rastliny 3 352 1 181 35,2

machorasty 905 516 57,0

lišajníky 1 508 596 39,5

www.environet.sk Strana 36 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

huby 3 764

sinice a riasy 12 518

Tab. č. 51 - Prehľad stavu poznania a ohrozenosti živočíchov

Skupiny Počet známych

druhov

Ohrozené*

počet

Ohrozené

%

cicavce 86 86 100

vtáky 352 219 62,2

plazy 20 12 60,0

obojživelníky 21 18 85,7

ryby 78 45 57,7

bezchordáta > 21 217 3 549 16,7

v kategórii "ohrozené" sú zahrnuté vymiznuté (Ex), ohrozené (E),

zraniteľné (V), vzácne (R),

nezaradené (I) a nedostatočne známe taxóny (K)

Hodnotenie rastlinných spoločenstiev vychádza najmä z prítomnosti

vzácných a

ohrozených druhov. Pri súčasnom tlaku na národné prostredie prevažuje

názor, že vzácnosť

rastlinných spoločenstiev a druhov so sebou prináša vysokú mieru

ohrozenosti. Pre SR majú

svojou jedinečnosťou význam pôvodného a prirodzeného rastlinného

spoločenstvá i Západozemných
Karpát. Z ohrozených, zraniteľných a vzácnych asociácií a
spoločenstiev (viac ako polovica)
je takmer 26 % veľmi vzácnych a kriticky ohrozených, viac ako 5 % sú
vzácné a kriticky
ohrozené, viac ako 18 % je veľmi vzácnych a zraniteľných, viac ako 29 %
patrí k vzácnym
spoločenstvám. Zaniknutých, alebo pravdepodobne zaniknutých
spoločenstiev je cca 2 %.

Alarmujúci stav ohrozenosti fauny je najmä pri chordátoch, kde približne
dve tretiny
druhov sú v istom stupni ohrozenosti a 8,5% pôvodnej fauny vymizlo. V
ostatných
skupinách je relatívna situácia o niečo lepšia, pretože väčšina bezchordát
nie je priamo
ohrozená (lov, zber). Treba však zdôrazniť, že u všetkých živočíchov
spočívajúca prioritná
požiadavka v zabezpečení ochrany ich biotopov, teda dostatočne veľkých a
zachovalých
území, v ktorých môžu prirodzene prežívať a rozmnožovať sa.

Z celkového počtu u nás žijúcich 85 druhov cicavcov je 65% ohrozených,
z 352 druhov
vtákov je 32% ohrozených, v prípade plazov a obojživelníkov je 100%
ohrozenosť, zo 78
druhov rýb je 45% ohrozených. Z predpokladaných viac ako 28.000
druhov bezchordátov je
18% ohrozených. Medzi endemickými živočíchmi prevládajú karpatské
endemity, ktoré sú
zaradené do 102 taxónov (väčšina sú bezchordáta).

Stupeň ohrozenia chránených rastlín a živočíchov, ktorých druhy a
poddruhy sa vyskytujú
trvalo vo voľnej prírode SR, je podľa prílohy 1 k vyhláške MŽP SR č. 93/1999
Z.z. uvedených
v tabuľkách č. 52 a 53.

www.environet.sk Strana 37 z 104
Národná stratégia TUR - III. časť
Tab.č. 52 - Stupeň ohrozenia chránených rastlín (v zmysle Vyhlášky MŽP
SR č. 93/1999
Z.z.)

Počet chránených
rastlín
a stupeň ich ohrozenia
a b C z toho podľa
Bernského
dohovoru
spolu
z toho
spolu
vyššie rastliny 68 270 343 a7, b36, c37 681 80
machorasty
pečeňovky 5 0 0 20 0

machy 11 4 0 15 0
Lišajníky 2 17 1 20 0
huby 12 21 19 52 0
riasy 0 2 3 5 0
spolu 98421 314421 36642

1

80 793421 80

a - ohrozený, b - veľmi ohrozený, c - kriticky ohrozený; R - Bernská
dohovor

Zdroj: Hrnčiarovi, 2000

Tab.č. 53 - Stupeň ohrozenia chránených živočíchov (Vyhláška MŽP SR č.
93/1999 Z.z.)

Počet chránených

živočíchov a stupeň ich
ohrozenia

a b c z toho podľa dohovorov spolu Podľa
dohov.

spolu

R BR WR WBR

Bezchordáta

Gastropoda - ulitníky 3 6 15 24

Bivalvia - lastovníky 0 1 1 2

Annelida - obrčkávce 0 2 2 b1 4 1

Araneae - pavky 0 0 17 17

Pseudoscorpionida štířky

0 0 3 3

Opiliona - kosce 0 0 1 1

Crustacea - křovce 5 2 2 a1, c1 9 2

Ephemeroptera - podenky 5 7 6 18

Odonata - včičky 4 7 10 b1, c3 21 4

www.environet.sk Strana 38 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Plecoptera - pošvatky 1 5 6 12

Dermaptera - ucholaky 2 0 0 2

Mantodea - modlivky 0 1 0 1

Orthoptera -

rovnokřdlovce

4 2 8 c1 14 1

Homoptera -

rovnakokřdlovce

0 2 4 6

Neuroptera -

sietokřdlovce

0 1 2 3

Hymenoptera -

blanokřdlovce

10 1 4 15

Trichoptera - potočníky 4 8 4 16

Coleoptera - chrobáky 26 51 35 a5, b1 112 6

Lepidoptera - motýle 25 14 20 a5,
b2, c5

c1 59 13

Bezchordáita spolu 42

1

421 421 25 2 421 27421

Chordáita

Petromyzonidae - mihule 0 0 3 a2 3 2

Pisces - ryby 1 8 9 a1, b8,

c6

18 15

Amphibia - obojživelnáky 3 12 3 a3, b12,

c3

18 18

Reptilia - plazy 3 6 3 a3, b6,

c3

12 12

Aves - vtáky 217 57 39 a84, b15,

c5

a101,

b26,

c16

a8, b6,

c3

a21,

b10,

c15

313 310

Mammalia - cicavce 24 20 13 a10, b8,

c8

a13, b8,

c3

b2, b2+

c1, c1+

57 56

Chordáita spolu 421 421 421 177 167 23 46 421 413

a - ohrozená, b - veľmi ohrozená, c - kriticky ohrozená druhy; W - Washingtonská, B - Bonnská, R - Bernská

dohovor; + samostatná Washingtonská dohovor Zdroj: Hrnčiarová, 2000

www.environet.sk Strana 39 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Stav lesov na Slovensku je narušený, a to najmä v dôsledku pôsobenia imisií a iných

poškodzujúcich faktorov. Dlhotrvalé poruchy lesných ekosystémov viedli k ich postupnej

degradácii a rozpadu - v roku 1989 javilo symptómy poškodenia 85% lesov na území SR.

Ďalej o zdravotnom stave lesných porastov možno zhrnúť nasledovne:

Vysoká koncentrácia prázemného ozónu z hľadiska vegetácie sa opakovane vyskytuje

najmä v nadmorských výškach nad 250 m, čiže na väčšine výmery lesov Slovenska.

Ďroveň kyslej depozície na lesy a lesy pokiaľ je aj napriek jej poklesom v posledných

rokoch ešte vysoká. Aj keď lesy SR sú pomerne dobre zosobené

živinami, možno ich považovať za ovplyvnené kyslíkmi imisiami. Väčšodky potvrdzujú pomerne vysoké zaťaženie ťažkými kovmi nielen v okolí imisných zdrojov, ale aj v rozsiahlejších ťozemiach vo vyšších polohách bez blízkych imisných zdrojov. Zaťaženie lesov imisiami väčšva vyjadrované pomocou tzv. lesných imisných depozičných typov (IDT) - na ťozem Slovenska boli vymedzené tri hlavné IDT (kyslík, alkalický a amoniakálny) a celkovo osem subtypov. V roku 1990 tvoril 91,7% plochy lesov IDT kyslík s popolčekom, 1,2% IDT kyslík s popolčekom a so zloženinami fluoru a chlóru, 2,5% IDT kyslík s hutnými prachmi, 3,1% IDT kyslík s organickými látkami. Na alkalický IDT pripadlo 1,2% (z toho 0,7% na magnezitový a 0,5% na cementársky typ) a na amoniakálny IDT 0,3%. V rámci kyslíka a zloženin imisného typu sa rozlišujú štyri páisma ohrozenia (A až D). Znepokojujúcim trendom je, že od roku 1992 podiel porastov v ohrozených páismach A a B neustále narastá - v páisme A zo 1768 ha v roku 1992 na 7444 ha v roku 1998 (narast viac ako štvornásobne) a v páisme B z 10.164 ha na 25.517 ha (narast 2,5 krát). Šdaje o náraste imisného zaťaženia lesov v SR sú uvedené v tabuľke č. 54. Odlišný vývoj v porovnaní s predchádzajúcim ukazovateľom má vývoj defoliácie lesných drevn. Podiel porastov so stredným poškodením poklesol z 32% v roku 1990 na 29% v roku 1998, poklesový trend je však až od roku 1994. Podiel porastov so silnou a veľmi silnou defoliáciou poklesol zo 7% v roku 1990 na 3% v roku 1998. Súčasný nepriaznivý zdravotný stav lesa je do určitej miery spôsobený aj charakterom lesného hospodárstva v minulosti - prevahou veľkoplošného holorubného spôsobu ťažby, preferovaním monokultúr pri obnove porastov, veľkými zásahmi pri budovaní siete lesných ciest, kontamináciou lesných pád naftou a mazacými olejmi. Inými faktormi zhoršenia zdravotného stavu lesov v SR sú vietor, sucho, sneh, požiare a prirodzené škodcovia.

Tab.č. 54 - Imisné zaťaženie lesa (zastúpenie jednotlivých páisom ohrozenia)

Rok	Spolu	(ha)	A	B	C	D
1990	86 457	6 857	0,4	20 571	1,0	58 969
1992	55 101	1 768	0,1	10 164	0,5	35 579
						1,8 7 589
						0,4

www.environet.sk Strana 40 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

1994 188 143 2 135 0,1 25 029 1,3 82 172 4,1 77 804 3,9

1996 428 850 5 318 0,3 15 963 0,8 150 275 7,6 247 564 12,5

1998 638 004 7 444 0,4 25 517 1,3 204 669 10,2 400 374 20,0

1999 754 615 9 160 0,5 26 383 1,4 243 180 12,7 475 892 24,8

A - výrazné imisné zaťaženie (životnosť porastov do 20 rokov), B - výrazné imisné zaťaženie

na priaznivejších stanovištných podmienkach (20-40 rokov), C - nižšie imisné zaťaženie (40-

60 rokov), D - nízke imisné zaťaženie (60-80 rokov), * v roku 1990 boli vymedzené len tri

prípady ohrozenia.

Zdroj: Maňkovská 2000

Väčšími javmi sú choroby a odumieranie niektorých lesných drevín - na území

Slovenska v dlhodobom časovom horizonte odumrelo 92% brestov, 41% jedlí, za posledných

10 rokov až 15% smrekov, 11% dubov a 10% borovíc. Vysoké percento ihličnatých i

listnatých drevín je poškodených, ich zdravotný stav je oslabený a ľahšie podliehajú

prírodným katastrofám. Poškodenie lesov vybranými činiteľmi (biotickými, abiotickými činiteľmi a

požiare) má po roku 1990 znižujúci sa trend - v rokoch 1991-1994 bolo uvedených činiteľmi

poškodených 44-57 tis. ha lesa, v rokoch 1995-1997 už len 19-30 tis. ha a pre rok 1998 je

údávanej len 2,73 tis. ha poškodeného lesa.

Väčším ukazovateľom do značnej miery súvisiacim so zdravotným stavom lesných

porastov a výskytom škodlivých činiteľov je podiel náhodnej ťažby na celkovej ťažbe dreva.

Tento podiel je v lesoch SR veľmi vysoký - dlhodobo sa pohybuje nad 40%, v období 1991-

1994 sa zvyšoval dokonca až na 60,4%. Vysoký podiel pretrvával aj v roku 1995-1997 (56-

59%), len v roku 1998 sa podiel náhodnej ťažby znížil na 42,0%.

Podiel prirodzenej obnovy lesa je rovnako ukazovateľom vitality a zdravotného stavu

lesných porastov. Pozitívne je, že od roku 1990 sústavne stúpa - z 8,6% v roku 1990 na

16,84% v roku 1999. Drevinové zloženie lesných porastov a jeho blízkosť k prirodzenému,

resp. cieľovému stavu je dlhodobým ukazovateľom miery ovplyvnenia lesa hospodárskou

činnosťou. V prírodnom zložení lesa na území Slovenska výrazne prevládali listnaté dreviny

(79,3%) nad ihličnatými. V súčasnosti je zastúpenie listnatých drevín oveľa menšie - 59,0%.

Zmenšilo sa zastúpenie hlavných listnatých drevín (buk, dub) a jedle dlhodobým

preferovaným pestovaním smreka a iných ihličnatých drevín (borovice,

smrekovec). Najväčšie

zastúpenie má v súčasnosti buk (30,9%), nasleduje smrek (26,9%) a dub (13,9%).

Vybrané ukazovatele súčasného stavu lesných porastov sú uvedené v tabuľke č. 55.

Kompetentným a stredným orgánom štátnej správy v ochrane bioty a biodiverzity je MŽP

SR a v oblasti využívania a ochrany lesných zdrojov MP SR. Hlavné činnosti zapríčínujúce

ohrozenie biotických a lesných zdrojov sú v gescii rezortov pôdohospodárstva

(poľnohospodárstvo, lesné a vodné hospodárstvo), hospodárstva (priemysel), dopravy,

výstavby a regionálneho rozvoja.

www.vironet.sk Strana 41 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Miestnu štátnu správu zabezpečujú krajské rady a okresné rady.

Sledovaním a

vyhodnocovaním stavu bioty a biotických zdrojov sa zaoberá napr. Štátna ochrana prírody

SR, SAŽP, Lesnícky výskumný ústav a Lesoprojekt.

Tab.č. 55 - Vybrané ukazovatele zdravotného stavu lesa

Ukazovatele 1990 1992 1994 1995 1996 1997 1998 1999

Podiel prirodzenej

obnovy

% 8,6 8,9 9,1 8,9 10,5 12,7 13,5 16,84

Podiel nežiadnej ťažby % 49,4 44,0 60,4 56,1 58,9 57,1 42 45,5

Poškodenie stromov -

defoliácia 2. st.

% 34 27 36 36 29 26

Poškodenie stromov -

defoliácia 3-4 st.

% 7 7 6 5 4 3 3 2

Poškodenie lesov

požiarmi

ha 27 222 6 86 54 37 32 19

Poškodenie lesov

biotickými činiteľmi

tis.

ha

45,8 42,2 42,5 14,5 24,6 17,2 2,2 2,3

Poškodenie lesov

abiotickými činiteľmi

tis.

ha

43,9 3,6 4,9 4,5 5,4 6,8 0,5 1,6

Zdroj: Správy o stave životného prostredia SR 1993-99 (MŽP SR), MP SR

Ochrana lesného fondu (lesných drevín) je ustanovená v zákone č.

61/1977 Zb. o lesoch v

znení neskorších predpisov. Zákon definuje pojem starostlivosti o lesné

porasty a ustanovuje

povinnosti užívateľov lesov.

Ochranu bioty a biodiverzity v SR ustanovuje zákon NR SR č. 287/1994 Z.z. o ochrane prírody a krajiny, v rámci ktorého je ustanovená aj druhová ochrana rastlín a živočíchov a ochrana drevn a významných stromov. Z hľadiska ochrany biotických zdrojov k najďalšiejšiemu vykonávaniu predpisom patrí Vyhláška MŽP SR č. 93/1999 Z.z. o chránených rastlinách a chránených živočichochoch a o spoločenskom ohodnocovaní chránených rastlín, chránených živočichochoch a drevn, ktorú aktualizuje zoznamy chránených rastlín a živočíchov, určuje stupeň ohrozenia a ich spoločenskú hodnotu. Zároveň obsahuje zoznam a spoločenskú ohodnotenie drevn. Praktická ochrana by mala byť uskutočňovaná aj plnením cieľov a opatrení Národnej stratégie ochrany biodiverzity na Slovensku prijatej uznesením vlády SR č. 676 z 2. júla 1997. V roku 1999 bol prijatý "Akčný plán na implementáciu Národnej stratégie ochrany biodiverzity na Slovensku na roky 1998-2010". Priority a princípy lesného hospodárstva na Slovensku sú deklarované v dokumentoch "Stratégia a koncepcie rozvoja lesníctva na Slovensku" (1998), "Návrh koncepcie www.environet.sk Strana 42 z 104 Národná stratégia TUR - III. časť lesníckej politiky do roku 2005" (2000) a "Program rozvoja lesného hospodárstva na obdobie do roku 2010" (2000). Hlavnými nástrojmi uplatňovania ochrany a racionálneho využívania lesných zdrojov sú spomenuté lesné hospodárske. V súvislosti s transpozíciou práva SR je predpokladaným prijatie a novelizácia viacerých zákonov a súvisiacich predpisov. V oblasti ochrany bioty a biodiverzity sa novelizácia zameria na ochranu voľne žijúceho vtáčieho a prirodzených stanov, medzinárodného obchodu s ohrozenými druhmi organizmov (CITES) a systémom kontroly dovozu výrobkov zo živočíchov. V oblasti lesníctva patrí najmä o prijatie nového Zákona o lesoch a novelizáciu živých predpisov k zákonu, prijatie Zákona o poľovníctve, aktualizáciu Základných zásad lesníckej politiky a Stratégie a koncepcie rozvoja lesníctva v SR, realizáciu programu energetického a ďalšieho využívania biomasy v lesnom hospodárstve podľa pripravovanej koncepcie. V záujme zabezpečenia verejnoprospešných funkcií lesov boli vytvorené kategórie

ochranných lesov a lesov osobitného určenia (vymedzené boli zákonom č. 61/1977 Zb. o lesoch v znení neskorších predpisov). V ochranných lesoch by sa mala posilňovať napr. protierozná, vodohospodárska, protilavínová, brehoochranná a protideflačná funkcia (rozlišuje sa 22 funkčných typov). V lesoch osobitného určenia sa uplatňuje najmä funkcia ochrany prírody, vodoochranná, rekreačná, kápeľno-liečebná, protiimisiá, poľovní a včelársko-vzdelávacia funkcia (spolu 37 funkčných typov). Väčšina lesov zaradených do kategórie lesov ochranných a lesov osobitného určenia postupne narastala oproti hospodárskym lesom (pozri tabuľka č. 56). Za roky 1960 -1998 došlo k nárastu ochranných lesov z 5,7% na 15,7% plochy, lesov osobitného určenia zo 7,9 % na 16,6%, pričom podiel veľkosti hospodárskych lesov poklesol z 86,4% na 67,7% (údaje MP SR).

Tab. č. 56 - Vývoj kategorizácie lesov SR
1960 1970 1980 1988 1991 1994 1996 1998 1999
Väčšina lesov tis.

ha
1785 1850 1912 * 1979 1989 1988 1998 1991
Hosp. lesy % 86,4 77,5 77,3 74,5 73,4 68,2 67,3 67,7 66,4
Ochranné lesy % 7,9 6,4 9,9 13,3 13,5 14,7 15,2 15,7 15,5
Lesy osob. urč. % 5,7 14,0 10,1 8,9 13,2 14,9 16,1 16,6 18,1
Zdroj: Zelená správa lesného hospodárstva 1997, 1999 (MP SR)

V poslednom období sa výrazne zvýšila väčšina lesov osobitného určenia vzhľadom na ich špecifickú spoločenskú potrebu (za roky 1988-1998 sa zvýšila väčšina až o 8,9%).

Zákonom NR SR č. 287/1994 Z.z. o ochrane prírody a krajiny sa upravila druhová

ochrana rastlín a živočíchov. Najnovší platný stav vymedzuje uvedená vyhláška MŽP SR č.

93/1999 Z.z. Ich súčasťou je uvedená v tabuľkách č. 52 a 53.

Okrem uvedenej ochrany je v rámci právnych predpisov MP SR ustanovená ochrana vtákov

(úpravou používania chemických prípravkov), zveri (obmedzenie veľkosti poľovníckeho

www.environet.sk Strana 43 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

príroda, ochrana zveri pred nepriaznivými vplyvmi - legislatívne sá vymedzené zverníky a

bažantnice), rýb a iných vodných živočíchov (vymedzené sá chránené rybie oblasti).

S problematikou ochrany bioty a biodiverzity súvisá aj ochrana genetických zdrojov

rastlín, ktorá je jednou z priorit rezortu pôdohospodárstva. Na ochranu genetických zdrojov

rastlín bola založená GÉNnová banka, ktorá začala svoju činnosť 1.1.1997 a je neoddeliteľne spätá s Národným programom ochrany genofondu kultúrnych rastlín v SR. Udržiavanie genetickej diverzity dáva predpoklady pre skvalitňovanie poľnohospodárskej produkcie, znižovanie výrobných vstupov a celkové zlacnenie výroby a prispieva k potravinovej bezpečnosti štátu. Snahou SR je chrániť genetické zdroje rastlín v prospech TUR, zabezpečiť prístup k týmto zdrojom a zároveň vytvoriť legislatívny rámec proti ich zneužitiu pre nežiadané ciele a aktivity. Bez potravinovej bezpečnosti a s ňou súvisiacou ochranou genetických zdrojov rastlín pre výrobu a poľnohospodárstvo je trvalo udržateľný rozvoj nenaplňiteľný, čo vyplýva aj z vývidou schváleného Návrhu koncepcie agrárnej a potravinovej politiky do roku 2005, v ktorej primárnym a strategickým záujmom je Potravinová bezpečnosť.

Problematikou bioty, biodiverzity, lesných zdrojov a genetickej diverzity sa zaoberajú kapitoly 10, 11 (programová oblasť A-D), 12 (programová oblasť B), 14 (programová oblasť G) a kapitola 15 a kapitola 32 Agendy 21. TUR lesov a ostatných biotických zdrojov je možné hodnotiť na základe týchto hlavných predpokladov:

- dlhodobé zachovanie lesných porastov, ich zvelaďovanie a rozumné využívanie spojené so starostlivosťou a podporou mimoprodukčných funkcií,
- šetrné a udržateľné využívanie obnoviteľných biotických zdrojov namiesto využívania neobnoviteľných zdrojov,
- uchovanie a zvelaďovanie významných biotických hodnôt (druhov a spoločenských rastlín a živočíchov) a účinná ochrana biodiverzity.

Cieľom lesného hospodárstva by malo byť zachovanie biologickej rozmanitosti, produkčnej a regeneračnej schopnosti, schopnosti plniť ekologickú, ekonomickú a sociálne funkcie bez toho, aby dochádzalo k poškodzovaniu ostatných ekosystémov.

V tejto súvislosti je možné niektoré trendy vývoja lesov Slovenska hodnotiť pozitívne. Celková plocha lesov sa zvyšuje, pričom sa mení ich štruktúra smerom k vyššej kvalite (výrazne sa znižuje výmera hospodárskych lesov, čo vytvára predpoklady presadzovania priority verejnosprespešných záujmov nad produkčnými funkciami). Druhová skladba drevín

sa postupne mená smerom k prirodzenejšiemu zastápeniu hlavných drevn, dlhodobu sa zvyšujú porastov zaisoby lesov SR (od roku 1950 prakticky dvojnaisobne). Podstatne sa mená aj spsob obhospodarovania lesa - podiel holorubného spsobu obnovy sa znižuje, naopak zvyšuje sa podiel podrastového spsobu obnovy. Podľa WWF má SR po Švédsku a Švajčiarsku najzachovalejšie lesy v Európe.

www.environet.sk Strana 44 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

V dôsledku nepriaznivých hospodárskych vplyvov (najmä pred rokom 1990) však v lesných ekosystémoch pretrvávajú niektoré z hľadiska TUR nepriaznivých vplyvov, najmä narušený zdravotný stav lesa predovšetkým ako výsledok imisných vplyvov a vysoký podiel náhodnej ťažby na celkovej ťažbe dreva.

Zachovanie genofondu a biodiverzity patrá k predpokladom života na Zemi a ľudského spoločenstva.

Venuje sa mu mimoriadna pozornosť nielen v globálnom meradle, ale aj na národnej úrovni zabezpečovanej rezortom MŽP SR (najmä Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku a jej akčný plán).

Súčasný stav ochrany biodiverzity na území Slovenska je výsledkom dlhodobého vvoja využívania krajiny a dôsledkov hospodárskych aktivít na jednej strane a výsledkov biotického vskumu a ochrany biodiverzity na druhej strane.

Negatívny vplyv antropogénneho tlaku na rastlinstvo a živočášstvo sa prejavil v oslabení ich populácií a znážení biologickej rôznorodosti, vrátane vymiznutia niektorých druhov.

V súčasnosti je z viac ako 3000 druhov vyšších rastlín na území SR ohrozených až 36%, z 5400 druhov nižších rastlín (okrem siníc a rias) je ohrozených cca 22%, zo 470 druhov voľne žijúcich stavovcov je ohrozených až 40% a predpokladaný ohrozenosť bezstavovcov (viac ako 28.000 druhov) je cca 18%. Napriek tomu je stále možný územie Slovenska z hľadiska biodiverzity hodnotiť v európskom kontexte ako významný, čo vypláva predovšetkým z nadpriemerného podielu zachovaných lesných ekosystémov a prúde blízkych ekosystémov trávnych porastov.

Pozitívnym trendom z hľadiska ochrany bioty a biodiverzity je neustály rast výmery chránených území prírody v SR a ich mierne sa zlepšujúci stav. Predpokladom šetrného a dlhodobu udržateľného využívania biotických zdrojov je cílený

znižovanie intenzity

pri sobení negatívnych faktorov, k čomu je potrebné aj účinný preventívny systém a kontrola.

5.7. Environmentálne rizikové faktory

K najvýznamnejším faktorom produkujúcim rizikové faktory z hľadiska života a zdravia

obyvateľov na území Slovenska patria najmä prírodné rizikové faktory, niektoré faktory

hospodárskej činnosti a urbanizácie. Prírodné faktory sú hodnotené v predchádzajúcich

kapitolách, vybrané sociálno-ekonomické faktory sú hodnotené v rámci ekonomického

aspektu TUR. V tejto časti sú hodnotené najmä tie rizikové faktory, ktoré majú negatívne

vplyvy na zdravotný stav a životné prostredie človeka - žiarenie z prírodných zdrojov a

radionové riziko, radiačné žiarenie a bezpečnosť, činnosť jadrových elektrární, odpady,

havrnie a živelné pohromy, environmentálna mutagenéza a genetické modifikácie, chemické

látky a cudzorodé látky v potravinách, hlukové zaťaženie prostredia.

PRÍRODNÉ IONIZUJÚCE ŽIARENIE A RADIONOVÉ RIZIKO -

najvýznamnejší

zdroj ožiarovania obyvateľov predstavuje radón a produkty jeho rádioaktívnej premeny (cca

43%). Z tohto dôvodu sa venuje problematike prírodnej rádioaktivity a radionového rizika

www.environet.sk Strana 45 z 104

Prírodná stratégia TUR - III. časť

osobitnú pozornosť. V SR bola ustanovená zisahová úroveň objemovej aktivity radónu pre

bytový priestor, zavedený bol monitoring a spracované boli mapy radionového rizika pre celé

územie. Vysoké radionové riziko sa vyskytuje najmä v oblasti Spišsko-gemerského

Rudohoria, v Horehronskom podolí, v okolí Bratislavy, Košíc, Banskej Bystrice, Kremnice a

v mestách Levice, Žilina, Partizánske, Bytča a najmä Pezinok. Vysoké hodnoty radia a radónu

vo vodách sú zaznamenané vo viacerých termálnych a minerálnych vodách Najväčší počet

vôd s vysokými hodnotami radónu sa vyskytuje vo vodách jadrových pohorí a kryštalinika

Veporských a Stolických vrchov.

Závažnosť zdravotného rizika z radónu v pobytových priestoroch pre obyvateľov SR sa

uvidza pre rôzne intervaly ekvivalentnej objemovej aktivity radónu (EOAR) podľa

výsledkov reprezentatívneho prieskumu. Aritmetický priemer EOAR

predstavuje 48 Bq.m⁻³,

pričom je podstatne vyššie pre rodinné domy (priemer 125 Bq.m⁻³) ako pre viacbytové domy

(priemer 22 Bq.m⁻³ EOAR). Maximálna nameraná hodnota EOAR je 1500 Bq.m⁻³, odhad

priemernej celoročnej efektívnej dávky obyvateľa SR z inhalácie dcérskych produktov radionu

v pobytových priestoroch je približne 3 mSv. Cca 13% bytov sa nachádza v p

písme nad 200 Bq.m⁻³ EOAR a len 1,1% v písme nad 600 Bq.m⁻³.

RADIAČNÁ OCHRANA A JADROVÁ BEZPEČNOSŤ - jadrové elektrárne všeobecne

predstavujú potenciálne riziko ťniku rádionuklidov, zvažných problémom je i

likvidácia vyhoťného paliva a vyradenie elektrárne z prevádzky a ich likvidácia.

Bezpečnosť jadrových elektrárne s ich technologickou úrovňou.

Najstaršia jadrová

elektrárňa A1 Bohunice je odstavená, JE V1 Bohunice bola rekonštruovaná, termán jej

odstavenia rok 2006 (uznesenie vlády SR č.801/1999) je definitívne určená.

Elektrárňa JE V2

Bohunice prechádza rozsiahlou modernizáciou a procesom zvyšovania bezpečnosti (roky

2000-2008), plánovaná je ukončenie prevádzky v roku 2008 (uznesenie vlády SR

č.801/1999). Jadrová elektrárňa Mochovce zahájila výrobu elektrickej energie v roku 1998 (1.

blok), resp. koncom roka 1999 (2. blok).

Radiačná situácia na území Slovenska aj v súvislosti s činnosťou

jadrových elektrárne je

pravidelne monitorovaná, zatiaľ nedošlo k zisteniu zvažných odchýlok obsahu rádionuklidov

v ovzduší - ich úroveň je stabilizovaná. V okolí JE Jaslovská Bohunice je dlhodobá

prevádzkovaná monitoring radiačnej situácie. Popri prevádzkovému riziku jadrových

elektrárne je najvyšším problémom z environmentálneho hľadiska odstavenie

a vyradenie jadrových elektrárne z prevádzky a zadná časť palivového cyklu jadrovej

energetiky (nakladanie s vyhoťným jadrovým palivom a rádionuklidovými odpadmi). Tento

problém vypláva zo špecifického a dlhodobého pôsobenia rádionuklidov na organizmy.

Jeho riešenie je mimoriadne nákladné a pre jadrové elektrárne SR nie je doteraz uzavreté.

Hoci na vládnej úrovni bolo schválené využívanie trvalého úložiska rádionuklidov

na území Slovenska, jednou z otvorených možností je aj vývoz vyhoťného jadrového paliva

na prepracovanie do zahraničia (Ruskej federácie).

www.environet.sk Strana 46 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

V roku 1999 bolo na území SR vyprodukovaných spolu 750 t rádionuklidov

vneho odpadu, z čoho bolo 157 t (21%) zneškodnených a 593 t uložených. Odpady pred ich uložením na ťložisko prechádzajú spracovaním a opravou. V SR sa v súčasnosti v prevádzke medzisklad vyhoreného paliva (v prevádzke od roku 1987) a spracovateľské centrum odpadov (v prevádzke od roku 1999) v Jaslovských Bohuniciach a ťložisko odpadov pre nízko až stredne rádioaktívny odpad v Mochovciach.

HLUKOVÉ ZATAŽENIE PROSTREDIA je dnes fenoménom, ktorým je sprievodným javom mnohých aktivít človeka. Je produkován najmä v priemyselných prevádzkach, doprave, v energetickom a ťažobnom priemysle. Z regionálneho hľadiska je najvýznamnejším zdrojom hluku doprava. V rámci monitoringu je uskutočňované meranie hladiny hluku v blízkosti hlavnej komunikačnej siete vo vybraných mestách. Najväčší podiel na hluku má cestná doprava (76%), nasleduje železničná (14%) a letecká doprava (10%). Podľa poznatkov zdravotníctva hluková hladina 65 dB(A) predstavuje hranicu, od ktorej začína byť negatívne ovplyvňovaná vegetatívny nervový systém. Podľa vyhlášky MZ SSR č. 14/1977 Zb. sa stanovene prístupné hodnoty hluku 60 dB(A) pre dennú dobu a 50 dB(A) pre nočnú dobu. Podľa starších údajov bolo v roku 1989 cestným hlukom nad 60 dB zatažených 57 % obyvateľstva Slovenska, hlukom zo železničnej dopravy 26% obyvateľstva a hlukom z leteckej dopravy 8% obyvateľstva.

Monitorovanie hluku z cestnej dopravy sa začalo realizovať v roku 1995 v niektorých okresných mestách. Z výsledkov vyplýva, že cca 79% obyvateľov monitorovaných miest bolo vystavených pôsobeniu nadmerného hluku v intervale 55 až 70 decibelov. V roku 1998 to bolo už len 44,4% obyvateľov (z toho 3,1% zo železničnej dopravy). Za rok 1998 sa hluk monitoroval v 63 obciach s 1,628 mil. obyvateľmi. Hlukom najviac zatažené obyvateľstvo žije v mestách (Dunajská Streda, Veľká Krtá, Čadca, Zvolen, Rimavská Sobota, Žiar nad Hronom).

CHEMICKÉ LÁTKY a CUDZORODÉ LÁTKY V POTRAVINÁCH - v dôsledku kumulácie prírodných a antropogénnych faktorov sa vyskytujú aj rizikové látky, ktoré majú nepriaznivý vplyv na organizmus človeka. Na Slovensku bol od roku 1993 zavedený celoplošný monitoring obsahu nežiadúcich látok, porovnávaný k

platným normám.

Monitoring pozostáva z troch podsystemov - monitoringu spotrebnej koša (sledovanie

kontaminácie potravín), koordinovaného cieleného monitoringu (sledovanie

poľnohospodárskej prvotnej výroby - pôdy, vody, rastlinnej a živočíšnej produkcie) a monitoringu

lovnej zveri a rýb.

Najrizikovejšou skupinou látok sú ťažké kovy (Cd, As, Hg, Pb, Ni, Cr) - počet vzoriek

s nadlimitnou hodnotou sa pohyboval od 0,1 do 1,3%.

V poľnohospodárskej prvotnej výrobe sú najvyšším problémom nadlimitná koncentrácia

dusitanov (12 %), dusičnanov (2,5%), kadmia, fluóru a niklu (1-1,7%), v prípade poľovnej

a voľne žijúcej zveri a rýb sú problémom ťažké kovy (Hg, Pb, Cd, Cr, Cu, As) a PCB-látky.

www.environet.sk Strana 47 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Vybrané ukazovatele koncentrácie rizikových látok v potravinách sú uvedené v tabuľke

č.57.

Tab.č. 57 - Koncentrácie vybraných rizikových látok v potravinách

Potravina - Maxim. povolená Priemerná nameraná hodnota

rizikový prvok koncentrácia 1992 1994 1996 1998 1999

mlieko - olovo 0,1 mg.kg⁻¹ 0,025 0,021 0,018 0,012 0,0145

mlieko - kadmium 0,01 mg.kg⁻¹ 0,0023 0,0019 0,0025 0,0021 0,0022

zemiaky - dusičnany 200 mg.kg⁻¹ * 180,7 167,8 165,4 144,4

Zdroj : Životné prostredie v SR - vybrané ukazovatele (ŠŠ SR 1994, 1998)

Začiatkom 90-tych rokov bolo uskutočnené meranie obsahu ťažkých kovov v plástovom

peľi, orientované na najviac environmentálne poškodené oblasti. Zistené boli až

niekoľkonásobné prekročenia noriem obsahu Pb, Cr Hg, As, Cd, Zn, Cu - najhoršími

oblasťami boli Stredná Spiš (všetkých prekročenie vo všetkých

ukazovateľoch okrem Zn),

ďalej Sereď, Ružomberok, Žiarska kotlina, Horná Nitra, Bratislava, Poprad,

Košice a Stredná

Zemplín (As,Cd).

Osobitné postavenie medzi negatívnymi antropogennými faktormi v prostredí majú

MUTAGENNÉ VPLYVY, ktoré poškodzujú dedičnosť organizmov. Ich negatívne dôsledky

sa nemusia prejaviť hneď, ale až v nasledujúcej generácii. V znečistenom prostredí sú

organizmy vystavené neustálemu pôsobeniu negatívnych faktorov z rôznych zdrojov, ktoré

môžu pôsobiť ako mutagény nielen na samotné rastliny, ale niekedy aj na živočíchy a

človeka. To sa v prvom rade týka tých látok, ktoré znečisťujú životné prostredie a vstupujú

prostrednĀctvom rastlĀn do potravinovĀĀho reťazca.
V roku 1998 bola hodnotenĀi miera genotoxickĀĀho poškodenia prostredia na vybratĀ½ch lokalitĀich v rĀ´znych oblastiach Slovenska (prostrednĀctvom zisťovania genetickej abortivity v tetrĀidach *C. vulgaris*). VĀ½sledky poukazujĀĀ na všeobecnĀ½ vĀižny problĀĀm environmentĀilnej mutagenĀĀzy, a to dokonca aj na chrĀinenĀ½ch a lokĀilne nezneĀisťovanĀ½ch lokalitĀich - na 11 lokalitĀich z 13 hodnotenĀ½ch bola preukĀizanĀi zvrĀ½šenĀi genotoxicita. VyužitĀm herbĀirovĀ½ch poloŀiek a metĀdy spĀtĀnĀĀho biomonitoringu genotoxicity sa jednoznaĀne potvrdila vĀ½raznĀi antropogĀĀna zĀiŀaŀ Āozemia Slovenska od štyridsiatych rokov 20. storoĀia. Problematika GĀ%NOVĀĀCH MANIPULĀĀCIĀĀ a GENETICKĀĀCH MODIFIKĀĀCIĀĀ

v poslednom období dostĀiva do popredia vo vyspelĀ½ch krajinĀich najmĀx v sĀĀvislosti s pouŀavanĀm geneticky modifikovanĀ½ch potravĀn. V SR nie je doteraz tĀito problematika legislatĀvne upravenĀi.

ODPADY predstavujĀĀ rizikovĀ½ faktor, ktorĀ½ ohrozuje zdravie Āloveka najmĀx sprostredkovanĀ v dĀ½sledku kontaminĀcie zloŀiek ŀivotnĀĀho prostredia ŀkodlivinami z

www.environet.sk Strana 48 z 104

NĀirodnĀi stratĀĀgia TUR - III. Āasť

odpadov ŀĀrenĀ½mi rĀ´znymi transportnĀ½mi cestami (vrĀitane potravinovĀĀho reťazca) a

vĀ½nimoĀne aj priamym fyzickĀ½m kontaktom.

CelkovĀi roĀnĀi produkcia odpadov v SR mĀi od roku 1990 klesajĀĀcu tendenciu (pozri

tabuľka Ā. 58). KĀ½m v roku 1992 vyprodukovali spolu 33,6 mil. t odpadov (z toho 3,4 mil.t

nebezpeĀnĀ½ch odpadov a 1,6 mil.t komunĀilneho odpadu), v rokoch 1997-1998

vyprodukovali 19,8 mil. t a poklesol aj podiel nebezpeĀnĀ½ch odpadov (1,4-1,5 mil. t).

VzrĀistol len objem komunĀilnych odpadov na 1,7-1,8 mil. ton. Od roku 1996 produkcia

odpadov klesĀi oveĀa pomalšie. K poklesu celkovĀĀho množstva odpadov prispel ĀĀtln

niektorĀ½ch druhov priemyselnej vĀ½roby, pokles poĀnohospodĀirskej produkcie a prijatie

vyhlĀŀšky MŀP SR Ā.19/1996 Z.z. ktorou sa ustanovuje kategorizĀcia odpadov a vydĀiva

KatalĀĀg odpadov, v ktorej doŀlo k vyradeniu a prekategorizovaniu niektorĀ½ch odpadov (napr.

vĀ½kopovĀi zemina, slama, hnoj).

Tab.Ā. 58 - Produkcia odpadov v SR (1992-1998)

Odpady (mil. t) 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999

OstatnĀĀ 24,6 25,0 22,3 19,5 10,1 10,1 10,1 10,1

Zvlášťne 9,0 8,0 7,5 6,2 10,1 9,7 9,7 9,5

Z toho: komunálna 1,6 1,6 1,6 1,6 1,7 1,8 1,7 1,7

Z toho: nebezpečná 3,4 3,3 3,3 2,5 1,5 1,5 1,4 1,3

Spolu 33,6 33,0 29,8 25,7 20,2 19,8 19,8 19,6

Zdroj: Správy o stave životného prostredia SR 1993-1999 (MŽP SR)

Najväčšími producentmi odpadu na Slovensku sú rezorty päť
dohospodárstva

(poľnohospodárstvo a lesná hospodárstvo), priemyslu a obce (komunálny odpad).

Najčastejším spôsobom nakladania s odpadom je skládokovanie. Podľa dokumentu

"Program odpadového hospodárstva SR" (POH) bolo v roku 1993 zaevidovaných v SR

7204 skládok, z ktorých len 335 bolo povolených (4,7%). Až na 128 povolených skládkach

boli uložené nebezpečné odpady, pričom na väčšine skládok boli uložené odpady všetkých

kategórií. Lokálne použité na celom území SR na nekontrolované ukladanie odpadov (často

s charakterom smetísk) bolo podľa niektorých odhadov 8000 - 12000. V roku 1996 (v POH

SR do roku 2000) sa uvádza počet skládok s plochou väčšou ako 100 m² 5530, z ktorých

bolo 538 povolených (9,7%). Z tohto počtu len 102 plne vyhovovalo technickým a

legislatívnym požiadavkám (1,8%), zvyšných 436 malo udelené osobitné podmienky.

V roku 1998 bolo prevádzkovaných a povolených 568 skládok (cca 10% celkového počtu),

z ktorých 139 vyhovovalo kodifikovaným technickým požiadavkám (cca 2,5%) a 429 skládok

bolo naďalej prevádzkovaných za osobitných podmienok. K 31.7.2000 boli uzatvorené

skládky s osobitnými podmienkami a podľa údajov MŽP SR bolo k 1.8.2000 v SR povolené

prevádzkovanie 141 skládok odpadu.

www.environet.sk Strana 49 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Neriedené skládky odpadov (opustené skládky, niektoré využívané na nelegálne ukladanie

odpadu) sú predmetom postupnej inventarizácie a na základe výsledkov posudzovania sú

navrhované na sanáciu a rekultiváciu. V rokoch 1992 a 1993 bolo zaregistrovaných viac než

8300 takýchto skládok, v súčasnosti ich je na Slovensku cca 5600.

Riziko spojené so vznikom nebezpečných a zvláštnych odpadov v území závisí od

rovne nakladania s týmto odpadom. Skutočnosťou je, že miesta výskytu týchto odpadov sú

identické s územiami klasifikovanými v rámci environmentálnej regionalizácie SR ako

ohrozené oblasti. Súvisí to aj s lokalizáciou hospodárskych aktivít, keď v

oblastiach ich koncentrácie je stále evidovaná početnosť vskyt starých environmentálnych zariadení, najmä neriadenej skládok odpadov alebo odkalísk, ktoré patria medzi najvýznamnejšie zdroje kontaminácie prostredia na území Slovenska. Osobitnou problematikou je nakladanie s odpadmi - všeobecne s veľkou odpadov z pôvodného hospodárstva je len malý podiel odpadov využívaných. Väčšina odpadov je zneškodňovaná skládkovaním, menšia časť je spaľovaná v spaľovniach. Podiel využívaného zvláštneho a nebezpečného odpadu je stále pomerne vysoký (54%), avšak je to dôsledkom vysokého využívania odpadov z chovu zvierat (pri ostatnom odpade je miera ďalšieho využitia len cca 10%). V SR sa spaľuje len asi 3,3% z celkového množstva vzniknutých odpadov, čo neumožňuje využívať v potrebnej miere spaľovanie ako proces termickej spravy odpadov zameraný na redukciiu objemu (hmotnosti) odpadu a jeho detoxikáciu pred uložením na skládku. Z celkového počtu 92 spaľovní (s rôznou kapacitou spaľovania) v roku 1998 až 68 prekračovalo emisné limity (73,9%) a len 9 zodpovedalo európskym predpisom (9,8%). Zloženie komunálnych odpadov sa v ostatnom období prakticky nemení a jeho produkcia na území SR sa pohybuje v rozmedzí od cca 150 kg (Stará Ľubovňa) do cca 700 kg (Bratislava - vidiek) na obyvateľa za rok, pričom priemer je 322,6 kg. Ukazovateľom miery vyspelosti odpadového hospodárstva je aj nakladanie s týmto odpadom. Na území SR je jeho využitie veľmi malé - menej ako 10% (8% v roku 1998). Približne desatina odpadu sa spaľuje, takmer dve tretiny sú zneškodňované skládkovaním (64,2%). Náška je aj úroveň separovaného zberu odpadov - v roku 1998 dosiahlo jeho množstvo 41,976 tis. ton (2,4% z celkového množstva komunálneho odpadu). V SR sú sledované a vyhodnocované tieto havárie a živelné pohromy: Povodne sú veľmi vážnym prírodným rizikom, ktoré postihuje v posledných rokoch najmä východ a sever Slovenska. V roku 1998 bolo pri veľkých povodniach v povodí Torysy usmrtených celkovo 49 osôb. Najväčšie škody však zapríčinili povodne v roku 1997. Havarijná ohrozenie kvality vody máže mať tiež vážne zdravotné následky. Pozitívom je, že trend havárií na povrchových tokoch aj zdrojoch podzemnej vody je od roku 1990 klesajúci.

Kým v roku 1990 bolo spolu zaznamenaných 207 havárií, v roku 1998 to bolo už len 117 (56,5%). Požiarovosť má v SR od roku 1992 nebezpečne rastúci trend - v období 1992-1998

sa počet požiarov viac ako strojnásobil. Počet usmrtených a zranených osôb však nevykazuje

trend rastu. Dopravná nehodovosť má od roku 1996 stálejší trend.

Nepriaznivý sú najmä

www.vironet.sk Strana 50 z 104

Prírodná katastrofa TUR - III. časť

Následky na zdravie a životoch obyvateľov. Za dva roky do roku 1998 sa počet usmrtených

osôb zvýšil o takmer 30% a počet zranených o 9%.

Vybrané dostupné ukazovatele z oblasti výskytu havárií a živelných pohrám sú uvedené

v tabuľke č. 59. Ďáje o iných druhoch živelných pohrám (napr. zemetrasenia, zosuvy,

laviny a pod.) nie sú štatisticky sledované.

Tab.č. 59 - Havárie a živelné pohromy na území SR

Havárie a živelné pohromy 1989 1992 1994 1996 1997 1998 1999

usmrtené osoby pri dopravných nehodách

545 681 706 566

Zranené osoby pri dopravných nehodách

8 279 8 798 8 998 8 012

počet požiarov 2 293 3 908 6 960 9 462 10 607 13 472 9 574

škoda pri požiaroch (tis. Sk) 113 700 245 700 280 971 343 536 930 444 409 449 637 100

usmrtené pri požiaroch 68 38 61 67 54 49

celkové škody pri povodniach (mil. Sk) 2 000 1 158,1 4 528,6

počet usmrtených osôb pri povodniach 49 3

škody abiot. činiteľov v les. hosp. (tis. m³)

1 601 1 094 1 485 2 742 2 385 1 141 1 638

počet havárií na povrchných vodách 163 127 82 71 63 66 61

počet havárií na podzemných vodách 51 45 39 46 46 51 54

Zdroj: Správy o stave životného prostredia SR 1993-1999 (MŽP SR), Štatistická ročenka SR

Štrednými orgánmi štátnej správy v starostlivosti o zdravie a pre nepriaznivé faktory

životného prostredia sú MZ SR, MP SR a MŽP SR. Činnosti zapráčujúce vznik rizikových

faktorov a ohrozenie zdravia obyvateľov sú v gescii rezortov hospodárstva (energetika,

priemysel), dopravy, pošta a telekomunikácie (doprava), výstavby a regionálneho rozvoja

(urbanizácia), pôdohospodárstva (poľnohospodárstvo).

Orgánmi zabezpečujúcimi miestnu štátnu správu sú krajské úrady a okresné úrady

prostredníctvom odborov životného prostredia, štátni okresní a krajskí hygienici v

s účinnosti s referátmi štátnych okresných a krajských lekárov.

Odborným kontrolným

orgánom na úseku odpadového hospodárstva je Slovenská inšpekcia životného prostredia

so sídlom v Bratislave a s piatimi regionálnymi inšpektorátmi v odpadovom hospodárstve.

Orgány rastlinnolekárskej starostlivosti sú aj Štátny kontrolný a

skúšobný ústav

poľnohospodársky a Lesnícky výskumný ústav. Štátnym orgánom pre oblasť využívania

jadrovej energie je Úrad jadrového dozoru SR. V rámci rezortu MŽP SR sa odpadovým

hospodárstvom zaoberá SAŽP.

Klíčovým predpisom v odpadovom hospodárstve je nový zákon o odpadoch z roku 2001

www.environet.sk Strana 51 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Hlavnými nástrojmi uplatňovania starostlivosti štátu o rizikové faktory sú na úseku

odpadového hospodárstva Programy odpadového hospodárstva (štátny program do roku

2005, okresné a krajské programy).

V oblasti ochrany proti rizikovým látkam sú dôležité zákony

upravujúce zaobchádzanie s

rizikovými chemickými prípravkami a jedmi - napr. Zákon NR SR č. 285/1995 Z.z. o

rastlinnolekárskej starostlivosti, Nariadenie vlády SSR č. 206/1988 Zb. o jedoch a

niektorých iných látkach škodiacich zdraviu v znení neskorších

predpisov, Zákon NR SR

č. 163/2001 Z.z. o chemických látkach a chemických prípravkoch prípadne niektorých iných

vyhlášky a nariadenia. Tieto predpisy stanovujú podmienky postupu a povinnosti subjektov

pri aplikácii chemických prípravkov.

Zákon NR SR č. 272/1994 Z.z. o ochrane zdravia ľudí v znení neskorších predpisov

definuje ochranu zdravia ako súhrn opatrení spočívajúcich v

predchádzaní vzniku a šírenia

ochorenia, v obmedzovaní ich výskytu, v zlepšovaní zdravia prostredníctvom starostlivosti o

zdravé životné podmienky, pracovné podmienky a zdravé spoločnosti (život). Zákon ustanovuje

práva a povinnosti všetkých subjektov, ustanovuje podmienky starostlivosti o zdravie a

ochrany pred nepriaznivými účinkami chemických látok a prípravkov, ionizujúceho žiarenia,

elektromagnetického poľa, hluku a vibrácií. K problematike ochrany zdravia boli vydané

viaceré ďalšie významné predpisy (najmä vyhlášky MZ SR).

V súčasnosti je v SR uplatňovaný Národný program environmentálneho hodnotenia a

označovania v^{1/2}robov, ktor^{1/2} rieši problematiku environmentálneho manažérstva,
označovania v^{1/2}robov a audítorstva. Prijatím je prijatie zákona o environmentálnom manažérstve a audítorstvách schémach a zákona o environmentálnom označovaní v^{1/2}robov
Právna úprava v oblasti využívania jadrovej energie, s jadrovými materiálmi a rádioaktívnymi odpadmi je predmetom zákona NR SR č. 130/1998 Z.z. o mierovom využívaní jadrovej energie. K zákonu bolo vydaných v roku 1999 viacero vykonávacích vyhlášok, ktor^{1/2} podrobne upravujú podmienky využívania jadrovej energie. Ďalším predpisom je zákon NR SR č. 42/1994 Z.z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov. Novelizácia vyhlášky ŠJ o nakladaní s rádioaktívnymi odpadmi a vyhorelým jadrovým palivom č. 190/2000 Z.z. nadobudla účinnosť 1.7.2000.
Ochranu zdravia obyvateľov pred účinkami hluku, vibrácií a elektromagnetického žiarenia upravuje vyhláška MZ SSR č. 14/1977 Zb. o ochrane zdravia pred nepriaznivými účinkami hluku a vibrácií a vyhláška MZ SR č. 123/1993 Z.z. o ochrane zdravia pred nepriaznivými účinkami elektromagnetického poľa. Ochrana zdravia osôb a majetku pred požiarimi, povodňami a inými mimoriadnymi udalosťami je ustanovená napr. nariadením vlády SR č.31/2000 Z.z.
S ochranou zdravých životných podmienok a zabezpečovaním zdravej v^{1/2}živy pre obyvateľov SR súvisí aj problematika ekologického poľnohospodárstva a v^{1/2}roby biopotravín (právne upravené zákonom č. 224/1998 Z.z. o ekologickom poľnohospodárstve a v^{1/2}robe biopotravín, zákonom NR SR č. 152/1995 Z.z. o potravinách v znení zákona NR SR č. www.environet.sk Strana 52 z 104
Národná stratégia TUR - III. časť 290/1996 Z.z.), problematika biotechnológií všeobecne (napr. pripravovan^{1/2} zákony o ochrane genetických zdrojov a zdrojov rastlín pre potravinársku v^{1/2}robu a poľnohospodárstvo a zákon o šľachtení rastlín), ako aj problematika veterinárnej starostlivosti (zákon č. 337/1998 Z.z. o veterinárnej starostlivosti v znení zákona č. 70/2000 Z.z.).
Kľúčovým je aj Potravinový kódex SR (v^{1/2}nos MP SR a MZ SR). Osobitným problémom sú genetické modifikácie organizmov. Pripravuje sa prijatie zákona o geneticky

modifikovaných
organizmov .

Problematikou environmentálnych rizikových faktorov sa zaoberá viacej kapitól Agendy

21 - kapitoly 6 (programová oblasť E), 7 (programová oblasť D,F) a kapitoly 19-21.

Environmentálne rizikové faktory patria medzi hlavné nepriaznivé faktory vplývajúce na

nevyhovujúci zdravotný stav obyvateľov Slovenska. Súčasný stav a doterajší vývoj

zdravotného stavu obyvateľov SR je charakterizovaný v rámci sociálneho aspektu NSTUR.

Staršie výskumy založené na porovnaní zdravotného stavu obyvateľstva (najmä detskej

populácie) v najviac znečistených oblastiach Slovenska s obyvateľmi relatívne málo

zaťažených oblastí potvrdili horšiu situáciu v ohrozených regiónoch. U detí mali najväčšiu

výskyt ochorenia dýchacích ciest a alergií, nasledovali ochorenia tráviacej sústavy, choroby

nervovej sústavy a zmyslových orgánov a ochorenia kože a podkožného tkaniva.

Vývoj hlavných environmentálnych rizikových faktorov je v uplynulom desaťročí

nejednoznačný. Po roku 1990 nastal útlm nešetrných veľkovýrobných technológií v

priemysle, poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve, podstatne sa zväčšila technologická

úroveň hospodárstva, zdokonalila sa legislatíva a kontrola rizikových prvkov, čo vytvorilo

predpoklady na zníženie výskytu rizikových faktorov. Na druhej strane sa však tlak na

prírodné zdroje a s tým súvisiacou odzvou negatívnych faktorov do určitej miery zvyšuje

(najmä v súvislosti s urbanizáciou a koncentraciou obyvateľov, zrýchlenou automobilizáciou

a pod.) a rovnako sa zvyšuje riziko výskytu prírodných katastrof a hazardov.

Zlepšenie nastalo najmä v oblasti produkcie odpadov a nakladania s nimi, keď

úroveň ich ďalšieho využívania a zneškodňovania u nás je v porovnaní s vyspelými krajinami

stále nedostatočná. Zvyšuje sa bezpečnosť jadrových zariadení. Mierne sa zlepšuje kvalita

potravy a pitnej vody vzhľadom k výskytu rizikových prvkov.

Zhoršenie naopak nastáva vo frekvencii výskytu a v dôsledkoch prírodných katastrof,

čo je možné dokumentovať na prudkom raste požiarovosti a na výskyte katastrofických

povodní v rokoch 1997-1998. Zväčšená urbanizácia a rastúci počet automobilov je príčinou

nárastu počtu dopravných nehôd a počtu zranených a usmrtených osôb

'b.

Určitou hrozbou do budúcnosti ostáva problematika environmentálnej mutagenicity a genetických manipulácií, ako aj nepriaznivé dopady globálnej klimatickej zmeny na človeka

(očakávaná zväčšená chorobnosť a smrtnosť, možný prenos infekčných chorôb a i.).

Na základe environmentálnej regionalizácie Slovenska je možné konštatovať, že

v súčasnosti žije v narušenom prostredí cca 37% obyvateľstva Slovenska, pričom takmer

štvrtina obyvateľov (23%) žije v silno narušenom prostredí (pozri nasledovnú kapitolu).

www.environet.sk Strana 53 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Minimalizácia vplyvu rizikových faktorov životného prostredia obyvateľov Slovenska je

jedným z dôležitých predpokladov TUR celej spoločnosti. Antropogénne rizikové faktory

je možné eliminovať ďalším uplatňovaním moderných technológií a

environmentálneho prívodu vo všetkých oblastiach hospodárstva, vplyv prírôdných

rizikových faktorov je potrebné predvídať a ich riziko znižovať formou usmerňovania

hospodárskych a urbanizačných aktivít smerom k trvalo udržateľnému využívaniu prírôdných

zdrojov, k čomu smeruje tzv. ekologizácia hospodárenia v krajine.

5.8. Príroda a krajina, jej ochrana a tvorba

SR leží v miernom podnebnom pásme severnej zemskej pologule, v prechodnom

kontinentálnom podnebí. Základným predpokladom formovania prírôdných podmienok je

vzhľadom k malej veľkosti územia veľmi pestrá geologická stavba územia a morfológia

terénu, podmieňujúca vznik rozdielnych geografických typov krajiny, na ktorú súvisiaci

rázne sádelno - hospodárske štruktúry. Orientčne možno územie SR rozdeliť na 5 základných

prírôdných krajinných typov - nížinná, kotlinová, práhorská, horská a vysokohorská. Každý

typ krajiny je charakteristický špecifickými vlastnosťami prírôdného prostredia,

podmieňujúcimi úrodnosť (stabilitu) krajiny vzhľadom k vonkajším vplyvom a zároveň

produktivitu (potenciál) krajiny z hľadiska rôznych typov využitia. Využívanie krajiny

v súlade s týmito dvomi hlavnými faktormi je základom TUR prírôdných zdrojov a krajiny.

Krajinná štruktúra predstavuje aktuálne využitie krajiny človekom, vyjadruje stupeň

vplyvu (antropogénneho tlaku) na prírôdnú štruktúru krajiny. Využitie

krajiny je možná vyjadriť v niekoľkých hlavných skupinách - najčastejšie sa jedná o urbanizovanú, poľnohospodársku, lesohospodársku a nevyužívanú krajinu. Na základe analýzy satelitných snímok zo začiatku 90-tych rokov (roky 1989-1992) je možná charakterizovať stav využívania krajiny Slovenska. Urbanizovaná krajina, charakteristická prevahou antropogénne vzniknutých prvkov prostredia, zaberala na území SR 5,6% plochy. Intenzívne využívaná poľnohospodárska krajina zaberala 50,5% plochy, pričom 34,2% tvorila orná pôda. Zalesnené územia tvorili 43,9% plochy, pričom súvislé lesy zaberali 39,4% územia a približne 4% územia boli tvorené prechodnými (sukcesnými) štádiami TTP. Krajinná štruktúra je štatisticky vyhodnotená aj evidenciou druhov pozemkov. Na území SR bolo k 21.12.1998 evidované nasledovné zastavenie jednotlivých druhov pozemkov: poľnohospodárska pôda 49,83% (z toho orná pôda 29,96%, chmelnice 0,02%, vinice 0,58%, záhrady 1,59%, ovocné sady 0,39%, trvalé trávne porasty 17,30%), lesné pozemky 40,75%, vodné plochy 1,90%, zastavané plochy 4,45% a ostatné plochy 3,06%. Väčšina javov negatívne vplývajúci na kvalitu krajiny je prejavom konkrétnych urbanizačných a hospodárskych aktivít človeka. Súhrnné pôsobenie negatívnych faktorov na stav krajiny a jej zložiek je možná vyjadriť napr. pomocou tzv. územného stresových faktorov v krajine, ktoré vymedzuje základné prvky poškodenia a ohrozenia

www.vironet.sk Strana 54 z 104

Prírodná stratégia TUR - III. časť krajiny formou jadrových, lániových a veľkoplošných prvkov pôsobenia stresových faktorov, pričom rozlišuje tri stupne intenzity pôsobenia (silná, stredná, slabá). Stresovými faktormi negatívne vplývajúci na životné prostredie, ekologickú kvalitu (stabilitu) a biodiverzitu sú najmä urbanizácia a sprievodné aktivity, priemyselná činnosť (najmä energetika a ťažké priemysel), doprava, intenzívne poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo, rekreácia a cestovný ruch. Pod termínom kvalita krajiny rozumieme celopriestorový systém krajinných segmentov charakteristický rázovou úrovňou antropogénneho ovplyvnenia jednotlivých zložiek a úrovňou životného prostredia. Kvalita územia je daná synergickým pôsobením ekologicky a

environmentálne pozitívnych a negatívnych faktorov. Ide najmä o relatívne zhodnotenie pôsobenia jednotlivých faktorov a stavu základných zložiek prostredia - geologického podlažia, pôdy, vody, ovzdušia, bioty a sprostredkovane životného prostredia človeka.

V predošlom období boli na území ČSR vymedzené oblasti podľa tzv. úrovne životného prostredia, ktoré boli vyčlenené na základe hygienickej, krajinárskej a urbanistickej vhodnosti prostredia. V roku 1992 v I+II. triede úrovne ŽP žilo 45% obyvateľov SR, v III. triede 14%, v IV. triede 26% a v V. triede 15% obyvateľov.

Inštitucionálne zabezpečenie ochrany prírody, krajiny a územného rozvoja je významnou oblasťou, pretože prírodné zastrešuje dve kľúčové aktivity - ochranu územia (prírody a krajiny) a jeho rozvoj (stavebná činnosť a rozvojové aktivity), a to na všetkých úrovniach (obec, región, štát). Kompetentným stredným orgánom štátnej správy je MŽP SR. Od roku 1999 je regionálny rozvoj v gescii MVR SR.

Orgánmi zabezpečujúcimi miestnu štátnu správu sú krajské úrady a okresné úrady (prostredníctvom odborov životného prostredia), prípadne obce. S účinnosťou od 15.7.2000 bola vytvorená štátna ochrana prírody SR ako odborná organizácia, ktorá by postupne mala prevziať niektoré kompetencie vo výkone štátnej správy. Prierezové poslanie má SAŽP.

Odborným kontrolným orgánom na úseku ochrany prírody je Slovenská inšpekcia životného prostredia so sídlom v Bratislave a štyrmi regionálnymi inšpektorátmi ochrany prírody.

Ochrana územia je prírodné vymedzené zákonom NR SR č. 287/1994 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení zákona NR SR č. 222/1996 Z.z. Účelom zákona je podľa § 1 "...prispiieť k zachovaniu rozmanitosti podmienok a foriem života na Zemi, utvárať podmienky na trvalé udržiavanie, obnovovanie a racionálne využívanie prírodných zdrojov, zachranu prírodného dedičstva, charakteristického vzhľadu krajiny a na dosiahnutie a udržanie ekologickej stability..." Ustanovené sú podmienky všeobecnej i osobitnej ochrany prírody a krajiny. Definovaná je územná ochrana (osobitná ochrana územia v II.-V. stupni ochrany), druhová ochrana (rastliny, živočchy, nerasty a skameneliny), ochrana drevín a významných stromov.

Národná stratégia TUR - III. časť

Tab. č. 60 - Vážov chránených území prírody v SR

Kategória

CHS

1990 1991 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000

NP počet

ha

5
199 724

5
199 724

5
199 724

5
199 724

5
199 724

7
243 219

7
243 219

7
243 219

7
243 219

CHKO počet

ha

16
660 493

16
660 493

16
660 493

16
660 493

16
660 493

15
598 585

16
610 869

16
610 068

16
623 170

PR počet

ha

332
48 341

369
84 081

448
90 988

559
92 674

561
92 863

575
96 007

584
96 265

584
96 266

593
96 694

PP počet

ha

392
10 600

405
10 626

453
11 020
248
1 370
254
1 347
259
1 432
262
1 489
276
1 443
279
1 492

CHA počet

ha

172
8 780
174
4 275
174
4 398
175
4 841
260
4 992
264
5 362

zdroj: ŠtatistickÃ ročenka SR (1995, 1999)

Tab. Ā. 61 - PrehÅad chrÃinenÃ½ch ÃºzemÃ v SR podÅa kategÃ³riÃ (2000)

KategÃ³ria Počet VÃ½mera

(ha)

%SR VÃ½mera OP (ha) StupeÅ

ochrany

ChrÃinenÃi krajinnÃi oblasÅ 16 623 170 12,71 0 II.

NÃirodnÃ½ park 7 243 219 4,96 238 124 III.

ChrÃinenÃ½ areÃil 264 5 362 0,11 2 263 IV.

PrÃirodnÃi rezervÃicia 361 11 912 0,24 325 V.

NÃirodnÃi prÃirodnÃi rezervÃicia 232 84 782 1,73 3 162 V.

PrÃirodnÃi pamiatka 228 1 437 0,03 233 V.

NÃirodnÃi prÃirodnÃi pamiatka 51 55 0,001 27 V.

HlavnÃ½mi nÃi strojmi uplatÅovania ochrany prÃirody a krajiny v praxi by mali byÅ (podÅa

ZÃikona NR SR Ā. 287/1994 Z.z.) Programy starostlivosti o prÃirodu a krajinu, Programy

zÃi chrany osobitne chrÃinenÃ½ch ĀastÃ prÃirody a krajiny, ÅszemnÃ©

priemety ochrany

prÃirody a krajiny a Dokumenty ÃºzemnÃ©ho systÃ©mu ekologickej stability.

ZÃikonom NR SR Ā. 287/1994 Z.z. o ochrane prÃirody a krajiny sa zabezpeĀila celoplošnÃi ochrana prÃirody a krajiny diferencovane v 5 stupÅoch ochrany.

ZÃikonom

a nÃislednÃ½mi predpismi boli zrušenÃ© ochrannÃ© pÃi sma CHKO, zaviedli sa novÃ© kategÃ³rie

chrÃinenÃ½ch ÃºzemÃ a bola vykonanÃi prekategorzÃicia chrÃinenÃ½ch

ÃºzemÃ podÅa novÃ©ho

systÃ©mu.

www.environet.sk Strana 56 z 104

NÃirodnÃi stratÃ©gia TUR - III. ĀasÅ

Tab. Ā. 62 - NÃirodnÃ© parky a chrÃinenÃ© krajinnÃ© oblasti (2000)

NÃirodnÃ© parky VyhlÃi senie VÃ½mera (ha) VÃ½mera OP (ha)

1. TatranskÃ½ NP 18. 12. 1948 74 111 36 574

2. Pieninská NP 16. 1. 1967 3 750 22 444
 3. NP Náške Tatry 14. 6. 1978 72 842 110 162
 4. NP Slovenská raj 18. 1. 1988 19 763 13 011
 5. NP Malá Fatra 18. 1. 1988 22 630 23 262
 6. NP Poloniny 23. 9. 1997 29 805 10 973
 7. NP Muránska planina 23. 9. 1997 20 318 21 698
- Chránené krajinné oblasti Vyhlásenie Vánera (ha)
1. CHKO Slovenská kras 31. 8. 1973 36 166
 2. CHKO Veľká Fatra 28. 12. 1973 60 610
 3. CHKO Vihorlat 28. 12. 1973 17 485
 4. CHKO Malé Karpaty 5. 5. 1976 65 504
 5. CHKO Váner chodné Karpaty 1. 9. 1977 26 032
 6. CHKO Horná Orava 12. 7. 1979 70 333
 7. CHKO Biele Karpaty 12. 7. 1979 43 519
 8. CHKO Štiavnické vrchy 22. 9. 1979 77 630
 9. CHKO Poľana 12. 8. 1981 20 079
 10. CHKO Kysuce 23. 5. 1984 65 462
 11. CHKO Ponitrie 24. 6. 1985 37 665
 12. CHKO Záhorie 9. 11. 1988 27 522
 13. CHKO Strážovské vrchy 27. 1. 1989 30 979
 14. CHKO Cerová vrchovina 10. 10. 1989 16 280
 15. CHKO Latorica 25. 6. 1990 15 620
 16. CHKO Dunajské luhy 3. 3. 1998 12 284

Zdroj: MŽP SR 2000

Tab. č. 63 - Ochrana krajiny podľa stupňov ochrany (2000)

- I. stupeň 3 690 357 ha 75,26%
- II. stupeň 861 294 ha 17,56%
- III. stupeň 245 482 ha 5,01%
- IV. stupeň 9 109 ha 0,19%
- V. stupeň 98 186 ha 2,00%

Zdroj: MŽP SR 2000

www.environet.sk Strana 57 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Podľa NEAP II. by sa mali v roku 2001 prekategORIZOVAŤ z CHKO na NP Veľká Fatra a

Slovenská kras a mali by sa vyhlásiť nové chránené územia v III. stupni (Chočská národná

park) a v II. stupni (CHKO Čergov, CHKO Krupinská planina, Stolické vrchy).

Jediným objektom na území SR zaradeným do Zoznamu svetového prírodného

dedičstva sú od roku 1995 Jaskyne Slovenského a Aggtelekského krasu.

Bilaterálny objekt

svetového dedičstva dnes tvorí 22 jaskýň a priepastí ako reprezentatívny výber z asi 1000

jaskýň a priepastí tohto krasového územia. Na slovenskej strane ide o 12 jaskýň a priepastí

(národné prírodné pamiatky). Ide o ochranu podľa medzinárodného práva s najvyššou

prioritou vo svete. V roku 2000 výbor svetového dedičstva na zasadnutí v austrálskom

Cairns zaradil do Zoznamu aj Dobšinskú ľadovú jaskyňu so Stratenskou jaskyňou.

Ramsarský dohovor - v zmysle Dohovoru o mokradiach majúcich medzinárodný význam, predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva (v SR od 2. júla 1990), je na území Slovenska zaradených do systému medzinárodne významných mokradí 12 lokalít: NPR Šúr, NPR Parížske močiare, NPR Senný - Rybnáky, Niva Moravy (CHKO Záhorie), Latorica (CHKO Latorica), Dunajská luhy (CHKO Dunajská luhy), Mokrade Turca, Mokrade Oravskej kotliny, Rieka Orava a jej prítoky, Alárium Rudavy, Poiplie a Domica - Baradla.. Návrh na vyhlásenie je pre 2 lokality - Alárium Tisy a Trilaterálne územie Pomoravie. Biosférické rezervácie - zo Slovenska boli do siete biosférických rezervácií Programu UNESCO "Človek a biosféra" (MaB) zahrnuté 4 územia: Slovenský kras (1977), Poľana (1990), Východné Karpaty (1992) a Vysoké Tatry (1992). I keď biosférické rezervácie nie sú kategóriu chráneného územia podľa zákona, ani podľa medzinárodného dohovoru, tvoria významnú základňu pre rozvoj vedy a prezentáciu ochrany prírody v zahraničí. Európsky diplom Rady Európy v roku 1998 obdržali 2 lokality: NPR Dobročská prales a NP Poloniny. Cenu EUROSITE (za podporu starostlivosti o prírodu, najmä na medzinárodnej úrovni) obdržala 1 lokalita: CHKO Poľana (1999). V zmysle Zákona NR SR č. 287/1994 Z. z. o ochrane prírody a krajiny sa za územný systém ekologickej stability (ĀSES) považuje taká celopriestorová štruktúra navzájom prepojených ekosystémov, ich zložiek a prvkov, ktorá zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života v krajine". Základ tohoto systému predstavujú biocentrá a biokoridory nadregionálneho, regionálneho alebo miestneho významu. ĀSES pomáha naplniť stratégiu trvalej udržateľnosti. Uznesením z 29.4.1992 schválila vláda SR Generel nadregionálneho ĀSES pre územie Slovenska na návrh MŽP SR. Generel doposiaľ predstavuje základnú a východiskový dokument pre zabezpečenie ekologickej stability a ochrany biodiverzity v SR a je základným podkladom pre spracovanie nižších stupňov ĀSES. Podľa Generelu bolo na Slovensku vyčlenených 87 biocentier ráznej hierarchie (biosférické, provinciálne, nadregionálne význam) zaberajúcich plochu cca 271.600 ha (5,54% rozlohy SR) s celkovou plochou jadier cca 73.750 ha (1,50% rozlohy SR). 79 biocentier bolo

označených ako

www.environet.sk Strana 58 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

reprezentatívne, 8 ako unikátne (Turiec, Čenkovská lesostep, Drevenák, Zemplánske vrchy, Kopčianske slanisko, Burda, Bielska skala a Parážske močiare).

Vymedzená bola aj sieť

nadregionálnych biokoridorov (cca 2700 km) - hlavné biokoridory sa v rámci

územia

najmä dolinami väčších riek, pohoriami alebo v kontaktnej zóne pohorie-

nážia. Vyčlenili sa

aj významné uzly (križovatky) biokoridorov, ktoré si vyžadujú ochranu v rámci biocentier

regionálneho a miestneho významu.

Generel vymedzil aj celky a oblasti dezertifikované, degradované až

devastované, ktoré

nepriamo vplyvajú na ekologickú stabilitu a život organizmov vrátane

človeka, a v ktorých je

potrebne eliminovať devastujúce činitele, zastaviť dezertifikáciu,

uskutočňovať revitalizáciu a

celkové oživenie krajiny. Ide o územia odlesňované, značne pozmenené

až úplne

zdevastované človekom, ktoré výrazne znižujú produkčnú schopnosť

krajiny.

V roku 1993-1995 bolo spracovaných 38 balíčkov okresov SR na úrovni

Regionálnych

úSES, ktoré slúžili hlavne ako významné podklady pre

územnoplánovacie dokumentácie.

úSES spolu s Generelom sa uplatnili aj pri návrhu Národnej ekologickej

siete

Slovenska - NECONET (1996), spracovanej ako súčasť Európskej ekologickej

siete.

V NECONET sa navrhlo 35 jadier území ekologickej siete európskeho

významu o

výmere 507 240 ha (10,34% rozlohy SR) a 35 jadier území

ekologickej siete národného

významu o výmere 215 890 ha (4,4% rozlohy SR). Jadrá územia

európskeho a národného

významu zaberajú 14,44% rozlohy SR. V NECONET došlo k prehodnoteniu

niektorých

ekosystémov oproti Generelu.

Územné plánovanie, ako základná nástroj štátnej environmentálnej

politiky uvádza

kapitola 2.2.5.

Veľkým význam v regulovaní výrobných a rozvojových aktivít má aj

zákon NR SR č.

127/1994 Z.z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (EIA) v znení

zákona č.

391/2000 Z.z., ktoré je nástrojom na komplexné posudzovanie

pripravovaných stavieb,

zariadení a iných činností, ale aj rozvojových koncepcií a právnych

predpisov z hľadiska ich

predpokladaného vplyvu na životné prostredie.

Problematikou využitia, ochrany a tvorby krajiny sa Agenda 21 zaoberá v kapitole 7

(programové oblasti C,F) a kapitole 10.

Krajina je časovo-priestorovým systémom integrujúcim základné zložky (prírodné a

antropogénne), a vzťahy medzi zložkami a okolím systému - javy a procesy súvisiace na

všetkých priestorových a časových úrovniach. Kvalitu krajiny (životného prostredia) treba

preto chápať ako dôsledok integrovaného pôsobenia týchto javov a procesov a ako

dôležitý ukazovateľ TUR vyjadrujúci reakciu prírodných faktorov na dlhodobé pôsobenie

človeka v území.

V kontexte TUR sa prejavujú najviac (okrem kvality jednotlivých zložiek ŽP hodnotených

v predchádzajúcich kapitolách) dva faktory vývoja krajiny:

- zmeny priestorovej štruktúry krajiny (vývoj krajinej štruktúry)

www.environet.sk Strana 59 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

- zmeny kvality krajiny - celková kvalita životného prostredia ako integrovaný ukazovateľ

kvality jednotlivých zložiek.

Zmeny priestorovej štruktúry krajiny je potrebné hodnotiť v historickom kontexte.

Vegetáciu na Slovensku by bez pôsobenia človeka tvorili predovšetkým lesné ekosystémy (na

viac ako 90% územia). Z dlhodobého hľadiska je pre SR (podobne ako pre celú európsku

klimatickú zónu mierneho pásma) charakteristické rozširovanie poľnohospodárskeho

vyžitia územia na úkor lesov. Trend ubúdania lesov a pribúdania poľnohospodársky

využívaných plôch sa u nás zastavil približne pred 50 rokmi. Súčasné trendy zmien vo využití

krajiny možno charakterizovať nárastom urbanizovaných plôch (najmä sádelnej zástavby,

výrobných a dopravných areálov), znižovaním výmery poľnohospodárskej pôdy a mierne

rastoucou výmerou lesnej pôdy.

Vzhľadom k veľmi krátkemu obdobiu súhrnného hodnotenia kvality krajiny (a najmä

neexistencii jednotného metodického rámca) nemožno trendy vo vývoji tohto ukazovateľa

presnejšie odhadnúť. V súčasnosti používaná koncepcia environmentálnej regionalizácie

územia Slovenska by mala vychádzať z komplexného hodnotenia kumulatívneho pôsobenia

viacerých negatívnych faktorov. Podľa tejto regionalizácie je možné približne 72% územia

Slovenska charakterizovať ako prostredie vysokej úrovne, resp. vyhovujúce.

Avšak asi 12%

Ľozemia je narušená až silno narušená nepriaznivými vplyvmi antropogenných aktivít .

Ďalšie sledovanie vývoja negatívnych environmentálnych faktorov a ich vplyv na zmeny

v kvalite prírodného prostredia (vrátane vývoja metodiky environmentálnej regionalizácie) je

jednou z úloh ďalších z hľadiska priebežného hodnotenia trendov vývoja prírodných

zdrojov a krajiny vzhľadom k TUR. Z hľadiska trvalo udržateľného rozvoja a manažmentu

krajiny platí, že čím lepšia je kvalita zložiek prostredia a vzťahov medzi nimi, tým lepšia je

aj stav a fungovanie krajiny ako integrovaného systému. Z tohto pohľadu je veľmi

ďalším zohľadniť vzájomné vzťahy medzi jednotlivými zložkami krajiny a vedieť ich účinne

ovplyvňovať.

Kľúčovou oblasťou v tomto smere je plánovanie a manažment prírodných zdrojov, krajiny

a antropogenných aktivít. Doteraz v tomto smere (napriek značnému úsiliu MŽP SR)

prevládala značná roztrieštenosť, nejednotnosť a rezortizmus.

Výzvou a prioritným záujmom pri zabezpečovaní TUR je dosiahnuť ekologickú

optimalizáciu priestorového usporiadania a funkčného využitia krajiny.

www.environet.sk Strana 60 z 104

Prírodná stratégia TUR - III. časť

6. INŠTITUCIONÁLNE PODMIENKY A HLADISKÁ

6.1. Členenie inštitucionálnych podmienok a hľadísk

Východiskovou situáciu pre zabezpečenie TUR SR v rámci inštitucionálnych podmienok

a hľadísk určuje stav a vývoj

a) súhrnných odvetvových a regionálnych koncepcií a plánovania (kapitola 8 AGENDY 21),

b) legislatívy a práva (kapitola 39 AGENDY 21),

c) ekonomických nástrojov (pozri kapitolu 4.9. NSTUR a kapitolu 8 AGENDY 21),

d) vzdelávania, výchovy, poradenstva a propagácie (kapitola 36 AGENDY 21),

e) vedy a výskumu (výzba na kapitoly 31 a 35 AGENDY 21),

f) zisťovania a vyhodnocovania informácií, ich kvality a sprístupňovania, účasti verejnosti

na rozhodovanie (výzba na kapitolu 40 AGENDY 21),

g) orgánov zákonodarnej moci, výkonnej moci a súdnej moci,

h) vedeckých, výskumných a odborných organizácií,

i) vzdelávateľských a výchovných inštitúcií,

j) podnikateľských subjektov,

k) mimovládnych neziskových organizácií a združení občanov.

Všetky vyššie uvedené nástroje sú prakticky využiteľné vo všetkých sfarách spoločnosti

(sociálnej, kultúrnej, ekonomickej a environmentálnej), a preto majú nadväznosť aj na ďalšie kapitoly AGENDY 21, ako príklad uvedieme kapitoly týkajúce sa hlavných skupín spoločnosti (kapitoly 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31 AGENDY 21). Inštitucionálny aspekt TUR vytvára potrebné nástroje, organizačné prostredie uplatňovania týchto nástrojov a kontrolné mechanizmy ich plnenia. Od nich závisí v konečnom dôsledku kvalita života všetkých občanov a TUR SR, ktorého základnými atribútmi sú efektívnosť fungovania verejnej správy, všestranný rozvoj ľudských zdrojov, participatívnej demokracie, budovanie občianskej spoločnosti, učiacej sa spoločnosti (spoločnosti vzdelania) a informačnej spoločnosti, vzťah spoločnosti ku kultúrnemu dedičstvu, prosperita hospodárstva, účinnosť ochrany a tvorby životného prostredia, priaznivý rozvoj na regionálnej a miestnej úrovni. Inštitucionálny aspekt v kontexte s TUR má prierezový charakter, lebo musí odpovedať na otázku ako zabezpečiť splnenie úloh, vyplývajúcich z AGENDY 21 a ďalších základných dokumentov, ktoré určujú požiadavky na dosiahnutie TUR vo všetkých sférach spoločnosti: kultúrnej, sociálnej, ekonomickej a environmentálnej. Kvalitná a kompetentná inštitucionálna rámec je zároveň kľúčovým predpokladom pre zabezpečenie TUR v praxi. Inštitucionálny rámec v SR prešiel od roku 1989 veľkými zmenami. Prakticky všetky nástroje, ktoré v súčasnosti uplatňujú orgány a inštitúcie pre zabezpečenie riadenia

www.environet.sk Strana 61 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť spoločnosti sa významne zmenili, či už je to oblasť plánovania (opustenie priameho systému plánovania), právneho systému a ekonomických nástrojov (postupná harmonizácia nižšieho právneho systému a ekonomických nástrojov s právom a ekonomickými nástrojmi štátov EŠ). Začínajú sa uplatňovať štrukturálne nástroje (štrukturálne fondy EŠ), ale aj vzdelávanie, výskum, propagácia, veda, výskum a informatika. SR prijala 1.9.1992 Ústavu SR a od 1.1.1993 sa po rozdelení ČSFR stala samostatným, suverénnym štátom. Ústava SR sa pridáva takých významných dokumentov ako sú Listina základných ľudských práv a slobôd, Rámsky dohovor o ochrane ľudských práv a slobôd, Pakt o občianskych a politických právach ako i dokumentov procesov európskej

integrácie.

Desiata hlava Ústavy SR predstavuje vo svojej podstate priamu inkorporáciu Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd: fungovania

samosprávy, prístupu k informáciám a starostlivosti o životné prostredie. Vzťahy medzi

štátnymi orgánmi nadväzujú na klasické rozdelenie moci:

zákonodarná moc - zákonodarná

moc - súdna moc.

Významnou mierou sa zmenila aj organizačná štruktúra verejného sektora. Vytvorili

a vybudovali sa nové stredné orgány štátnej správy (napr. do roku 1990 existoval v SR pre

riadenie ochrany životného prostredia gestorský systém, až v roku 1990 vznikla Slovenská

komisia pre životné prostredie, ktorá sa v roku 1992 pretransformovala na MŽP SR) a upravili

sa kompetencie všetkých dovedy fungujúcich stredných orgánov štátnej správy. Vznikli

nové odborné organizácie. Viaceré vedecké a výskumné organizácie pri ministerstvách sa

privatizovali, vznikli nové poradné orgány vlády SR, kontrolné orgány, buduje sa bankový

sektor, podnikateľský sektor, tretí sektor, vysoké školy získali nové postavenie a akademické

slobody atď.

Po roku 1990 sa začal budovať nový model verejnej správy ako prejav demokratizácie

a decentralizácie riadenia spoločnosti. Cieľom jeho utvorenia malo byť odstránenie

nedostatkov jednotne a centrálnou organizovanej siete národných výborov, ako aj priblíženie

výkonu verejnej správy občanovi na princípe subsidiarity. Konštituovanie územnej

samosprávy sa datuje prijatím zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. Nové

postavenie by mala získať regionálna dimenzia, regionálna politika a regionálny rozvoj.

Vytvárajú sa potrebné inštitucionálne nástroje a inštitúcie obdobným inštitúciám v EÚ. Začali

sa realizovať základné reformy prakticky vo všetkých oblastiach života spoločnosti.

(sociálnej, kultúrnej, ekonomickej a environmentálnej). Významné reformy sa začali

pripravovať, resp. sa pripravujú v školstve, vede a výskume, kultúre, informatike atď.

Základné zmeny však oblasť vzdelávania, výchovy, vedy, výskumu, oblasť prístupu

k informáciám a celej informatiky ešte iba čakajú.

Plánovacie dokumenty, právny systém, ekonomické nástroje sa v procese

ekonomickej transformácie postupne prispôbujú tak, aby zodpovedali

potrebám

trhovej ekonomiky – ide o oblasti funkčného práva obchodných spoločností, záväzkového

www.environet.sk Strana 62 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

a zálohového práva, ochrany hospodárskej súťaže, opravy vlastných vzťahov, prehľadné

daňové zikonodarstvo atď. Medzi hlavné funkcie práva voči ekonomike patria: jasné

definície a ochrana vlastných vzťahov, právne presadzovanie a vynučovanie zmlôv,

zabezpečenie konkurenčného prostredia pre všetky ekonomické subjekty, vrátane

protimonopolnej legislatívy, vytvorenie jasných a predpovedateľných pravidiel pre vstup na

trh, vrátane pravidiel pre zahraničných investorov, regulácia finančného a kapitálového trhu,

umožnenie efektívneho odchodu z trhu, vrátane rýchleho a efektívneho riešenia sporov cez

súdy alebo alternatívne spoločnosti.

Slovensko si postupne buduje nové medzinárodné postavenie voči svojim susedom,

voči EŠ, voči svetu. Deklaruje sa ako demokratický, právny štát, pristúpilo z celému radu

významných medzinárodných dohôd, zmlôv a chart. V podstatne väčšom rozsahu

vstupuje ako člen do práce organizácií OSN, UNESCO, OBSE, (kde už pôsobil aj pred

rokom 1989). V roku 1993 sa stalo členom Rady Európy a ďalších organizácií napr.

Medziparlamentnej aliancie, Partnerstva za mier. Od roku 1993 je asociovanou krajinou EŠ

V júli 2000 dostala SR pozvanie na vstup do OECD a v septembri 2000 bola prijatá za člena

tejto organizácie.

6.2. Tvorba koncepcií a plánovanie

Vo všeobecnosti má mať plánovanie charakter strategického plánovania,

územného/priestorového plánovania, environmentálneho plánovania, regionálneho

plánovania, odvetvového (rezortného) plánovania a pod. Nástrojmi plánovania sú:

stratégie, koncepcie, programy, ročné plány a pod., ktoré sa majú vypracovávať na úrovni

národnej, regionálnej, krajskej, okresnej, na úrovni obcí, podnikov a pod. Vo všetkých

nástrojoch plánovania je vhodné uplatniť efektívny a účinný nástroj, ktorým je

strategické environmentálne hodnotenie.

Veľmi dôležitá je kontrolná a inšpekčná činnosť plnenia stanovených cieľov

a opatrení, ktoré sú obsiahnuté v strategických a rozvojových

dokumentoch. Tu zohrávajú

významnú úlohu nielen samotné kontrolné orgány, ale aj mimovládne organizácie a verejnosť.

Najčinnším plánovacím dokumentom pre podporu TUR je NSTUR, ktorú by mala

vychádzať zo sociálnej, ekonomickej a environmentálnej stratégie štátu.

Z týchto dokumentov

je v SR zatiaľ vypracovaná iba "Stratégia štátnej environmentálnej politiky" (MŽP SR, 1993)

a jej rozpracovanie do podoby "Národných environmentálnych akčných programov I. a II."

(1996, aktualizácia 1999).

Vďaka schválila/resp. pripravila v rokoch 1999-2001, niekoľko

významných

prieťahových dokumentov, ktoré by mali zohrať dôležitú úlohu pri presadzovaní

NSTUR v praxi. Sú to predovšetkým:

www.environet.sk Strana 63 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

- Konceptia decentralizácie a modernizácie verejnej správy, Ášrad vlády SR (schválená

uznesením vlády č. 230/2000 zo dňa 11.4.2000);

- Integrovaný plán regionálneho a sociálneho rozvoja SR, časť 1 - Národný rozvojový

stratégia, MVRR SR (schválený uznesením vlády SR č. 923/1999) – je určený na

realizáciu programov Phare 2000+, ktoré vymedzil prioritné regióny na realizáciu

a čerpanie predvstupovej pomoci);

- Plán rozvoja poľnohospodárstva a vidieka Slovenskej republiky pre implementáciu

programu SAPARD, MP SR (schválený uznesením vlády SR č. 1007/1999; na základe

pripomienok EK bol upravený plán zaslaný do EK dňa 16.5.2000, schválený v EK

23.10.2000);

- Národný plán regionálneho rozvoja (NPRR SR) – schválený uznesením vlády SR č.

240/2001.

- nová Konceptia územného rozvoja Slovenska 2001 (KŠRS III.) (predkladateľom bude

MŽP SR, dokument je v štádiu verejného pripomienkovania).

Po roku 1989 nadobýda čoraz väčšiu význam regionálne plánovanie a tiež previazanosť

a napojenie národných dokumentov do medzinárodného plánovania.

Štáty Európskej

Únie sa už na začiatku 70-tych rokov dohodli na potrebe vytvorenia spoločných

celoeurópskych dokumentov priestorového významu. Už Európska charta priestorového

plánovania (1983) venovala významnú pozornosť problematike životného prostredia. Ďalšie dokumenty napr. Smerom k novému európskemu priestoru (prijaté na zasadnutí CEMAT – Európska konferencia ministrov územného/priestorového plánovania v roku 1994), ale najmä správa prijatá v roku 1998 sa priamo venujú hlavným princípom priestorového udržateľného rozvoja európskeho regiónu. Tieto aktivity podporila aj Rada Európy, ktorá vyvíja rad ďalších aktivít smerujúcich ku koordinácii priestorového rozvoja na európskom kontinente. Koordinačnú úlohu v tomto snažení zabezpečuje konferencia ministrov pre priestorový a územný rozvoj jednotlivých štátov. Spracovali sa napríklad základné rámcové priestorového rozvoja nazvané Európa 2000 a neskôr Európa 2000+, ktoré zohľadňujú a naznačujú niektoré tendencie smerom k transformujúcim sa štátom (strednej a juhovýchodnej Európy a Pobaltia).

Slovensko ako člen Rady Európy (od roku 1993) a člen ďalších organizácií a pracovných výborov pôsobiacich v európskom priestore sa aktívne zapája do procesu európskej integrácie, ktorá má významnú environmentálnu dimenziu. SR sa zúčastňuje na všetkých významných aktivitách, sčleniacich s koordináciou priestorového a environmentálneho rozvoja v rámci Európy, je členom Kongresu miestnych a regionálnych samospráv Európy, pristúpilo k Európskej charte miestnej samosprávy s trendom schválenia jej ďalších článkov, zúčastňuje sa na ministerských konferenciách "Životné prostredie pre Európu", pristúpilo k dohovoru týkajúcim sa priestorového plánovania, ochrany životného prostredia, vedy, výskumu, kultúry a vzdelávania v rámci Európy.

V súčasnom plánovacom systéme na všetkých úrovniach chýbajú strategické plány. Celkovo strategické plánovanie nie je dostatočne inštitucionalizované ani v rámci rezortných dokumentov (napr. takto inštitúcia aj v oblasti územného plánovania). Výsledkom je nepreviazanosť jednotlivých dokumentov a ich krátkodobý časový horizont, pre ktoré sa pripravujú. Práve v rámci strategického plánovania by našiel svoje najvhodnejšie využitie jeden z uznaných nástrojov TUR – strategické environmentálne

hodnotenie. Nedostatočne sa tiež uplatňuje kontrola plnenia uznesení k
stratovým, koncepciám a programom a nie všetky koncepčné dokumenty prechádzajú verejnou
diskusiou.

6.3. Legislatíva a právo

6.3.1. Áštava Slovenskej republiky

Pre právny štát je typické uplatňovanie princípu ústavnosti, princípu
zvrchovanosti ústavy. Z tohto dôvodu má Áštava SR v systéme právnych
predpisov osobitné

postavenie - predstavuje základnú zákon štátu, t. j. predpis obsahujúci
právne normy najvyššej

právnej sily, v dôsledku čoho všetky ostatné právne predpisy (zákony,
nariadenia vlády SR,

všeobecne záväznú právne predpisy orgánov štátnej správy a

všeobecne záväznú právne

predpisy územnej samosprávy), ako aj rozhodnutia verejnomočenských
orgánov vydané na

základe týchto právnych predpisov, musia byť v súlade s jej
ustanoveniami (princíp

ústavnosti). I keď Áštava SR vo svojom platnom znení neobsahuje

v súvislosti zmienku o TUR,

v jej texte možno nájsť viaceré ustanovenia, ktoré podporujú jeho
zabezpečovanie.

Z hľadiska zabezpečovania TUR medzi kľúčové patria ustanovenie:

- základných ľudských práv a slobôd (najmä práva vlastníť majetok v
čl. 20, slobody

- pohybu a pobytu v čl. 23),

- práv národnostných menšín a etnických skupín (čl. 33 - 34),

- politických práv (práva na informácie v čl. 26, petičného práva v čl.
27, práva slobodne sa

- združovať v čl. 29, práva zúčastňovať sa na správe verejných vecí v čl.
30),

- hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv (práva podnikáť a
uskutočňovať iné

- zárobkovú činnosť podľa čl. 35, práva zamestnancov na spravodlivú a
uspokojujúcu

- pracovné podmienky podľa čl. 36, práva na ochranu zdravia podľa čl. 40,
práva na

- vzdelanie podľa čl. 42, slobody bádaní podľa čl. 43),

- práva na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva (práva na
priaznivú životné

- prostredie podľa čl. 44, práva na informácie o životnom prostredí podľa čl.
45),

- práva na súdnu a inú právnu ochranu (čl. 46 - 50).

www.environet.sk Strana 65 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Viaceré nedostatky v Áštave SR boli odstránené ústavným zákonom
č.90/2001 Z.z.

6.3.2. Kvalita legislatívy, uplatňovanie a dodržiavanie práva

Stav práva v spoločnosti závisí s viacerými faktormi, a to najmä kvalitou legislatívy, aplikáciou a dodržiavaním právnych noriem štátnymi orgánmi a občanmi, erudíciou a funkčnosťou orgánov vynucujúcich dodržiavanie práva, úrovňou znalosti práva a účty k nemu, teda "právnym vedomím".

Zabezpečeniu efektívneho právneho a regulačného rámca za účelom integrovania

životného prostredia a rozvoja pri rozhodovaní je venovaná Kapitola 8 (programová oblasť

B) Agendy 21. Predpisy majú tvoriť normatívny rámec pre pôsobenie nástrojov

ekonomického plánovania a trhu s cieľom zaviesť do praxe integrovanú, realizovateľnú a

účinnú zákony a opatrenia a funkčné programy na ich posudzovanie a presadzovanie ich

dodržiavania na všetkých úrovniach.

Vo vzťahu k TUR boli hodnotené viaceré právne predpisy SR na základe týchto hľadísk:

- efektívnosť fungovania verejnej správy,
- integračia rozvojovej problematiky v rozhodovaní,
- účasť verejnosti,
- účinnosť presadzovania práva,
- súde a administratívne postupy,
- medzinárodné dohovory a ich presadzovanie prostredníctvom platných predpisov,
- zlepšenie komunikácie a spolupráce medzi odbornými inštitúciami orgánmi štátnej správy a verejnosťou.

Kľúčovými právnymi predpismi, ktoré majú priamy vzťah k TUR v SR, sú najmä

SR a zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí, ktoré zavádza definíciu pojmu "trvalo

udržateľný rozvoj" do právneho systému SR.

Do 28. júla 2000, keď bol prijatý zákon č. 237/2000 Z.z., ktorým sa zmenil a doplnil zákon

č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku, išlo o jediný zákon, ktorý

expressis verbis (v slovných) uvádza, že vychádza z princípu TUR.

Napriek postaveniu zákona č. 17/1992 Zb. v systéme environmentálno-právnej regulácie

ako zastrešujúceho právneho predpisu, z hľadiska právnej aplikačnej praxe je jeho

význam v súčasnosti obmedzený. Dôvodom je jeho charakter

všeobecného predpisu (lex

generalis). V dôsledku toho má akákoľvek úprava obsiahnutá v

osobitných zákonoch, ktoré je

špeciálna, prednosť pred ustanoveniami tohto zákona. Jeho praktické

použitie v právnej praxi

znemožňuje aj absencia akýchkoľvek procesno-právnych ustanovení v jeho

obsahu. Z týchto
dôvodov v súčasnosti tento zastrešujúcich zákon síce len ako
vkladov, interpretačný
www.environet.sk Strana 66 z 104
Národná stratégia TUR – III. časť
pravidlo najmä pokiaľ ide o vklad niektorých pojmov environmentalistiky.
V procesných
veciach ho nahrádza najmä zákon SNR č. 287/1994 Z.z. o ochrane prírody a
krajiny, niektoré zákony zamerané na ochranu zložiek životného
prostredia a zákon č.
127/1994 Z.z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie v znení zákona
č. 391/2000
Z.z.. Potrebu súladu územného plánovania s princípmi TUR uviedol len
zákon č. 237/2000
Z.z., v ktorom sa zároveň konštatuje, že “územné plánovanie vytvára
predpoklady pre
zabezpečenie TUR”.
Stále teda chýba celý rad právnych predpisov, ktoré by mohli účinne
podporiť TUR napr.
pre takýto daňový systém, ktorý by podporoval smerovanie k TUR.
Zákon o sáste daní, ktorý
uvádzal ekologické dane, bol v roku 2000 zrušený. Nedostatočne sa
uplatňuje inštitút
environmentálno-právnej zodpovednosti (v rámci trestno-právnej,
administratívnej a
občianskej zodpovednosti). Chýba napr. osobitné povinné poistenie za
úhradu škôd na
životnom prostredí pri rôznych haváriách (takto návrh sa má pripraviť
najskôr v roku 2003).
Chýbajú tiež právne predpisy, u ktorých by sa zaviedol účinnejší
systém oceňovania
prírodných zdrojov.

6.3.3. Vybrané technické normy podporujúce TUR

Pre oblasť environmentálneho manažerstva bola ustanovená pri SŠTN
Technická
normalizačná komisia (TNK) č. 72 – Environmentálne manažerstvo. Na
základe podnetu
MŽP SR a úradu pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo SR (ŠNMS
SR) boli zaradené
do plánu technickej normalizácie normy radu ISO 14 00X, ktoré tak ako sú
postupne tvorené
sú preberané do nižšieho normalizačného systému STN. V rámci
doterajšej činnosti TNK č.72
boli prostredníctvom SŠTN vydané STN, ktoré majú veľký význam aj
pre TUR.
Dňom 17.1.2000 sa stal Slovenský ústav technickej normalizácie (SŠTN)
národným
normalizačným orgánom a postupne preberá všetky kompetencie, ktoré
mu z toho vyplývajú.
Dochádza k podstatnej akcelerácii prijímania európskych noriem do
sústavy STN. Ku koncu
mája 2000 bolo v sústave STN prijatých celkovo 3 193 európskych noriem.

Podľa zÁikona NR

SR Á. 264/1999 Z. z. strÁicajÁ° k 1.1.2001 zÁivÁºznosť vsetky SlovenskÁ°
technickÁ° normy.

6.3.4. MedzinÁirodnÁ° dohovory podporujÁ°ce TUR

SR pristÁ°pila k viacerÁ½m vÁ½znamnÁ½m medzinÁirodnÁ½m dohovorom,
alebo medzinÁirodnÁ½ch

dohÁ´d, zmlÁ°v a chÁirt podporujÁ°cich TUR. Ich vÁ½znam zdÁ´razňuje aj
kapitola 39 Agendy 21.

VÁ½znamnÁ½mi sÁ° dokumenty TUR priestoru EurÁ³py (napr. ESDP, CEMAT) a
tieto

dohovory:

- Dohovor o hodnotenÁ vplyvov na životnÁ° prostredie presahujÁ°cich štÁitne
hranice -

Dohovor z Espoo (dohovor nadobudol platnosť pre SR 16.2.2000),

www.environet.sk Strana 67 z 104

NÁirodnÁi stratÁ°gia TUR - III. Áasť

- Dohovor o cezhraniÁ½ch Á°Áinkoch priemyselnÁ½ch havÁiriÁ - HelsinskÁ½
dohovor (17. a

18. marca 1992), ku ktorÁ°mu SR zatiaľ nepristÁ°pila,

- Dohovor o občianskoprávnej zodpovednosti za škody spÁ´sobenÁ°
Áinnosťami

nebezpeÁ½mi pre životnÁ° prostredie - LuganskÁ½ dohovor (otvorenÁ½ na
podpis ÁlenskÁ½m

štÁitom Rady EurÁ³py dňa 21. jÁ°na 1993), ku ktorÁ°mu SR zatiaľ
nepristÁ°pila,

- Dohovor o prÁstupe k informÁiciÁim, Á°Áasti verejnosti na rozhodovacom
procese a prÁstupe

k spravodlivosti v zÁiležitostiach životnÁ°ho prostredia - Dohovor z Aarhusu.

Tento

dohovor bol otvorenÁ½ na podpis na Štvrtej ministerskej konferencii "ŽivotnÁ°
prostredie

pre EurÁ³pu" v dánskom Aarhusu 25.6.1998 a potom v sÁdle OSN v New Yorku
do

21.12.1998. Dohovor zatiaľ nenadobudol platnosť. SR ho nepodpÁsala a v
sÁ°časnosti sa

pripravuje nÁivrh na schvÁilenie pristÁ°penia SR k tomuto dohovoru.

Medzi ďalšie medzinÁirodnÁ° dohovory s environmentÁilnym zameranÁm
patria napr.

dohovory na ochranu ovzdušia a ozÁ³novej vrstvy Zeme (napr. RÁimcovÁ½
dohovor o zmene

klÁmy s KjÁ³tskym protokolom, Dohovor o diaľkovom zneÁisťovanÁ ovzdušia
prechÁidzajÁ°com

hranicami štÁitov viacerÁ½mi protokolmi, ViedenskÁ½ dohovor o ochrane
ozÁ³novej vrstvy,

MontrealskÁ½ protokol o lÁitkach, ktorÁ° poškodzujÁ° ozÁ³novÁ° vrstvu,
dohovory na ochranu

akosti a množstva vÁ´d a ich racionÁilne využÁvanie (napr. Dohovor o ochrane
a využÁvanÁ

hraniÁ½ch vodnÁ½ch tokov a medzinÁirodnÁ½ch jazier, Dohovor o
spolupráci pri ochrane a

trvalom využÁvanÁ Dunaja), dohovory v odpadovom hospodÁirstve

(Bazilejský dohovor o riadení pohybov nebezpečných odpadov cez hranice štátov a ich zneškodňovaní), dohovory v oblasti ochrany prírody (napr. Dohovor o biologickej diverzite s Cartagenským protokolom, Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín - CITES, Dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanov - Bernský dohovor, Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov - Bonnský dohovor, Dohoda o ochrane netopierov v Európe, Dohovor o mokradiach majúcich medzinárodný význam ako biotopy vodného vtáctva - Ramsarský dohovor).

Medzi významnými prierezovými dohovory a dokumenty treba zaradiť aj tie, ktoré sa

týkajú boja proti korupcii, napríklad Deklaráciu OSN proti korupcii a podplácaniu

v medzinárodných obchodných transakciách, Dohovor OECD o boji s podplácaním

zahraničných verejných činiteľov v medzinárodných obchodných transakciách, Občianskoprávny

dohovor Rady Európy o korupcii. V roku 1999 sa SR stalo členom Skupiny štátov

proti korupcii - GRECO. Rada Európy zriadila Multidisciplinárny výbor pre korupciu

a v súčasnosti pracuje skupina expertov Rady Európy na deklaratívne norme v rámci etického

normatívneho systému, ktorej výsledkom bude kód etického správania.

www.vironet.sk Strana 68 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

V rámci Európskej únie sú prijaté niektoré dokumenty zaoberajúce sa prechodom

k informačnej spoločnosti - napr. Globálna informačná spoločnosť, Informačná spoločnosť

- účlenenie európskej integrácie (závery z konferencie v máji 2000 vo Varšave).

Dôležitými medzinárodnými dohovory sa týkajú sociálnej oblasti. Ide najmä o ľudskú právu

a menšinovú právu. Základnou skupinou ľudských práv sú v modernej demokratickej

spoločnosti občianske a politické práva. Veľkým nedostatkom v SR je absencia

celonárodnej výchovy k ľudským právam. Toto úlohu by malo okrem školskej sústavy plniť

predovšetkým Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, ktoré bolo na Slovensku

ustanovené pred šiestimi rokmi v rámci celosvetovej siete OSN.

Na púde OSN v súčasnosti prevláda názor, že v celosvetovom rozsahu sa

treba oveľa viac zamerať na ochranu a presadzovanie hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv. Je to potrebné aj z hľadiska dosiahnutia rovnováhy medzi všetkými kategóriami práva. Generálny tajomník OSN vo v½ročnej správe za rok 1998 povedal, že v prípade týchto práv nejde iba o ľudské potreby, či o požiadavky rozvoja, ale o povinnosť spoločnosti zabezpečiť neodcziteľné práva jednotlivcov. Práve sem právo na primeranú životnú úroveň, právo na potravu, na zdravie a na vzdelanie, právo na bytok a na prácu, ktoré doteraz nedosiahli rovnaký status ako občianske a politické práva. pritom sú však prinajmenšom rovnako dôležité pre ľudskú dôstojnosť, pre rozvoj človeka a uspokojovanie jeho potrieb. Členský štát OSN - vráťane SR - sa zaviazali hospodárske, sociálne a kultúrne práva rešpektovať, chrániť a plniť, pričom porušenie ktoréhokoľvek z týchto základných predstavy porušenie uvedených práv. Sústredenie pozornosti na hospodárske, sociálne a kultúrne práva má teda pomáhať predovšetkým sociálne marginalizovaným a ohrozeným jednotlivcom a skupinám. Nielen nezamestnaným, ale aj bezdomovcom, drogovými závislým, zdravotne a telesne postihnutým, ľuďom a pod. Prenesenie dôrazu na hospodárske, sociálne a kultúrne práva v mnohých prípadoch vrazne pomáha aj riešeniu problematiky marginalizovaných a ohrozených etnických menšín (akou sú napr. Rómovia). Ich situáciu nezlepšá samotné zabezpečenie volebného práva, ale predovšetkým odstránenie jestvujúcej (často skrytej) rasovej diskriminácie v prístupe k zamestnaniu a k vzdelaniu. Je to štát, ktorý im má zaručiť rovnosť šancí a vytvorenie reálnych príležitostí na uplatňovanie ich ľudských práv, vráťane hospodárskych, sociálnych a kultúrnych. Programové vyhlásenie vlády SR obsahuje rozsiahlu kapitolu o zásadách jej hospodárskej politiky, nie je však definovaný jej postoj k povinnostiam, ktoré jej vyplývajú z Medzinárodného dohovoru o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Tento Dohovor vyžaduje "zabezpečiť podmienky pre úplné a rovnaké uplatňovanie základných hospodárskych a sociálnych práv (ako je právo na prácu, na spravodlivé a priaznivé pracovné podmienky, na primeranú životnú úroveň a pod. V súčasnosti možno konštatovať, že ešte stále dochádza k porušovaniu už

prijatých
medzinárodných dokumentov SR. Občania mnohokrát pociťujú rozpor
medzi vládou
politikou a jej transformáciou na konkrétne kroky pri ochrane svojich práv.
Napr.

www.environet.sk Strana 69 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

v roku 1996 prestážny Freedom House umiestnil vo svojom hodnotení
dodržiavania

politických práv a občianskych slobôd v desiatich pridružených krajinách
(t.j. kandidátov na

členstvo v EŠ) na predposledné miesto. Na druhej strane, spomedzi 10
krajín pridružených

k EŠ vykazuje teda SR najnižší počet neprijatých dokumentov z oblasti
ľudských práv (je tu

viac osemdesiat dokumentov o ľudských právach, prijatých OSN a
inými medzinárodnými

organizáciami).

Medzi ohrozené a porušované práva patria u nás v tomto kontexte aj
právo na

vzdelanie. Vláda vo svojom programovom vyhlásení uvádza, že :

"Rozhodujúcu úlohu vláda

vidí v zastavení úpadku a vo vzostupnom koncepčnom rozvoji výchovy a
vzdelávania, ako aj

v zaistení rovnosti v prístupe k vzdelávaniu. Úlohou štátu bude vytvárať
podmienky na

zabezpečenie kvality poskytovanej výchovy a vzdelávania a zaistenie
rovnocennosti

s vyspelými európskymi krajinami".

Na to, aby sa občan sťažoval na nedodržiavanie alebo porušovanie svojich
práv je však

potrebnejšie aby si ich bol vedomý, že ich pozná, že má preňho vysokú
cenu v jeho hodnotovej

škále a je preto ochotný ich presadzovať a ochranu aj vymáhať cestou
svojej občianskej

angažovanosti. To by bol prejav fungujúcej a vyspelej občianskej spoločnosti.
Na

Slovensku však ešte stále nie je dobudovaná občianska spoločnosť. To že
stále občianska

spoločnosť nefunguje je však aj celá rada iných dôvodov, za ktoré
zodpovedá štát. Je to stav

nedostatočnej výchovy k ľudským právam na základných, stredných
a vysokých školách,

výchova učiteľov a širokej občianskej verejnosti. Celá táto agenda sa
prakticky ponecháva na

iniciatívu odbornej verejnosti, kde vedúce miesto dnes hrajú MVO, ktoré sa
výchovou

k ľudským právam systematicky zaoberajú. Pritom štát na to nevytvára
nijaké podmienky

a preto ich iniciatívu nijako nepodporuje. Je to v pritom rozpore s
mohutným trendom

výchovy k ľudským právam v ostatných pridružených krajinách EŠ.

Ľudsko-právna alebo občianska kultúra je obrátenou tvárou politickej kultúry. Ak sa prví viaže na občiansku spoločnosť, tak druhí sa viaže na štát. Politická kultúra je predovšetkým kultúrou vzhľadom k štátnej moci, politickej reprezentácii štátu a rozhodujúcich sál politickeho života krajiny.

Model ich vzájomného správania sa stáva vzorcom politickej kultúry pre všetky nižšie sféry politickeho života, prenáša sa do ich vzájomného styku a styku medzi nimi a občanom.

6.4. Vzdelávanie, výchova, poradenstvo a propagácia

Vo všeobecnej časti Programového vyhlásenia vlády SR sa zdôrazňuje, že "výchova a

vzdelávanie je jedna z najvýznamnejších a trvalých priorít" a deklaruje sa, že "jeden zo

základných cieľov, ktorú vláda sleduje, je nastaviť cestu smerujúcu k spoločnosti

vzdelania...". Oblasť vzdelávania, výchovy a propagácie priamo súvisí s kapitolou 36

(programové oblasti A B a C) AGENDY 21. Požiadavky a potrebné opatrenia v tomto

smere sú obsiahnuté vo všetkých jej kapitolách. Poukazuje na veľkú dôležitosť vzdelávania,

výchovy a propagácie ako nástroja na dosiahnutie TUR.

www.environet.sk Strana 70 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

PREDŠKOLSKÁ% VZDELÁVANIE A VÝCHOVA V SR má rozvinutú štruktúru predškolskeho vzdelávania v rámci materských škôl. Priemerná miera zápisu v roku 1989 dosahovala 92,3%

z celkovej populácie detí vo veku 3-6 rokov. Neskoršie však došlo k pomerne veľkému

poklesu (v roku 1998 na 70,8%). Po roku 1995 sa podarilo trend likvidácie predškolských

zariadení zastaviť, nakoľko prišlo k úprave umožňujúcej znížiť poplatok za nádvšeťu

zariadenia na minimum a v prípade päťročných detí od neho upustiť. V školskom roku

1997/98 už miera zápisu prekročila 80% a je predpoklad, že v roku 2001 dosiahne 85%.

ZÁKLADNÉ% ŠKOLY majú dva stupne: 1. stupeň (1.-4. ročník) a 2. stupeň (5.-9. ročník a od

školskom roku 1997/1998 4.-9. ročník). Z hľadiska obsahu výučby došlo po roku 1989

k zmenám, napr. na 1. stupni sa vymedzili tri varianty učebného plánu (základný,

prírodovedný a jazykový) a na 2. stupni je táto variantnosť ešte viac diferencovaná. Povinným

predmetom sa stala náboženská výchova, resp. etická výchova.

STREDNÉ% ŠKOLY majú nasledujúcu štruktúru: gymnáziá, stredné odborné školy a stredné

odborné učilišťa. Po roku 1989 v nich došlo k inovácii učebných plánov a

učebných osnov,
rozširujú sa programy voliteľných a nepovinných predmetov, zavádzajú sa nové študijné odbory. Pozitívne treba hodnotiť bilingválne gymnáziá, napr. Nemecko rozhodnutím Centra pre zahraničné vzdelávanie uznáva od roku 1998 slovenské maturitné vysvedčenie nemeckej sekcie, čím umožňuje študentom prístup na nemecké univerzity. Špeciálne školstvo zaznamenalo inováciu vo väčšom rozsahu. Napríklad došlo k individuálnej integrácii postihnutých v bežných triedach, k zriaďovaniu špeciálnych tried a podobne.

Základné umelecké školy po určitej stagnácii v roku 1998 opäť zaznamenali určitú kvantitatívnu nárast.

Vysoké školy sá pre TUR významne nielen zo vzdelávacieho hľadiska, ale aj ako vedecké a výskumné inštitúcie. V roku 1990 študovalo v 9 centrách vysokých škôl 54350 študentov (denného štúdia (občania SR a cudzinci), s výnimkou roku 1991 sa ich počet neustále zvyšoval (v roku 1998 na 87117).

V období 1990-1999 nastali zásadné zmeny v oblasti celoživotného vzdelávania alebo ďalšieho vzdelávania dospelých. So zmenami v školstve a vzdelávaní po roku 1990 zaniklo organizované štátne vzdelávanie dospelých, boli zrušené mnohé vzdelávacie inštitúty.

Osobitné postavenie vo výchove k starostlivosti o životné prostredie (environmentalistike) v rámci tzv. druhého životného programu pre starších ľudí zohrávajú Univerzity tretieho veku. Za progresívne formy celoživotného vzdelávania vo výchove a vzdelávaní

k starostlivosti o životné prostredie a tiež s dôrazom na TUR je možné považovať dištančné vzdelávanie. Mnohé z nových, netradičných vzdelávacích organizácií zameriavajú svoje aktivity práve na TUR a environmentalistiku. Významné sá aj tržní v oblasti environmentálnych systémov manažerstva, tržní pre zamestnancov samosprávy, tretieho sektora, špecializované tržní pre využívanie obnoviteľných zdrojov energie, vidieckeho turizmu a podobne.

www.environet.sk Strana 71 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Aj napriek zhoršovaniu materiálnych a personálnych podmienok školstva sa široko

overuje inovácia programu výchovnej práce, rozširuje sa napr. počet materských škôl zapojených do projektov Škola podporujúca zdravie a Škola doktorin.

Osobitne alarmujúce fakty, na ktoré treba upozorniť, je zníženie počtu ruských detí navštevujúcich materské školy. Zatiaľ čo do roku 1991 chodilo do materských škôl 85-90% z celkového počtu ruských detí v súčasnosti v závislosti od regiónov je to 0-15%. Tento stav zvyšuje predpoklad neúspešnosti zaškolenia týchto detí, ktorí nenavštevujú materské školy. Nejde však len o ruske deti, ale aj o deti z ostatných rizikových skupín obyvateľstva. V základných školách by malo ísť k zásadnej reforme, aby boli žiaci lepšie pripravení na stredné školy, teda k postupnému znižovaniu počtu žiakov na odborných školách a zvyšovaniu ich počtov najmä na gymnáziách ako predpokladu pre zvyšovanie počtu prijímaných študentov na vysoké školy. Napriek určitému nárastu počtu prijímaných žiakov na gymnáziách a stredných odborných školách ešte stále ostávajú stredné odborné učilištia inštitúciami s najvyšším počtom žiakov stredných škôl. Narastá však disproporcija medzi ponukou a dopytom na gymnáziách a stredných odborných školách. Dôvodom je však aj kvalita a pripravenosť žiakov na tieto typy škôl.

Z hľadiska presadzovania TUR na školách je dôležitá prehlbovanie demokratizácie a humanizácie vzdelávania, zvýšenie vzdelanostnej úrovne, rozvoj vzdelávacích príležitostí a rovnosť prístupu ku vzdelaniu, zmeny v riadení, štruktúre a ekonomickom zabezpečení vzdelávacieho systému a zmeny v obsahu vzdelávania (kurikulárna transformácia). Dôležitá je ekologizácia a environmentalizácia obsahu vzdelávania v študijných programoch. Je potrebné venovať zvýšenú pozornosť rozšáreniu predmetov, resp. výučby v oblasti prírodného vedomia, ľudských práv, kultúrne-historického vedomia, cudzích jazykov a pod. Vyššie treba rozšíriť rôzne formy celoživotného vzdelávania, vzdelávanie pracovníkov verejnej správy, rozšíriť rôzne formy rekvalifikačných kurzov a pod. Do výučby a vzdelávania by sa mali dostať aj nové aktuálne témy, napr. podľa Národného programu boja proti korupcii (2000) rozšíriť etickú výučbu a občiansku náuku, podľa koncepcie environmentálnej výučby a vzdelávania (Environmentálnej akadémie) environmentalistiku, ktorá teoreticky i prakticky najúčinnejšie vedie k TUR.

Diskusia o reforme vysokých škôl sa väčšinou týka dvoch hlavných

tým: rovnosti šancí
všetkých uchádzačov o štádium a zabezpečenia adekvátneho
financovania vzdelávacích
inštitúcií. Vyriešenie týchto klíčových otázok je veľmi naliehavé,
pretože dobre fungujúce
vysoké školstvo je investíciou do budúcnosti krajiny a plne podporuje TUR.
Je
predpoklad (a ukazujú to aj skúsenosti z okolitých transformujúcich sa
krajín), že by sa na
vysokých školách malo prikrčiť k odstráneniu najväčších súčasných
problémov,
napríklad urýchlením transformácie vysokého školstva. Štátna politika v
rezorte školstva by
sa mala začať pripravovať v širšej časti verejnosti (vláda SR už schválila
Konšpeku
ďalšieho rozvoja vysokého školstva na Slovensku pre 21. storočie). Malo by
dôjsť k zaisadnej
zmene a k odstráneniu nedostatkov prepojenia školy (vrátane vysokých škô
l) so
www.environet.sk Strana 72 z 104
Národná stratégia TUR – III. časť
spoločnosťou. V koncepčných dokumentoch sa už zdárazňuje zodpovednosť
vysokého
školstva za trvalo udržateľný rozvoj spoločnosti. Systémovými
opatreniami by sa malo
dosiahnuť, aby sa zastavil odchod kvalifikovaných pracovníkov (v
posledných rokoch došlo
k výraznému úniku kvalifikovaných učiteľov v najproduktívnejších
vekových kategóriách 30-
45 rokov). Malo by sa zmeniť aj celkové povedomie občanov - v súčasnosti
sa otázky
výchovy a vzdelávania sa nepociťujú ako naliehavé sociálne,
spoločenské a politické
problémy, chýbajú jasne definované ciele v príprave ďalších
generácií na život vo vznikajúcej
"učiacej sa spoločnosti", reálne predstavy o rozsahu času, ľudských,
materiálnych a
finančných zdrojov potrebných na ich naplnenie. V súčasnosti u nás ešte
nerezonuje
myšlienka, že bohatstvom nie sú iba peniaze a majetok, ale aj sociálne,
morálne a
intelektuálne kapitály, od čoho sa v rozvinutých krajinách odvíja úloha
vzdelávacieho
systému a štátu (spoločnosti) pri jej realizácii. Väčšie dŕaz sa bude klásť
na prepojenie
vzdelávacích inštitúcií na koncepciu politiky zamestnanosti.
V súvislosti so vstupom do EŠ je veľmi dŕležitá zaradiť do výučby
európsku dimenziu
a rozšíriť výučbu západných jazykov (resp. jazykov krajín EŠ). Táto
problematika sa zatiaľ
do škôl dostáva iba sporadicky, aj keď len dobrou jazykovou prípravou sa má
že docieľiť

rovnosť šancí uplatniť sa v európskom priestore. Najväčšie nedostatky v tejto oblasti sú na základných školách a stredných odborných učilištiach. Osobitná diera by sa mal klásť na výučbu základných jazykov na vysokých školách. Malo by byť pravidlom, aby napr. dizertačné práce (alebo aspoň ich podstatná časť) boli vypracované v niektorom základnom jazyku. V súčasnosti je veľmi dôležité získavanie certifikátov o jazykovej spôsobilosti. Akreditované štátne jazykové školy môžu vykonávať štátne jazykové skúšky.

6.5. Veda a výskum

Oblasť vedy a výskumu priamo súvisí s kapitolou 31 a kapitolou 35 (programové oblasti A-D) Agendy 21. Podobne ako vzdelávanie, výchova a propagácia aj požiadavky na vedu a výskum sú obsiahnuté prakticky vo všetkých kapitolách Agendy 21 a zdierať veľkú dôležitosť vedy a výskumu ako nástroja na dosiahnutie TUR. VIšda vo svojom Programovom vyhlásení z 19.11.1998 potvrdzuje autonómiu a klíčové postavenie vedy a techniky pri realizácii zámerov hospodárskej a sociálnej politiky. VIšda SR predpokladá vo sfere vedy:

- postupné zvyšovanie zdrojov tak, aby sa podiel výdavkov na vedu z HDP približoval k úrovni EŠ,
- stanovenie národných vedeckých priorít,
- vytvorenie efektívnych nástrojov podpory vedy a techniky (daňová a colná systém),
- predloženie zákona o podpore vedy a techniky,
- podpora dvojstrannej i viacstrannej medzinárodnej spolupráce.

www.environet.sk Strana 73 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

V oblasti vedy a výskumu došlo od roku 1999 k výrazným zmenám. Prierezové

kompetencie v tejto oblasti získalo MŠ SR, prijaté boli dokumenty Nový model financovania vedy a techniky v SR (uznesenie vlády SR č. 561/2000) a Konceptia štátnej vednej a technickej politiky (uznesenie vlády SR č. 724/2000). Poradným orgánom vlády SR je Rada vlády SR pre vedu a výskum. Na rokovaní vlády SR dňa 20.12.2000 bol schválený návrh na zriadenie Agentúry pre podporu vedy a techniky (uznesenie vlády SR č. 1062/2000), ktorú NR SR schválila (zákon č. 203/2001 Z.z.). Jedným z kľúčových opatrení v oblasti výskumu a technického rozvoja je asociácia SR k 5. rámcovému programu. Uznesením č. 189/99 z 3. marca 1999 schválila

višda návrh
rozhodnutia Asociačnej rady o prijatí podmienok časti SR na programoch
Spoločenstva
v oblasti výskumu, technického rozvoja a demonštračných aktivít (1998-
2002) a na
programoch výskumu a odbornej prípravy (1998-2002), teda asociáciu SR k
5. programu.
Pracovníci vedy a výskumu sa zapojili do významných
medzinárodných projektov a do
programov 5. rámcového programu EŠ. Višda SR považuje plnohodnotnú
časť v 5.
Rámcom programe EŠ pre výskum a technický rozvoj a
demonštračné aktivity za
mimoriadne významný krok k integrácii slovenskej vedy a techniky do
Európskeho
vedeckého priestoru.
Slovensko sa úspešne presadzuje v celom rade ďalších medzinárodných
projektov
napr. v Programe UNESCO Človek a biosféra (Man and Biosphere),
významné sú tiež ďalšie
projekty a programy Európskej únie a Európy, do väčšiny ktorých je
možné sa už v súčasnosti
sa zapojiť (PHARE - program, Projekt SARC Transfer technológie, Cordis
(Community
Research and Development Information Service), Esprit, EUREKA, INCO
(International
Cooperation), COST (European Cooperation in the Field of Scientific and
Technological
Research), TII (Technology Innovation Information).
Na viacerých univerzitných pracoviskách a pracoviskách SAV sa riešia
vedecké a
výskumné projekty, zamerané na problematiku TUR (napr. Univerzita
Komenského
v Bratislave - Prárodovedecká fakulta, Lekárska fakulta, Filozofická fakulta,
Pedagogická
fakulta a Fakulta managementu, Slovenská poľnohospodárska univerzita v
Nitre - Fakulta
zriadená a krajinného inžinierstva a Agronomická fakulta,
Technická univerzita vo
Zvolene - Fakulta ekológie a environmentalistiky, Univerzita Konštantína
Filozofa v Nitre -
Prárodovedecká fakulta, Univerzita P. J. Šafárika - Prárodovedecká fakulta,
Slovenská
technická univerzita v Bratislave - Fakulta architektúry, Chemicko-
technologická fakulta a
Technická univerzita v Košiciach - Fakulta BERG). Z pracovísk SAV sú to napr.
Geografická
ústav SAV, ústav krajinej ekológie SAV, Sociologická ústav SAV, Kabinet
pre výskum
sociálnej a biologickej komunikácie SAV, Prognostická ústav SAV a
Zoologická ústav SAV.
Významnú úlohu vo vede a výskume v úlohách zameraných na TUR

zohrávajú aj ďalšie
vážskumné a odborné pracoviská. Ide napr. o vážskum a vážvoj
vykonávaný organizáciami,
ktoré sú priamo alebo metodicky usmerňované strednými orgánmi
štátnej správy (napr. MŽP
www.environet.sk Strana 74 z 104
Národná stratégia TUR - III. časť
SR, MP SR). Dôležitosť úlohu pri presadzovaní AGENDY 21 majú aj niektoré
odborné
organizácie ministerstiev a ostatných stredných orgánov štátnej
správy. Osobitné postavenie
medzi nimi má SAŽP, ktorá vznikla v roku 1993. Jej činnosť je zameraná na
environmentalistiku a zabezpečenie TUR. Najväčší počet vážskumných a
vážvojových
pracovníkov pracuje dnes v podnikovom sektore. Sú to najmä vážskumné
ústavy, ktoré boli
v minulosti zriadené ako vážskumno-vážvojové základne veľkých
priemyselných podnikov a
v súčasnosti sú akciovými spoločnosťami.
Celkovo je možné konštatovať, že súčasné grantové komisie VEGA sú
orientované na
konkrétne špecializované oblasti vedy, techniky a umenia. Doteraz však
absentovala možnosť
podávať projekty orientované na TUR, na riešenie ktorých by sa podieľali
vedci z viacerých
odborov (najmä z odborov sociálnych, ekonomických a
environmentálnych vied). Na základe
analýzy zameranej jednotlivých komisií VEGA môže byť konštatované, že
TUR je uvedená iba
v rámci zamerania komisie VEGA pre poľnohospodárske, lesnícke a
veterinárne vedy,
kde sa uvádza ako jedna z možných tém "trvalo udržateľný rozvoj
v poľnohospodárstve". Pozitívom je, že v rámci komisie VEGA (Vedy o
človeku) bol
prijatý konkrétny projekt na riešenie problematiky psychologických
dimenzií života
v podmienkach trvalej udržateľnosti.
V súvislosti s rozvojom vedy a vážskumu na Slovensku je však potrebné
zdôrazniť
nedostatočný rozvoj teórie a metodológie zameranej na TUR, a to aj v
praktických otázkach
(napr. ekonomické nástroje, environmentálne účtovníctvo a pod.).

6.6. Informácie, informatika a účasť verejnosti na rozhodovaní

Oblasť informácií pre rozhodovanie ako aj prístup k informáciám priamo
súvisá
s kapitolou 40 ale napr. aj kapitolou 8 AGENDY 21. Požiadavky a potrebné
opatrenia na
budovanie informačných systémov, zlepšenie kvality informácií a prístupu
k nim a pod. sú
obsiahnuté podobne ako vzdelávanie, výchova, propagácia, veda a
vážskum vo všetkých
kapitolách AGENDY 21. To zaraďuje oblasť informácií a informatiky medzi

rozhodujúce nástroje pre dosiahnutie TUR.

Na Slovensku sa vplyvom nového trendu využívania informačných technológií a

komunikácií rozširuje v rámci štátneho informačného systému (ŠIS) využívanie služieb

internetu, a to najmä: elektronická pošta (email), www stránky, možnosť prístupu

k informáciám z najrôznejších odborov (databázy nekomerčného charakteru, knižnice,

agentúrne správy, denní tlače, časopisy a pod.), možnosť získavania voľne širiteľného

softvéru. Pre rozvoj informatizácie a formovanie informačnej spoločnosti je dôležitá

existencia komplexného celoštátneho informačného systému, ktorý zatiaľ v SR nie je

dobudovaný. Touto myšlienkou sa zaoberala vláda SR už v roku 1995, kedy bol schválený

zákon NR SR č. 261/1995 Z. z. o štátnom informačnom systéme (ďalej zákon o ŠIS).

Tento prostredníctvom správcu (v období schválenia zákona bol správcom ŠIS Štatistický

www.environet.sk Strana 75 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Ďrad SR), koordinuje od roku 1995 tvorbu a prevádzkovanie informačných systémov (IS)

v SR, ktorý sa financovaním zo štátneho rozpočtu. Od 1.4.1999 bol ŠIS delimitovaný do

rezortu Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií (MDPT), z ktorého bol neskôr

delimitovaný na Ministerstvo školstva SR (Odbor informačných technológií - od 1.1.2000

zabezpečuje koordináciu a podporu implementácie politiky informačnej spoločnosti

v podmienkach SR). V súčasnosti koordinuje jeho budovanie a v spolupráci s ostatnými

strednými štátnymi orgánmi vytvára systém obsahujúci informácie o častiach štátneho

informačného systému z hľadiska obsahového, technologického a organizačného

(metainformačný systém) a zabezpečuje jeho prevádzkovanie.

Tvorba jednotlivých častí ŠIS, tzv. rezortných informačných systémov (RIS) sa

uskutočňuje formou projektov (Vyhláška Štatistického Ďradu SR č. 283/1996). Nosným

projektom ŠIS bolo vytvorenie dátovej siete GOVNET. Táto sieť slúži od svojho vzniku

v roku 1993 na vzájomnú komunikáciu a výmenu údajov medzi strednými štátnymi orgánmi

(Ďrad vlády, Kancelária Národnej rady, Kancelária prezidenta SR, ministerstvá SR a i.), ich

informačnými zdrojmi a sieťou internet. Garantom a prevádzkovateľom siete GOVNET je

Āšrad vlĀidy SR. Jeho budovanie je pomalĀ© a www strĀinky poskytujĀ© iba neĀ©plne informĀcie, ktorĀ© vlastnia jednotlivĀ© pracoviskĀi GOVNET-u. Konceptia ŀIS mĀi byĕ podĕa zĀikona aktualizovanĀi kaĒdĀ© dva roky, a teda aj jednotlivĀ© rezorty by mali vypracovĀivaĕ vlastnĀ© koncepcie rezortnĀ½ch informaĕnĀ½ch systĀ©mov v dvojroĕnom obdobĀ. PoslednĀi, vlĀidou SR schvĀilenĀi konceptia ŀIS bola vypracovanĀi eĕte pod vedenĀm ŀĀš SR a bola na roky 1997-1998. V dĀsledku organizaĕnĀ½ch zmien a kompetenciĀ sa novĀi Konceptia ŀIS vypracĀva na roky 2001-2002. V septembri 2000 bol vypracovanĀ½ materiĀil "NĀivrh postupu pri prĀprave stratĀ©gie rozvoja informaĕnej spoločnosti v SR" (Mŀ SR), na zĀklade odporĀ©ĕanĀ poradnĀ½ch orgĀinov vlĀidy bol vĕak vrĀitenĀ½ na prepracovanie. PrĀivo na informĀcie (zakotvenĀ© v ĕl. 26 ods. 1 a 45 Āštavy SR) je vĀ½znamnĀ½m nĀistrom demokracie a zĀrukou ochrany prĀiv obĕanov a jednou z garanciĀ kvality rozhodovacĀch procesov vo verejnej sprĀive. Jeho uplatĕovaniu v praxi napomĀiha princĀp publicity verejnej sprĀivy, ktorĀ½ vyjadruje prĀivny nĀirok obĕanov na prĀstup k vĕetkĀ½m informĀciĀim okrem tĀ½ch, u ktorĀ½ch to zĀikon vĀ½slovne vyluĕuje. Do roku 1989 sa presadzoval model prĀivnej Ā©pravy, v rĀimci ktorĀ©ho tok informĀciĀ smeroval od prĀivnickĀ½ch a fyzickĀ½ch osĀ ĕb k orgĀinom verejnej sprĀivy (napr. ohlasovacia, oznamovacia povinnosĕ), ale realizĀcia prĀiva obĕanov na informĀcie bola sĕaĒovanĀi stanovenĀm rĀ½nych zĀikonnĀ½ch podmienok (viazala prĀivo tretĀch osĀ ĕb nahliadaĕ do dokumentĀcie na preukĀizanie prĀivneho zĀiujmu, na postavenie osoby ako Ā©ĕastnĀka sprĀivneho konania atd.); navyĕe prĀivo verejnosti na informĀcie nebolo prĀivne zaruĕenĀ©. PrĀivo na informĀcie ustanovil najmĀx zĀikon ĕ. 211/2000 Z. z. o slobodnom prĀstupe k informĀciĀim a o zmene a doplnenĀ niektorĀ½ch zĀikonov (zĀikon o slobode informĀciĀ).

InĕtitucionĀilne mechanizmy pre Ā©ĕasĕ verejnosti v rozhodovacĀch procesoch ŕĀitnych orgĀinov podĕa platnej prĀivnej Ā©pravy v SR - sĀĕasnĀ½ stav sa odvĀja od platnej prĀivnej www.environet.sk Strana 76 z 104

NĀirodnĀi stratĀ©gia TUR - III. ĕasĕ Ā©pravy postavenia prĀivnickĀ½ch a fyzickĀ½ch osĀ ĕb, t. j. ich konkrĀ©tnych prĀiv a povinnosĕ, ktorĀ© zakotvuje Āštava SR a zĀikony. Obsah a rozsah tĀ½chto prĀiv a povinnosĕ urĕuje tzv. prĀivny

status fyzickej alebo právnickej osoby.

Pre posilnenie vplyvu verejnosti na rozhodovanie štátnych orgánov, resp. orgánov

samosprávy, majú najväčšiu význam takisto z ikon práva, ktorých napomáhajú rozvoj

demokracie (decízna, konzultatívna demokracia). Medzi najdôležitejšie formy decíznej

demokracie patrí referendum. Umožňuje občanom priamo rozhodovať o rôznych

záležitostiach dotýkajúcich sa štátu. Inštitút referenda pozná aj platná zikon SNR č. 369/1990

Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.

Medzi formy konzultatívnej demokracie patria právne regulované inštitúty, ktoré

vyplývajú napr. z ústavných, resp. zákonných práv fyzických a právnických osôb. Ich

spoločným znakom je, že postup pri ich uplatňovaní regulujú zákony a štátne orgány, resp.

orgány verejnej správy sú v súlade s ich uplatnením zviazané zákonmi k určitému aktuálnemu

postupu (napr. sú povinné prijímať podania, resp. žiadosti vyjadrujúce stanoviská vo veciach

verejného záujmu, oboznámiť sa s ich obsahom a reagovať na ne v zmysle zákonom

stanoveného postupu). V práve ide najmä o petície, sťažnosti, pripomienky, stanoviská.

Osobitné postavenie podľa zák. č. 106/1999 Z. z. o hospodárskom a sociálnom partnerstve

(zákon o tripartite) má Rada hospodárskej a sociálnej dohody SR ako dohodovací orgán

hospodárskeho partnerstva a sociálneho partnerstva na celoštátnej úrovni. Rada napr.

dohoduje stanoviská a odporúčania v oblasti hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja a

štátneho rozpočtu, k návrhom všeobecne záväzných právnych predpisov, ktoré sa týkajú

dôležitých záujmov zamestnancov a zamestnávateľov.

Osobitný mechanizmus pre zapojenie verejnosti do rozhodovania orgánov verejnej správy

upravuje zákon NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie.

Občianske združenie splňuje podmienky podľa § 9 ods. 4 zákona je ex lege účasťou

správneho konania, v ktorom sa rozhoduje o povolení danej činnosti.

Procesno-právne záruky ochrany práva využívajú právne subjekty v prípadoch, keď je

ich ústavný, resp. zákonný právo ohrozené alebo porušené v dôsledku protiprávneho

správania iného právneho subjektu. Cieľom týchto záruk je teda zabezpečiť, aby nedošlo k

porušeniu práva alebo zaistiť dôsledné zhojenie porušených práv a slobôd.

SR ako jedna z mála európskych krajín nepodpísala počas paneurópskej konferencie ministrov životného prostredia v dánskom meste Aarhus (1998) Dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia a neurobila tak ani do konca roka 1998, kedy bolo ešte možno Dohovor podpísať v súde OSN v New Yorku. Vďaka SR preto uložila ministromi

životného prostredia pripraviť prístup k dohovoru.

Prístup k informáciám a ich kvalita sa považuje za kľúčový predpoklad pre zabezpečenie TUR. Pre získanie názorov širokej verejnosti v SR bol v rámci analýzy NSTUR

www.vironet.sk Strana 77 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

použitá dotazníková ku kapitole 40 AGENDY 21 "Informácie pre rozhodovanie" (rozoslano)

bol cca 50 organizáciám, inštitúciám a individuálnym respondentom). Z vyhodnotenia

dotazníka možno zovšeobecniť nasledovné zistenia :

- základné pojmy konceptu TUR sú definované na rôznej úrovni. Veľa informácií ešte

chýba, prpadne sú nepostačujúce. Veľmi málo ľudí chápe skutočnú podstatu TUR a táto

problematika je im známa len z počutia ako určitý pojem.

- podmienky a podporné mechanizmy pre TUR (najmä zdroje informácií) nie sú dobré,

nedostatočný je mechanizmus prenosu vedeckých poznatkov do informácií

- koordinačné mechanizmy a spolupráca medzi sektormi v projektoch zameraných na TUR

sú najmä na miestnej úrovni vo väčšine prpadov nepostačujúce. Na vyšších úrovniach sa

situácia zlepšuje a na medzinárodnej úrovni sú koordinačné mechanizmy dobré.

- využiteľnosť ukazovateľov TUR v rozhodovaní na miestnej, regionálnej a

medzinárodnej úrovni je nepostačujúca. Využitie ukazovateľov TUR na medzinárodnej úrovni je stále dobré, ale

stále veľa informácií chýba.

- kvalita informácií pre rozhodovanie (táka sa životného prostredia, zdrojov a rozvoja

na miestnej a regionálnej úrovni) je nepostačujúca, prp. množstvo informácií chýba. Na

medzinárodnej, ale najmä medzinárodnej úrovni je kvalita informácií dobrá.

- v štítnej sfére nie sú dobudované informačné systémy, doteraz chýbal zákon o slobodnom

prístupe k informáciám, mechanizmus pre získavanie informácií nie je efektívny. Chýba

ochota na poskytovanie informácií občanom. Na druhej strane prevláda názka občianska

uvedomelosť, organizovanosť a slabosť právne vedomie v oblasti prístupu k informáciám.

- informácie o životnom prostredí v nie sľú v rámci rozhodovacieho procesu dostatočne

docenením a stále pretrvávajúť, že väčšiu úlohu majú ekonomické aktivity. Ekonomika

SR nie je dostatočne previazaná na princípy, kritéria a indikátory TUR a nemá

vypracované motivujúce ekonomické nástroje

- prístup k informáciám by mal výrazne posilniť zákon NR SR č. 211/2000 Z. z.

o slobodnom prístupe k informáciám a tiež prístup k Aarhuskému dohovoru.

6.7. Orgány zákonodarnej moci, výkonnej moci a súdnej moci

6.7.1. Národná rada Slovenskej republiky

Právne postavenie Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR), ktorá je jediným

ústavným a zákonodarným orgánom SR, je upravené ústavou SR a osobitnými zákonmi.

NR SR je orgánom štátnej moci a od jej primárneho postavenia v republike je odvodené

postavenie ostatných štátnych orgánov. NR SR tvorí 150 poslancov volených občanmi na

základe pomerného systému na obdobie štyroch rokov. Ako voleným orgánom reprezentuje

suverenitu štátu a ľudu. Plná úloha pri budovaní SR ako moderného

www.environet.sk Strana 78 z 104

Národná rada TUR - III. časť

a demokratického štátu. Z hľadiska zabezpečovania TUR je veľmi dôležité, že NR SR pln

úlohu pri zavádzaní sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky.

NR SR má kompetencie v oblasti: ústavodarnej a zákonodarnej, kreačnej, kontrolnej

a vnútornej a zahraničnej politiky. Hodnotenie činnosti Národnej rady SR pokiaľ ide o

zabezpečovanie TUR v SR je potrebné odviesť od jej ústavných a zákonných kompetencií. V

súlade s čl. 86 ústavy SR ide o jej právomoc: uznať sa na ústave, ústavných a ostatných

zákonoch a kontrolovať, ako sa dodržiavajú, právomoc pred ratifikáciou vysloviť súhlas s

medzinárodnými politickými zmluvami, medzinárodnými hospodárskymi zmluvami

všeobecnej povahy, ale aj s medzinárodnými zmluvami, na vykonanie ktorých je potrebné

zákon, právomoc zriaďovať zákonom ministerstvá a ostatné orgány štátnej správy, právomoc

rokovať o programovom vyhlásení vlády SR, právomoc kontrolovať činnosť vlády a rokovať

o d'vere vl'ide alebo jej členom, pr'ivomoc rokovať o z'ikladn'ch ot'zkach vn'ornej, medzin'rodnej, hospod'rskej, soci'ilnej a inej politiky.

Rokovac' poriadok NR SR platn' od roku 1997 priniesol nov' sob prerok'vania

n'ivrhov z'ikonov v troch 'taniach, čo by malo prispieť ku skvalitneniu legislat'vy. Čiastočne

ul'ahčuje aj možnosť akt'vneho vstupu odbornej verejnosti do pr'ice jednotliv'ch v'borov a

pl'na NR SR. Ustanovenie § 18 ods. 1 (čiastočne), ale najmä § 21 ods. 1 rokovacieho

poriadku o verejnom charaktere zasadán NR SR dáva možnosti prizvať na zasadnutie NR SR

v'znamn' osobnosti hospod'rskeho a spoločensk'ho života, predstaviteľov in'ch št'itov alebo

medzin'rodn'ch organiz'cií a nechať ich vyst'piť na sch'dzi NR SR.

Z ustanoven' rokovacieho poriadku o v'boroch NR SR vypl'va verejn' charakter

sch'dz' v'borov, na ktor'ch maj' možnosť z'istupcovia verejnosti priamo vyst'piť, resp.

predložiť svoje n'ivry a pripomienky - ak si ich osvoj' niektor' z poslancov, v'bor o nich

rokuje. V'bor má pr'ivo priamo poz'vať na svoje sch'dze odborn'kov a ďalšie osoby a

požiadať ich o stanovisko, obdobne tak pokiaľ ide o vyžiadanie stanov'ask a posudkov od

odborn'ch 'stavov a in'ch ustanovizn'. NR SR a jej v'bory má 'žu zriaďovať ad hoc

komisie na konzultovanie ot'izok a na pr'pravu stanov'ask s možnosťou menovania odborn'kov

z radov mimo poslancov do t'chto komisií.

Z hľadiska zabezpečovania TUR maj' v'znam všetky v'bory, osobitne:

- pre soci'ilnu oblasť: v'bor pre soci'ilne veci a b'vanie, v'bor pre zdravotn'ctvo, v'bor

pre ľudsk' pr'iva a n'irodnosti, v'bor pre obranu a bezpečnosť,

- pre kult'no-historick' oblasť: v'bor pre kult'ru a m'cií, v'bor pre vzdel'vanie, vedu,

ml'idež a šport,

- pre ekonomick' oblasť: v'bor pre financie, rozpočet a menu, v'bor pre hospod'irstvo,

privatiz'ciu a podnikanie, v'bor pre p' dohospod'irstvo,

- pre environment'lnu oblasť: v'bor pre životn' prostredie a ochranu pr'rody,

- pre inštitucion'lnu oblasť: v'bor pre verejn' spr'ivu, zahraničn' v'bor, v'bor pre

eur'psku integr'cie, v'bor pre vzdel'vanie, vedu, ml'idež a šport,

www.environet.sk Strana 79 z 104

N'rodn' strat'gia TUR - III. časť

Jednotliv' v'bory NR SR iniciovali r'zne aktivity, podporujúce smerovanie k TUR. Napr.

V'bor pre životn' prostredie a ochranu pr'rody NR SR inicioval viacer' stretnutia

poslancov s domáicimi a zahraničn½mi odborn½kmi pri pr½prave z½isadn½ch rozvojov½ch koncepci½ SR v½znamn½ch z h½adiska smerovania k TUR, ktor½ mali Åst do v½aidy SR a n½sledne do parlamentu Ako pr½klad možno tiež uviesť viacer½ rokovania pri pr½prave strategick½ch a koncepčn½ch dokumentov (napr. Energetickej politiky SR v rokoch. 1998-1999). V½znamn½ s½ aj poslaneck½ prieskumy, ktor½ smeruj½ k h½adaniu riešenia z½isadn½ch probl½mov v oblasti životn½ho prostredia a ochrany pr½rody. V½bor zriadil St½ilu poradn½ komisiu V½boru NR SR pre životn½ prostredie a ochranu pr½rody, ktorej členovia s½ pravidelne priz½van½ na zasadnutia a poskytuj½ konzult½cie k probl½mom životn½ho prostredia. Treba tiež vyzdvihn½ť aj iniciat½vy poslancov a d½š½ch v½borov NR SR či už je to v oblasti poslaneck½ch prieskumov alebo pri predkladan½ poslaneck½ch n½vrhov z½ikonov, podporuj½cich budovanie občianskej spoločnosti a t½m aj smerovanie k TUR Treba však pouk½zať na to, že pri prerokovan½ z½isadn½ch rozvojov½ch koncepci½ a všeobecne z½iv½zn½ch pr½vnych predpisov sa d½sledne nedodržiava požiadavka uplatňovania princ½pov TUR. Neuplatňuje sa povinnosť zakotven½ v z½ikone NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovan½ vplyvov na životn½ prostredie environment½lne hodnotiť z½isadn½ rozvojov½ koncepcie a tie n½vrhy z½ikonov, pri ktor½ch je predpoklad, že m½žu vyvolať nepriazniv½ vplyvy na životn½ prostredie (t½ka sa to napr. aj z½ikona o št½itnom rozpočte). V½znam uplatňovania z½ikona o posudzovan½ vplyvov na životn½ prostredie potvrdzuje aj jeho zaradenie medzi inštitucion½lne ukazovatele TUR. V z½iujme zintenz½vnenia spolupráice v½aidy SR a NR SR bol prijat½ mimoriadny režim prij½mania legislat½vy, od ktor½ho sa očk½iva, že prioritn½ pr½vne predpisy sa schv½ilia v takom term½ne, aby sa dosiahol pokrok v plnen½ z½iv½zkov vypl½vaj½cich z preberania eur½pskeho pr½iva. N½rodnej rade SR vypl½vaj½ Å½lohy aj z N½rodn½ho programu pre prijatie Acquis Communautaire.

6.7.2. Prezident Slovenskej republiky Åštava SR definuje prezidenta ako hlavu SR. Prezident SR je volen½ občanmi v priamej voľbe na obdobie piatich rokov. Podľa čl. 101 prezident zastupuje SR navonok, dojedn½iva a ratifikuje medzin½rodn½ zmluvy, prij½ma a poveruje vyslancov, zvol½iva

ustanovujúcu
schôdzu NR SR, podpisuje zákony, vymenová a odvoláva predsedu a
ostatných členov vlády,
vedúcich stredných orgánov štátnej správy, zapožičiava
vyznamenania, udeľuje amnestiu, je
hlavným veliteľom ozbrojených síl, vyhlasuje referendum a má ešte
ďalšie kompetencie
(napr. môže vrátiť NR SR ústavné zákony, podáva NR SR správy o stave
republiky
a o významných otázkach a pod.). Kompetencie prezidenta umožňujú
významnou mierou
podporiť smerovanie spoločnosti k TUR napr. zdôraznením významu TUR v
správe o stave

www.environet.sk Strana 80 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť
republiky a pri vrátení takých zákonov do NR SR, ktoré nezodpovedajú
smerovaniu k TUR.

Prezident môže aktívne pôsobiť aj pri prijímaní vyslancov, zahraničných
hostí, zástupcov
hlavných skupín spoločnosti, predstaviteľov významných organizácií a
inštitúcií tým, že
zdôrazní význam a potrebu smerovania našej spoločnosti k TUR, môže
iniciovať menu
skopnosť a spoluprácu, organizovať okolo stoly a pod.

6.7.3. Vláda Slovenskej republiky

Právnym základom pre vymedzenie postavenia a kompetencie vlády SR vo
všeobecnosti je Ústava SR a osobitné zákony. Ústava SR v čl. 108
vymedzuje postavenie

vlády ako najvyššieho orgánu výkonnej moci, t. j. vláda SR ako kolegiálny
orgán organizuje,
zjednocuje, riadi a kontroluje činnosť orgánov štátnej správy a má v rámci
štátnej správy
všeobecnú pôsobnosť. Svoju právomoc odvodzuje od Národnej rady SR ako
reprezentanta

suverenity ľudu a vykonáva ju sama alebo tým, že zabezpečuje plnenie
ústavných a ostatných

zákonov NR SR a ďalších jej uznesení.

Do pôsobnosti Národnej rady SR patrí rokovať o programovom vyhlásení
vlády. Vládny

program, ktorý predkladá vláda SR podľa čl. 113 Ústavy SR,
má predstavovať

dokument komplexného charakteru, týkajúci sa celej spoločnosti a štátu,
ktorý za daných

podmienok predstavuje ucelené, najefektívnejšie a aj najpriateľnejšie
riešenie, odzrkadľujúce

oprávnené požiadavky občanov.

Z hľadiska požiadaviek AGENDY 21 by mal byť vládný program základom "pre
prijatie politického rámca, vyhovujúceho domácim podmienkam, ktorý
by odrazil

dlhodobú perspektívu a medziodvetvový prístup, a stal by sa
výhodiskom rozhodovania

pri rešpektovaní vzájomných zájmov vo vnútri rôznych politických,

ekonomických, sociálnych a environmentálnych problémov a medzi nimi, v procese rozvoja". V záujme úspešného presadzovania koncepčných dokumentov schválených vládnym uznesením v praxi je dôležité, aby takto dokumenty zaisadného charakteru takajako sociálno-ekonomických a environmentálnych otázok boli navyše prediskutované už pri ich príprave, a to tak, aby pripomienky nepodriadených subjektov (t. j. verejnosti, samosprávy) mohli byť včas zohľadnené a zapracované v dokumentoch pred ich schválením vo vláde. Takto postup by bol plne v súlade s požiadavkou AGENDY 21 "zlepšiť mechanizmy, ktoré by uľahčili zapojenie zainteresovaných jednotlivcov, skupín a organizácií do rozhodovania na všetkých úrovniach".

Pokiaľ ide o tvorbu koncepcií a programov jednotlivých rezortov dôležitým sa stalo uznesenie vlády SR č. 118 z 8. 9. 1992, v ktorom vláda SR uložila všetkým ministrom a vedúcim ostatných stredných orgánov štátnej správy SR využiť výsledky UNCED a zapracovať ich do programov nimi riadených rezortov. Nestalo sa tak. V súvislosti s právou na vstup do EŠ je pre SR osobitne dôležitá Európska dohoda o pridružení uzatvorená medzi ES a ich členskými štátmi na strane jednej a SR

www.environet.sk Strana 81 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť na strane druhej (Luxemburg, 1993). Uplatňovanie zásad TUR sa premietlo aj do tejto dohody (opatrenia hospodárskej politiky a iné opatrenia budú určené na to, aby viedli k hospodárskemu a sociálnemu rozvoju SR a budú sa riadiť zásadou TUR). Rozhodnutím helsinského summitu v decembri 1999 o otvorení rokovaní o vstupe do EŠ aj so SR, ako aj začatím negociačného procesu dňa 15.2.2000, vstúpilo Slovensko do ďalšej dôležitej etapy integračného procesu. Cieľom SR je otvoriť rokovania vo všetkých negociačných kapitolách v priebehu roku 2001 a rokovania vo všetkých kapitolách ukončiť do konca roku 2002. Vláda SR schválila dňa 30. mája 2001 uznesením č.492 revidovanú verziu Národného programu pre prijatie acquis (NPPA). SR bola v roku 2000 prijatá do OECD. Týmto rozhodnutím sa zavŕšil proces rokovaní o podmienkach, záväzkoch a zodpovednosti, ktoré vyplývajú z členstva v tejto organizácii. OECD dnes za svoju najvýznamnejšiu úlohu považuje vytvoriť rámec pre úspešnú integráciu

hospodárskej, environmentálnej a sociálnej politiky, ktorú je nevyhnutné pre zabezpečenie

TUR.

V súvislosti s potrebou riešiť problémy, napr. vyplývajúce z podmienok pre vstup do

EÚ, ako aj s požiadaviek v rámci OECD, sa vytvárajú orgány štátnej správy alebo rady

(napr. úrad pre verejnú obstarávanie, úrad pre štátnu pomoc).

V súlade s celosvetovým trendom vyspelých štátov vláda SR deklaruje vo svojom

programovom vyhlásení (schválenom uznesením vlády SR zo dňa 19.11.1998 a uznesením

Národnej rady SR z 2.12.1998) za rozhodujúci princíp trvalo udržateľného rozvoja, pričom

starostlivosť o životné prostredie sa musí stať integrovanou súčasťou každej sfery

spoločenského života. Kvalita tohto prostredia znamená kvalitu života každého obyvateľa.

Podľa programového vyhlásenia ekologizáciu spoločenského rozvoja bude vláda SR

realizovať najmä prostredníctvom zavedenia ekologických princípov do všetkých odvetví.

Vláda SR vo svojom programovom vyhlásení považuje uplatňovanie princípu trvalo

udržateľného rozvoja za nevyhnutnú podmienku vstupu SR do európskych a

transatlantických štruktúr. Ekonomická, sociálne, environmentálne a inštitucionálne

ukazovatele a záujmy budú - v súlade s programovým vyhlásením - rozpracované v Národnej

stratégii trvalo udržateľného rozvoja, ako aj v koncepciách regionálnych programov.

Stratégia TUR je uvedená aj ako inštitucionálny ukazovateľ TUR (pozri ďalej).

Zatiaľ sa tieto ambiciozne problémy, ktoré si dala vláda do svojho vyhlásenia, presadzujú

v reálnom živote iba čiastočne. Pri prijímaní a schvaľovaní koncepcií, plánov, programov

a všeobecne záväzných právnych predpisov sa zatiaľ princípy trvalo udržateľného rozvoja

ďalej neuplatňujú. Stále pretrvávajú rezortný pohľad, chýba integrovaný prístup

v rozhodovaní, ktorým by súčasne zohľadňoval sociálne, ekonomické a environmentálne

aspekty. Uplatňuje sa reforma verejnej správy, ktorá by mala prispieť významnou

mierou k zefektívneniu verejnej správy a presadeniu jedného kľúčového princípu TUR

- subsidiarity.

www.environet.sk Strana 82 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Aj v Národnom programe pre prijatie *acquis communautaire* sa základy TUR

nebrali
práliš na zreteľ (ak sa neobmedzíme na environmentálnu časť tohto dokumentu) a pritom sa
uplatňovanie zásad TUR premietlo aj do uvedenej Asociačnej dohody. Veľmi negatívnym javom, ktorým tvorí bariéru pre rozvoj ekonomiky štátu a má veľký
nepriame negatívne dôsledky na všetky aspekty života spoločnosti, je pretrvávajúca
korupcia. vláda SR dňa 21.6.2000 schválila národný program boja proti korupcii
a súčasne zriadila riadiaci výbor boja proti korupcii, následne Akčný plán boja proti korupcii.

6.7.4. Poradní orgány vlády SR a splnomocnení vlády SR
Poradní orgány vlády a splnomocnení vlády by mali plniť tie úlohy, ktoré majú
nadrezortný charakter, resp. ktoré z rozličných príčin nie je vhodné zabezpečiť v rámci
konkrétneho rezortu. Poradní orgány vlády slúžia predovšetkým pre širšie odborné
posúdenie návrhov, ktoré majú prierezový, nadrezortný charakter a ktoré majú byť
prerokované a rozhodnuté vo vláde. Sú konštituované na základe uznesení vlády a môžu mať
trvalý alebo dočasný charakter.
Z poradných orgánov vlády má pre podporu TUR osobitný význam Rada vlády pre
TUR, ktorá je - podľa štatútu (schváleného uznesením vlády SR č. 78 z 27. 1. 1999)
poradným a koordinačným orgánom vlády SR pre uplatňovanie AGENDY 21, zásad TUR a
vyhodnocovanie ukazovateľov TUR na celoštátnej úrovni. Neexistencia koordinačného
orgánu zodpovedného za uplatňovanie Agendy 21 a ukazovateľov TUR do roku 1999 výrazne
spomalila celý proces presadzovania TUR v praxi.
Splnomocnení vlády sú zaradení v štruktúre úradu vlády, ako aj ministerstiev. Sú
menovaní najmä pre posilnenie ich postavenia v rámci štátu a navonok pri vykonávaní
poverenej úlohy (napr. splnomocnenec vlády SR pre realizáciu projektu stratégie reformy
a decentralizácie verejnej správy SR, splnomocnenec vlády SR pre riešenie problémov
rômskej menšiny, splnomocnenec na ochranu osobných údajov v informačných systémoch,
splnomocnenec vlády SR pre vodohospodárske otázky na hraničných vodách, splnomocnenec
vlády SR pre rokovania o prístupoch do OECD a ďalšie - celkovo je k 1.1.2000 menovaných
26 splnomocnencov vlády SR a ich zástupcov). Ich počet treba zredukovať. Ako potvrdil Audit úradu činnosti a financovania ústredných orgánov

štáitnej správy

a organizácií v ich pôsobnosti (jón, 2000) poradníc orgány a splnomocnenci sú

v súčasnosti nedostatočne zlikonne upravené. Pri vláde pôsobí okolo 30 poradníc

orgánov, ktoré nemajú prakticky žiadne rozhodovacie právomoci, viaceré z existujúcich

poradníc orgánov fungujú nedostatočne. Často sú do nich menovaní členovia vlády,

prápadne štátni tajomníci, ktorí ani z časového hľadiska nie sú schopní zúčastňovať sa na

všetkých zasadnutiach a súčasne vykonávať svoju činnosť vo svojom úrade. Funkčnosť a

opodstatnenosť viacerých súčasných poradníc orgánov je preto otázná. Audit odporúča, aby

www.environet.sk Strana 83 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

sa pre kvalitnú zabezpečovanie svojich úloh zmenil spôsob obsadzovania týchto orgánov tak,

aby sa hlavné zastúpenie presunulo na nižšie rozhodovacie (expertné) úrovne a nevyžadovala

sa vo všetkých orgánoch účasť politických reprezentantov.

6.7.5. Ministerstvá a ostatné ústredné orgány štáitnej správy

Právne postavenie ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štáitnej správy v SR

a ich kompetencia je v súčasnosti vymedzená ústavou SR, zlikonom SNR č. 347/1990 Zb. o

organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štáitnej správy SR v znení neskorších

predpisov a inými osobitnými zlikonmi.

Podľa zlik. SNR č. 347/1990 Zb. v SR ku dňu 1. 1. 2000 pôsobia ústredné orgány štáitnej

správy :

- na čele s členom vlády (ministrom) menovaným prezidentom SR - Ministerstvo

hospodárstva SR, Ministerstvo financií SR, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a

rodiny SR, Ministerstvo životného prostredia SR, Ministerstvo pre správu a privatizáciu národného majetku SR, Ministerstvo pôdohospodárstva SR, Ministerstvo

výstavby a regionálneho rozvoja SR, Ministerstvo dopravy, pôšt a telekomunikácií

SR, Ministerstvo školstva SR, Ministerstvo kultúry SR, Ministerstvo zdravotníctva

SR, Ministerstvo zahraničných vecí SR, Ministerstvo spravodlivosti SR, Ministerstvo

vnútra SR, Ministerstvo obrany SR

- na čele s vedúcim menovaným a odvolávaným vládou SR - úrad vlády SR

- na čele s predsedom menovaným a odvolávaným vládou SR - ústredný úrad SR, úrad

jadrového dozoru SR, úrad geodézie, kartografie a katastra SR,

Protimonopoln^{1/2} ^orad
SR, ^orad priemyselnoho vlastn^octva SR, Spr^oiva ^oitnych hmotn^{1/2}ch rezerv SR, ^orad bezpečnosti pr^oice SR, ^orad pre normaliz^ociu, metrol³giu a sk^ošobn^octvo SR.

Ako vyplynulo z Auditu s^oladu ^oinnost^o a financovania ^ostredn^{1/2}ch org^oinov ^oitnej spr^oivy a organiz^oci^o v ich p^osobnosti (j^on, 2000) zatiaľ sa ministerstv^o a ostatn^o ^ostredn^o org^oiny ^oitnej spr^oivy – aj napriek snahe mnoh^{1/2}ch pracovn^okov a manaž^orov počas uplynul^{1/2}ch desiatich rokov – nedostatočne zmenili najmä v oblasti organiz^ocie a transparentnosti pr^oice, aktiv^ot a financovania. St^oile sa nedar^o ich pretvorenie na pracovisk^o, kde sa program v^ol^ody premieta na koncepcie a z^oikony, kde sa rozhoduje o vytv^oiran^o podmienok a n^ostrojov. Neust^oile s^o pod tlakom administrat^ovnej a operat^ovnej ^oinnosti, ktor^{1/2} po prijat^o niektor^{1/2}ch z^oikonov ešte zosilnel. Z h^oadiska zabezpečenia TUR je veľkou bari^orou najmä pretrv^ovaj^oci rezortizmus. Nevytvorili sa podmienky pre vytv^oranie pružn^{1/2}ch, prierezov^{1/2}ch t^omov. Podľa v^{1/2}sledkov auditu razantn^o reformy, ktor^o s^o potrebn^o, sa nedaj^o uskutočniť rezortne, pretože na svoj ^ospech vyžaduj^o syst^omov^o zmeny v celkovom fungovan^o ^ostrednej ^oitnej spr^oivy a prierezov^{1/2} pr^ostup. V ^ostrednej ^oitnej spr^oive ch^{1/2}ba tiež doriešenie efekt^ovneho manažmentu komunik^ocie s verejn^ost^o, nie všade je zabezpečen^o prepojenie legislat^ovnych ^otvarov na strategick^o ^otvary a pod.

www.environet.sk Strana 84 z 104

N^orodn^o strat^ogia TUR – III. časť

Viacer^o z bodov, na ktor^o upozornil Audit, sa negat^ovne premietaj^o aj do pomal^oho a často ne^očinn^oho presadzovania TUR v r^oimci pr^oice jednotliv^{1/2}ch ministerstiev a ostatn^{1/2}ch ^ostredn^{1/2}ch org^oinov ^oitnej spr^oivy. V tomto smere negat^ovne p^osob^o napr. aj slab^o poz^ocia MŽP SR vo vz^oahu k ekonomick^{1/2}m rezortom, čo prispieva k tomu, že sa nedostatočne rešpektuje premietanie strat^ogie environment^oilnej politiky do in^{1/2}ch rezortn^{1/2}ch a verejn^{1/2}ch polit^ok. Neuplatňuje sa environment^oilne hodnotenie z^oisadn^{1/2}ch rozvojov^{1/2}ch koncepci^o a všeobecne z^oiv^ozn^{1/2}ch pr^oivnych predpisov, hoci je t^oto povinnosť už od roku 1994 zakotven^o v z^oikone NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovan^o vplyvov na životn^o prostredie. Marginaliz^ocia a nerešpektovanie potrieb rezortu životn^oho prostredia (ale aj ostatn^{1/2}ch

ekonomicky "slabších" rezortov) sa prejavovalo aj sčastvým znižovaním ich rozpočtov.

Pre presadzovanie TUR v praxi prostredníctvom výkonnej (riadiacej, koncepcnej, plánovacej, normotvornej a konkrétnej rozhodovacej) činnosti jednotlivých rezortov, mái

vzhľadom na ich súčasné kompetenciu vyplývajúcu zo zákonov (zákon SNR č. 347/1990 Zb. a osobitných zákonov) význam postup podľa Koncepcie uplatňovania AGENDY 21

a vyhodnocovanie ukazovateľov TUR v SR (MŽP SR, 1997) , ktorái ustanovila gestorov jednotlivých ukazovateľov TUR a kapitol AGENDY 21.

Hlavným dôvodom na vypracovanie "Návrhu uplatňovania AGENDY 21 a vyhodnocovania ukazovateľov TUR v SR" však bolo upozorniť na neplnenie a nekontrolovanosť uznesenia vlády SR č. 118/1992 počas piatich rokov, na jeho deklaratívny

charakter bez akejkoľvek konkretizácie na 135 ukazovateľov TUR. V environmentálnej sfere

nadväzne na dokumenty prijaté na Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji (UNCED, jún 1992) MŽP SR vypracovalo Stratégiu, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky (1993). Opatrenie na dosiahnutie cieľov Stratégie sa podrobne

rozpracovali v Národnom environmentálnom akčnom programe I. (1996) a II. (1999).

V sociálnej sfere ani v hospodárskej sfere však doteraz neboli vypracované komplexné

dokumenty, v ktorých by boli takto rozpracované výsledky UNCED. Výsledky UNCED

neboli dostatočne využité ani pri vypracovávaní koncepčných dokumentov a programov

v rámci jednotlivých rezortov. Ťažkosti sa objavili aj pri plnení uznesenia vlády SR č.

655/1997 (k návrhu uplatňovania AGENDY 21 a vyhodnocovania ukazovateľov TUR v SR).

Zistila to v roku 1999 aj Rada vlády SR pre TUR, ktorái na svojom 2. zasadnutí prijala

uznesenie, v ktorom ukladái gestorom jednotlivých ukazovateľov TUR podľa uznesenia vlády

SR č. 655/1997 "spracovať a predložiť analýzu ukazovateľov TUR z hľadiska cielenej

použitelnosti a funkčnosti v rámci procesov TUR". Chába tiež väčšia verejná informovanosť

o dokumente CDC - Profily krajiny - Slovensko, v ktorom sa spracováva prehľad výsledkov

dosiahnutých od UNCED. Tento dokument, ktorý sa každoročne vyhotovuje a aktualizuje pre

Slovensko, sa pripravuje najmä z podkladov ministerstiev a ostatných stredných orgánov

štátnej správy, krajských úradov a okresných úradov. Zatiaľ sa nezverejňuje a ani nepredkladái

na verejne pripomienkovanie. Viaceré kapitoly AGENDY 21 sú preto vypracované z pohľadu štátnej správy, chýba v nich pohľad z hľadiska hlavných skupín spoločnosti, ktorých sa dané

www.environet.sk Strana 85 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

kapitoly AGENDY 21 bezprostredne dotýkajú. V dokumente chýba prepojenie zhodnotenia kapitol AGENDY 21 na ukazovatele TUR.

6.7.6. Ľudská organizácia štátnej správy - krajské úrady a okresné úrady

V rámci komplexnej reorganizácie orgánov miestnej štátnej správy na Slovensku bola

vychádza špecializovaných orgánov zrušených zákonom NR SR č. 222/1996 Z. z. o organizácii

miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov (napr. okresné a obvodné

úrady životného prostredia, oblasť lesného úradu a lesného úradu, okresné veterinárne správy) a

integrovaných do všeobecnej štruktúry krajských úradov a okresných úradov.

Právne postavenie miestnej štátnej správy je v súčasnosti vymedzené ústavou SR,

zákonom NR SR č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení

niektorých zákonov a inými osobitnými zákonmi.

Krajské a okresné úrady vykonávajú štátnu správu na úseku: obrany štátu, všeobecnej

vnútornej správy, živnostenského podnikania a ochrany spotrebiteľa, požiarnej ochrany,

civilnej ochrany obyvateľstva, tvorby a ochrany životného prostredia, financií, cien a správy

majetku štátu, poľnohospodárstva, lesného hospodárstva a poľovníctva, pozemkových úprav,

dopravy a cestného hospodárstva, sociálnych vecí, zdravotníctva, školstva, mládeže a telesnej

kultúry, kultúry, katastra nehnuteľností, stratégie regionálneho rozvoja, kontroly,

medzinárodnej spolupráce.

V súlade s uznesením vlády č. 285/1999 Z. z. krajské úrady zriadili komisie pre

regionálny rozvoj so zameraním na sociálny a ekonomický rozvoj kraja. Ďalej zriadili

komisie pre podporu malého a stredného podnikania a miestnych infraštruktúrnych

projektov (Krajské koordinačné komisie pre rozvoj malého a stredného podnikania).

Postavenie úlohy miestnej štátnej správy z hľadiska presadzovania AGENDY 21 je

v súčasnosti determinované nielen zák. NR SR č. 222/1996 Z. z., ale aj osobitnými zákonmi,

ktoré podrobne vymedzujú kompetenciu a úlohu krajských a okresných

Āradov, resp. ďalšĀch orgĀinov miestnej štĀitnej sprĀivy (napr. obvodnĀ½ch banskĀ½ch Āradov) v rĀimci vĀ½konu jednotlivĀ½ch Āsekov štĀitnej sprĀivy. Podľa Konceptie uplatňovania AGENDY 21 a vyhodnocovania ukazovateľov TUR v SR (MŽP SR, 1997) nie sĀo v sĀočasnosti v gestorstve krajskĀ½ch Āradov Źiadne ukazovatele TUR. KrajskĀ© Ārady majĀo v gestorstve dve kapitoly Agendy 21, a to: kap. 27 (Posilňovanie Ālohov mimovlĀidnych organizĀiciĀ - partnerov pre TUR) a kap. 28 (IniciatĀvy samosprĀivnych orgĀinov zameranĀ© na podporu Agendy 21). Podľa bodu C. 1. uznesenia vlĀidy SR Ā. 665/1997 mali a stĀile majĀo prednostovia krajskĀ½ch a okresnĀ½ch Āradov "zabezpeĀit uplatňovanie Agendy 21 v rozvojovĀ½ch koncepciĀich krajov a okresov a vyhodnocovanie aktuĀilnych ukazovateľov TUR, ktorĀ© by posĀdili krajskĀ© a okresnĀ© rady pre TUR". Ide o regionĀilne (krajskĀ© a okresnĀ©) koncepcie a akĀnĀ© programy TUR a lokĀilne Agendy 21. VĀ½sledkom by malo byť spolu 87 koncepciĀ TUR, na ktorĀ© by nadviazali akĀnĀ© programy a sĀočasne 87

www.environet.sk Strana 86 z 104

NĀirodnĀi stratĀ©gia TUR - III. Āasť ĀinnĀ½ch rĀid pre TUR. Kontrola plnenia tohto uznesenia vlĀidy SR by zrejme ukĀizala nielen jeho neplnenie, ale miestami aj absenciu akĀ½chkoľvek rozvojovĀ½ch dokumentov. Celkovo moŹno konštatovať, Źe reorganizĀicia miestnej štĀitnej sprĀivy mala v mnohĀ½ch prĀpadoch negatĀvne dĀ' sledky. Napr. v dĀ' sledku zrušenia samostatnĀ½ch Āradov ŹivotnĀ©ho prostredia zĀkonom Ā. 222/1996 Z. z. došlo k vĀ½raznĀ©mu znĀŹeniu ĀĀinnosti vĀ½konu štĀitnej sprĀivy v starostlivosti o ŹivotnĀ© prostredie, ale aj k znĀŹeniu prĀjmov do ŠFŹP o cca 130 mil. Sk. DochĀdzalo k stagnĀicii riešenia environmentĀilnych problĀ©mov na regionĀilnej a miestnej Ārovni a oddialenĀ štĀitnej sprĀivy od obĀanov. ZnĀŹenie ĀĀinnosti sa prejavilo uŹ v priebehu prvĀ©ho roku napr. v redukcii uloŹenĀ½ch pokĀot, raste poĀtu Āiernych stavieb a sklĀidok, stagnĀicii plnenia opatrenĀ vyplĀ½vajĀ©cich z NEAP atď. V diskusiĀich s ĀoĀastnĀkmi seminĀirov TUR, ktorĀ© sa konali v rokoch 1999-2000 v rĀimci riešenia NSTUR v SR, sa poukazovalo najmĀx na chĀ½bajĀ©ce metodickĀ© usmernenie a vzdelĀivanie o AGENDE 21, ukazovateľoch TUR a o vĀ½zname ich uplatňovania. PrĀive tu by mala zohrať hlavnĀo Ālohu miestna štĀitna sprĀiva najmĀx smerom k

samosprávam.

AGENDA 21 sa v rámci miestnej štátnej správy vyhodnocuje 1x do roka (pre CDC - Profily

krajiny - Slovensko) a v priebehu roka sa ňou prakticky nikto nezaobrá. V rámci miestnej

štátnej správy (podobne ako je to aj na úrovni strednej štátnej správy) chýba efektívna

kooperácia medzi odborními životného prostredia, odborními regionálneho rozvoja a ďalšími

odborními. Neprekvapuje preto, že chýba priemet AGENDY 21 do programov a plánov

regionálneho rozvoja a nedostatočne sú v týchto dokumentoch premietnuté aj

environmentálne aspekty. Za nevyhovujúci stav považovali účastníci seminárov aj

pretrvávajúce kumulovanie riadiacej, regulačnej a kontrolnej funkcie v orgánoch štátnej

správy.

6.7.7. Orgány územnej samosprávy

Právne postavenie územnej samosprávy v súčasnosti vymedzuje štruktúra SR a iné osobitné

zákony. Oblasť samosprávy má z hľadiska podpory TUR priamu nadväznosť na kapitolu 28

AGENDY 21. Štruktúra SR v čl. 64 zakotvuje dva stupne (úrovne) územnej samosprávy.

Prvý stupeň reprezentuje obec, druhý stupeň tvoria vyššie územné celky, ktorých postavenie,

právnosť i orgány a ich vzťahy k nižším územným celkom, t. j. k obciam, ako aj k miestnym

a stredným orgánom štátnej správy mal ustanoviť osobitný zákon, ktorých však doposiaľ

vydaný nebol.

Kedže obce ako subjekty územnej samosprávy majú v zmysle platného právneho

poriadku kvalitatívne odlišné postavenie v porovnaní s ostatnými subjektami verejnej správy,

t. j. s ministerstvami a ostatnými strednými orgánmi štátnej správy.

Primátori miest,

starostovia obcí a poslanci obecných zastupiteľstiev sú volení v komunálnych voľbách na

obdobie štyroch rokov.

www.environet.sk Strana 87 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Vzhľadom na súčasné zákonné kompetencie obcí ani Národná rada SR a ani vláda SR a

stredné orgány štátnej správy nemajú svojimi uzneseniami ukladať obciam na úseku

samosprávnej právnosti záväznú úlohu (vyplývajúce pre štátne orgány zo schválených

vládných stratégií, koncepcií a rôznych dokumentov so vzťahom k ekonomickej, sociálnej a

environmentálnej politike), na plnenie ktorých by boli obce povinné, obce

nie sã v súčasnosti
gestorom kapitol AGENDY 21 podľa Konceptie uplatňovania AGENDY 21 a
vyhodnocovania ukazovateľov TUR v SR (MŽP SR, 1997). Klúčom v tomto
smere môže byť
preto budca práva zikonnej kompetencie obc ako aj samosprávy vyšš-
ch zemných
celkov, ktorí by zabezpečovala presadzovanie požiadaviek TUR v rámci
regionálnej politiky,
a to v intenciách Európskej charty miestnej samosprávy, návrhu Európskej
charty
regionálnej samosprávy, ale aj takýchto medzinrodných dokumentov
akými sú tzv.
aalborgská Charta európskych miest vo vzťahu k udržateľnému rozvoju z
roku 1994 alebo
lisabonská Akčná plán: od Charty k akcii z roku 1996.
Pokiaľ ide o podporu a iniciatívy zemej samosprávy zabezpečiť TUR,
možno v
súčasnosti uplatňovať predovšetkým finančné zhodňovanie
konkrétnych obc
poskytovaním dotácií zo štátneho rozpočtu na výkon samosprávnych
funkcií obce alebo
poskytovaním prostriedkov zo štátnych fondov, ako aj rozvíjať spoluprácu so
zujmovmi
združeniami obc, vrátane osobnej participácie ich zástupcov na
rozhodovaní porádných
orgánov vlády SR a pod. Veľkou úlohu tu zohrávajú a aj v budúcnosti
budú zohrávať
mimovládne organizácie (najmä komunitné združenia, pripravuje sa
vidiecky parlament
a pod.)
Základná deformácie v oblasti účelnej proporcionality medzi verejnou
správou,
podnikateľským a tretím sektorom sú:
• verejná správa uskutočňuje aktivity aj v takých oblastiach, kde to nie je
ani účelné, ani
efektívne a jej aktivita je zároveň nedostatočná v oblastiach, kde by to
potrebne a účelné
bolo. Jednou z oblastí, kde je aktivita verejnej správy prílišná je
zabezpečovanie verejných
statkov, ktoré vo svojej podstate nie sú statkami verejnými, ale sú
statkami kromými,
• podnikateľská sféra nie je dostatočne silná a ani dostatočne nezávislá,
čo je dané jednak
dedičstvom komunizmu, ale aj narastaním klientelizmu a trhovo
nekonformného
zasahovania verejnej správy do ekonomických procesov.
• tretí sektor je taktiež poddimenzovaný a to jednak z dôvodu svojej
mladosti a taktiež z
dôvodu nedostatočnej sily a nezávislosti podnikateľského sektora
(potenciálnych donorov)
• v rámci verejnej správy je ďalšou deformáciou aj predimenzovanosť

štáitnej spráivy v porovnaní so samosprávou (vzťah ku kapitole č. 28 AGENDY 21) a predimenzovanosť verejnej spráivy na centrálnej úrovni oproti verejnej správe na úrovni regionálnej a miestnej. V tejto súvislosti je nevyhnutné, aby sa verejné statky zabezpečovali podľa miery ich regionálneho charakteru a dopadu, inými slovami, aby centrálna úroveň verejnej (štáitnej) spráivy zabezpečovala len tie verejné celoštátne statky, ktorým ostatné statky by mali byť zabezpečované na regionálnej a miestnej úrovni.

www.environet.sk Strana 88 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

Príkladom verejných statkov môžu byť: na centrálnej úrovni - národná obrana a súdnictvo, na regionálnej úrovni to môžu byť cestná sieť, stredné školy, regionálne plánovanie, regionálne kultúrne zariadenia na miestnej úrovni vodovody a kanalizácie, základné školy, územné plánovanie a stavebný poriadok. Z toho vyplýva, že na centrálnej úrovni by mala byť zabezpečovaná koordinácia boja proti kriminalite, boj proti medzinárodnému zločinu a organizovanému zločinu a prípadne aj riešenie najzávažnejšie trestné činy, ktoré svojim rozsahom alebo povahou majú nadregionálny charakter. Na regionálnej úrovni by mala byť zabezpečovaná napr. bezpečnosť cestnej premávky a boj proti závažnej trestnej činnosti.

Väčšina činností vykonávaných na zabezpečenie boja s každodennou kriminalitou má však evidentne miestny charakter a preto by ťažisko zabezpečovania verejného statku "ochrana zdravia, životov a majetku občanov" malo ležať na miestnej úrovni, kde by mala táto činnosť zabezpečovať predovšetkým mestské a obecné polície. Dnes tomu žiaľ nie je a prevažne celá tento verejný statok sa zabezpečuje prostredníctvom štáitnej spráivy a polície.

Zatiaľ najpodrobnejšie prepracovaný model nového modelu financovania samosprávy (vzťah ku kapitole č. 28 Agendy 21) vychádza rovnako z princípov TUR. Tento model je dnes z veľkej časti súčasťou procesu decentralizácie verejnej spráivy.

6.7.8. Súdnictvo

Súdnictvo v SR je zabezpečované ústavným základom SR a systémom tzv. všeobecných súdov tvorených okresnými, krajskými súdmi a Najvyšším súdom. Kompetenciu súdov v súčasnosti vymedzuje Ústava SR a osobitné zákony. Z čísku 124

Āštavy SR vyplĀva, Źe ĀštavnĀ sĀd SR je nezĀvislĀ sĀdny orgĀin ochrany Āstavnosti. MĀi osobitnĀ postavenie, prĀivomoci a prostriedky na jej vĀkon. Rozhodovanie ĀštavnĀho sĀdu prichĀdza do Āvahy len vtedy, ak o ochrane zĀkladnĀch prĀiv nerozhoduje inĀ sĀd.

Āštava SR ustanovuje, Źe v SR vykonĀvajĀ sĀdnictvo nezĀvislĀ a nestrannĀ sĀdy a sĀdnictvo sa vykonĀva na vĀetkĀch stupĀoch oddelene od inĀch Źitnych orgĀinov.

SĀstavu sĀdov tvorĀ NajvyšĀ sĀd SR a ostatnĀ sĀdy, teda okresnĀ a krajskĀ sĀdy. SĀdy rozhodujĀ o obĀiansko-prĀivnych veciach (obĀianske veci, rodinnĀ, obchodnĀ...) a trestnoprĀivnych veciach. Okrem toho sĀdy preskĀmavajĀ aj zĀikonosť rozhodnutĀ inĀch orgĀinov -

tzv. sprĀivne sĀdnictvo.

Cielom rozhodovacej Āinnosti sĀdov je predovĀetkĀm zabezpeĀit spravodlivĀ

ochranu prĀiv a prĀivom chrĀinenĀch zĀujmov ĀĀastnĀkov. Pokial' ide o moŹnosti, tĀkajĀce sa

moŹnĀho prĀnosu pri zabezpeĀovanĀ TUR, tĀito sa odvĀja od konkrĀtnej platnej Āstavnej a

zĀikonnej Āpravy prĀiv, resp. povinnosť prĀivnickĀch a fyzickĀch osĀb, ktorĀi by mala

napomĀihať TUR. Pokial' ide o ĀstavnoprĀivnu Āpravu, vĀchodiskom sĀ v tomto smere

zĀkladnĀ ľudskĀ prĀiva a slobody, politickĀ prĀiva, prĀiva nĀirodnosťnĀch menĀm a etnickĀch

www.environet.sk Strana 89 z 104

NĀirodnĀi stratĀgia TUR - III. Āasť

skupĀn, hospodĀirske, sociĀilne a kultĀrne prĀiva, prĀivo na ochranu ŹivotnĀho prostredia a

kultĀrneho dedičstva.

Rovnako dĀleŹitĀ je aj konkrĀtny spĀsob vymedzenia obsahu a garanciĀ ĀstavnĀho prĀiva

konkrĀtnymi zĀikonmi. Postup pred sĀdnymi orgĀinmi ochrany prĀiva je upravenĀ procesnĀmi

normami, ktorĀ musia byť reĀpektovanĀ (ide o podmienky zaĀatia konania, formy uplatnenia

prĀiva - nĀivrh, podnet, aktĀvna legitimĀcia subjektu, ĀĀastnĀci konania a inĀ).

DomĀihať sa ochrany ľudskĀch prĀiv, ktorĀ napomĀihajĀ uplatneniu ekonomickĀch,

sociĀilnych a environmentĀilnych aspektov TUR moŹno aj v rĀimci medzinĀirodnoprĀivnych

mechanizmov ich ochrany. Svoju pozitĀvnu Ālohu tu zohrĀva napr. Rada EurĀpy,

reprezentujĀca eurĀpsky systĀm na ochranu ľudskĀch prĀiv a zĀkladnĀch slobĀd, nakoľko SR

je zmluvnou stranou EurĀpskeho dohovoru o ochrane ľudskĀch prĀiv a zĀkladnĀch slobĀd.

Kľúčovým bodom, na ktorom treba upozorniť, je dodržiavanie nezávislosti súdnictva. Vplyv vládnej moci na súdnu moc je neopodstatnená veľkosť. Nezávislosť sudcov treba riešiť aj z pohľadu korupcie. Podľa výsledkov diagnostických prieskumov všetky skupiny respondentov označili súdnictvo za hlavnú oblasť korupcie, pričom podnikatelia uvádzali časté prípady v súdnych prípadoch a označili pomalé sudy a nízky výkon súdnictva za najdôležitejšie prekážky v podnikaní. Podľa NPPA 2000 priestor pre korupciu v súdnictve vytvárajú okrem nedostatočnej nezávislosti súdov aj malý záujem verejnosti a jej nízke právne vedomie, zastaranosť procesných predpisov a neefektívny a pomalý súdny proces. Za pozitívny krok treba považovať, že na pýde Združenia sudcov Slovenska bol vypracovaný a v decembri 1999 prijatý Etický kódex sudcov. Z hľadiska skvalitnenia práce sudcov je ešte stále nedostatočným vybavenie súdov modernými informačnými technológiami. Je potrebné rozšíriť vzdelávanie sudcov a pod. Pre zefektívnenie činnosti súdnictva sa žiada napr. aj posilnenie inštitútu riešenia sporov mimosúdnou cestou. Význam súdnictva pri zabezpečovaní TUR je v súčasnosti potrebné zlepšiť, čo vyplýva z prioritnej úlohy zabezpečovať ochranu práv a právom chránených záujmov občianov. Ich činnosť sa v tomto smere máže odvíjať len v intenciách platnej ústavnej a zákonnej úpravy práv, resp. povinností právnických a fyzických osôb, ktorí by mala napomáhať zabezpečiť TUR. Stupeň ochrany životného prostredia by sa mohol zväčšiť, ak by žaloby mohli podávať aj záujmové združenia.

6.7.9. Kontrolné orgány

Úloha kontrolných orgánov a jej dôležitosť pri zabezpečení TUR je zahrnutá do viacerých kapitol AGENDY 21 – napr. kapitoly 8 (programová oblasť B), kapitoly 27, 29 a kapitoly 40 (programová oblasť A, B). Najvyšším kontrolným orgánom SR je nezávislý orgán vykonávajúci kontrolu hospodárenia s rozpočtovými prostriedkami, so štátnym majetkom, majetkovými právami a pohľadivkami štátu. Kontrolná pýsobnosť sa vzťahuje na vládu SR, ministerstvá a ostatné ústredné orgány

www.environet.sk Strana 90 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť
štátnej správy a orgány im podriadené orgány, fondy, obce,

verejnoprávne inštitúcie a iné
právnické osoby a na fyzické osoby, pokiaľ tieto hospodária s
prostriedkami štátneho
rozpočtu a hospodária alebo nakladajú so štátnym majetkom.
Ášrad jadrového dozoru SR je Ástredným orgánom štátnej správy pre
oblasť jadrového
dozoru. Zabezpečuje vÁkon štátneho dozoru nad jadrovou bezpečnosťou
jadrových zariadení,
posudzovanie zÁmerov programu využitia jadrovej energie, ako aj zÁvázky
SR vyplývajúce z
medzinárodných zmlúv.
Slovenská inšpekcia životného prostredia - je odborným kontrolným
orgánom štátneho
dozoru. Člen sa na Ástredie a pÁť hlavných inšpektorátov - ochrany vÁ
úd, ochrany ovzdušia,
ochrany prírody, odpadového hospodárstva a Ázemného plánovania a
stavebného poriadku.
VÁkon štátnej kontroly a dozoru pokrÁva aj ďalšie oblasti, konkrétne
inšpekcia práce,
štátny stavebný dohľad, štátny zdravotný dozor, školská inšpekcia,
štátny veterinárny dozor,
fyto (rastlinný) dozor, štátny požiarny dozor, ochrana pamiatok, štátna
obchodná inšpekcia,
farmaceutický dozor, dozor v oblasti potravinárstva, polÁcia, živnostenský
dozor a štátny
dozor vo vzťahu k sociálnej poisťovni, národnému Áradu práce, dá
chodkovému zabezpečeniu.
Dozor nad oblasťou kapitálového trhu a poisťovníctva vykonÁva
nezÁvislý orgán dozoru
nad finančným trhom - Ášrad pre finančný trh.
V sÁčasnosti sa pripravuje rozšÁrenie kontrolnej pÁsobnosti Najvyššieho
kontrolného
Áradu SR o kontrolu Fondu národného majetku a verejných fondov vo
všeobecnosti
a kontrolu hospodárenia verejnoprávnych inštitúcií s verejnými
finančnými prostriedkami
a verejným majetkom. V januári 2000 bol spracovaný a vydaný Etický
kódex pre
kontrolných pracovníkov Najvyššieho kontrolného Áradu SR, ktorým
aplikuje
medzinárodný etický štandard pri rešpektovaní národných podmienok,
daných vlastnou
kultúrou, jazykom, právnym a sociálnym systémom. Ako sa uvádza v
NPPA 2000 vo
všetkých orgánoch vykonávajúciach kontrolu verejných financií bude
potrebné najmä
zlepšiť organizáciu právy na kontrolu, zamerať kontrolné akcie na
ťažiskové
problémy, zlepšiť technickú vybavenosť kontrolárov, zväšiti odborné
Ároveň
a vybudovať vnútornú kontrolu v takej miere, aby boli dostatočne vykryté
touto kontrolou

všetky miesta alokácie verejných prostriedkov a verejného majetku a zabezpečiť jej funkčnosť a nezávislosť.

Otázky verejnej kontroly, ale aj kontroly verejných inštitúcií, sú veľmi často

diskutovanou témou, či už vo vzťahu občan – verejná správa alebo štátna správa –

samospráva, resp. v rámci štátnej správy. V zásade však dnes neexistuje ucelený

a previazaný systém kontroly verejnej správy. Dokonca aj naopak, ak boli vykonané

kontroly a odhalené nedostatky (Najvyšší kontrolný úrad SR, prokuratúra, ...) vo väčšine

prípádov neprišlo k náprave ani k postihom. Z dôvodu neexistencie uceleného systému uniká

mnoho procesov verejnej kontrole. Nedostatky v rámci informačných systémov

neumožňujú získať objektívne, dostatočné a dostatočne rýchle údaje. Nie je doriešená

kontrolná činnosť správneho konania, správny poriadok z roku 1967 je nevyhovujúci.

www.environet.sk Strana 91 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

Verejná správa, vrátane miestnej samosprávy, nie je dostatočne viazaná organizovať

občiansku verejnú kontrolu. Je potrebné aj podrobne diferencovať medzi kontrolou v zmysle

slova dozom, kontrolou, auditom a inými formami kontrolnej činnosti. Súčasne

nevyjasnenosť jednotlivých foriem kontrolnej činnosti výrazne znižuje účinnosť

kontrolného systému ako celku. Situáciu komplikuje aj fakt, že jednotlivé orgány verejnej

správy sú spravidla nielen objektom, ale aj subjektom kontroly. Aj tieto otázky by mala

vyriešiť koncepcia decentralizácie a modernizácie verejnej správy (2000).

6.8. Vedecké, výskumné a odborné organizácie

V SR sú vedecké a výskumné inštitúcie začlenené do viacerých sektorov, a to štátneho

(orgány a inštitúcie zaoberajúce sa základným výskumom, poskytujúce verejnú službu a

neziskové inštitúcie spravované a prevažne financované štátom), súkromného neziskového

(netrhové, neziskové inštitúcie a neziskové inštitúcie a neziskové súkromné osoby), sektora

vysokých škôl (vysoké školy, univerzity a ďalšie organizácie pomaturitného vzdelávania bez

ohľadu na zdroj ich financovania a ich právny štát) a sektora zahraničných organizácií

(inštitúcie a organizácie so sídlom v cudzine, ale výskum a vývoj vykonávajúce na území SR,

ako aj medzinárodné organizácie sádlia na území Slovenska). Univerzity, ústavy SAV a ďalšie v½skumné a v½vojové pracoviská reagovali aktívne od roku 1990 na ponovembrov½ transformačný proces. V oblasti vysokého školstva k tomu prispel aj záikon o vysokých školách. V rámci univerzít a SAV sa zaviedol grantový systém a akreditácia pracovísk. V rámci SAV došlo k prechodu viac ako tretiny pracovísk na príspevkovú formu hospodárenia. Dôležitým krokom bolo vytvorenie Akreditačnej komisie vlády SR, ktorej úlohou je sledovať, posudzovať a nezávisle hodnotiť a pomáhať zvyšovať úroveň vzdelávania, vedeckej a umeleckej činnosti na vysokých školách. Súčasný stav vedeckých a v½skumných organizácií vo všetkých sektoroch je napriek čiastočným pozitívam neuspokojivý. Podľa Konceptie ďalšieho rozvoja vysokoškolského vzdelávania pre 21. storočie na Slovensku, nastal u nás praktický rozpad vedecko-v½skumnej základne, máme zá organizáciu vedy a najmä došlo k výraznému podfinancovaniu základného výskumu. Veľmi nebezpečné sú najmä dve tendencie - klesajúci objem kapitálových výdavkov a výrazná fluktuácia v tzv. ostatných výdavkoch (laboratórne materiály, knihy, časopisy, služby spojov, energie atď.). Tieto tendencie už totiž nielen negatívne ovplyvňujú súčasné výskumné orientácie ústavov, ale môžu dokonca znemožniť reorientáciu výskumu, resp. efektívnu budúcu účasť na medzinárodnej vedecko-technickej spolupráci a to aj napriek skutočnosti, že výskumné ústavy spolupracujú so zahraničnými inštitúciami, resp. využívajú spoluprácu s medzinárodnými organizáciami v oblasti vedy a výskumu. Jedná sa ale o parciálnu spoluprácu, ktorá by potrebovala integrovanejšie inštitucionálne zabezpečenie.

www.environet.sk Strana 92 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Koncepčný materiál, ktorý sa vypracovali pre oblasť vedy a výskumu v rokoch 1990-1998, neriešili takú základnú otázku ako je financovanie, inštitucionálne a informačné zabezpečenie vedy a výskumu. V súčasnosti sú už vypracované alebo sa pripravujú návrhy nových rozvojových materiálov, ktoré riešia vyššie uvedené problémy body pre oblasť vedy a techniky, z ktorých považujeme za kľúčové:

- Základy štátnej vednej a technickej politiky (schválené dňa 25. augusta 1999 uznesením vlády SR č. 727/1999), Ministerstvo školstva SR, Bratislava, 1999 .

- Konceptná zameranie technickej politiky priemyselných odvetví SR do roku 2003

(schválené uznesením vlády SR č. 621/1999) - hneď v ňovode sa tento konceptný materiál

odvoláva na potrebu udržateľného rozvoja našej spoločnosti).

- Konceptná štátnej vednej a technickej politiky do roku 2001

(schválené uznesením vlády

SR č. 724/2000 a uzn. NR SR č. 1228/2000)

- Nový model financovania vedy a techniky (schválené uznesením vlády SR č. 561/2000)

V súčasnosti všeobecne zavedené právne predpisy, podľa ktorých sa zabezpečuje

financovanie vedy a výskumu, nie je možné považovať za dostatočné. V súčasnosti

s legislatívnym plánom vlády sa pripravujú tieto zákony: Návrh zákona o Slovenskej

akadémii vied, Návrh zákona o vede a technike a Návrh zákona o

vynálezoch, priemyselných

vzoroch a zlepšovacích návrhoch.

6.9. Vzdelávanie a výchovno- inštitúcie

Po roku 1989 došlo v predškolských zariadeniach, základných školách a stredných školách

k zásadným zmenám napr. aj v tom, že sa začínajú zakladať stredné školy súkromné

a cirkevné.

PREDŠKOLSKÁ ZARIADENIA - Podľa údajov Štatistického úradu SR k 30.9.1998 bolo na

Slovensku 3 327 materských škôl, ktoré navštevovalo 167 504 detí (z toho 447 v súkromných

a 205 v cirkevných školách, podľa výchovného jazyka bolo 2 912 so slovenským jazykom, 275

s maďarským jazykom, 14 s ukrajinským jazykom. 102 so slovenským a maďarským

jazykom, 3 so slovenským a ukrajinským jazykom a 1 s nemeckým jazykom). V rámci

predškolských zariadení sa významnou mierou prejavujú súčasné nepriaznivé demografické

a ekonomické trendy (rušenie materských škôl pri živodoch, zavedenie poplatku za úhradu

časti nákladov, rodičovského príspevku do troch rokov života dieťaťa a pod.). Počet

súkromných a cirkevných materských škôlok je nízky (v roku 1997 bolo 16 súkromných a 6

cirkevných škôlok).

ZÁKLADNÉ ŠKOLY - Podľa Štatistického úradu SR k 30.9.1998 bolo na Slovensku 2 484

základných škôl (z toho 17 súkromných a 1 111 cirkevných), ktoré navštevovalo 647 877

žiacov. Celkovo možno považovať sieť základných škôl za stabilizovanú. V školskom roku

1997/98 bolo 255 základných škôl s maďarským vyučovacím jazykom, 8

škôl s ukrajinským,

www.environet.sk Strana 93 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

4 triedy s nemeckým, 30 škôl s kombinovaným slovenským a maďarským a 1 škola

s kombinovaným slovenským a ukrajinským vyučovacím jazykom - vypláva z toho, že

výrazná väčšina detí iných národností má zabezpečené povinné vzdelávanie vo svojom materinskom jazyku (iní je situácia pokiaľ ide o rómske deti, ktorí zatiaľ na Slovensku

nemajú školy v materinskom jazyku). Žiakov slovenskej národnosti je na Slovensku 86,55%

(k roku 1998) a do škôl so slovenským vyučovacím jazykom chodí 89,46%.

Od roku 1989 celkovo pribudlo 180 škôl a 665 tried, avšak v dôsledku demografického

vývoja poklesol počet žiakov, čo malo za následok priaznivý efekt na naplnenosť tried (v roku

1997/98 pripadalo v priemere 22,6 žiaka na triedu). Stále ešte vysoko prevládajú na úrovni

základného vzdelávania štátne školy. V školskom roku 1997/98 z celkového počtu 2 401

základných škôl bolo 87 cirkevných zariadení a iba 5 súkromných zriaďovateľov.

STREDNÉ ŠKOLY - Celkove sa v posledných rokoch zvýšil počet gymnázií (vo výzbe na

celospoločenskú požiadavku zvýšiť počet vysokoškolsky vzdelaných ľudí), vznikajú

bilingválne gymnáziá, 6-ročné gymnáziá a pod. (na gymnáziách dnes študuje asi 17%

mládeže) Významne stúpol počet škôl v rámci stredného odborného školstva ako aj počet

žiakov, ktorí ich navštevujú (z 25% v rokoch 1988/1989 na 40% v roku 1998). Zároveň klesol

počet žiakov v stredných odborných učilištiach (z 56% v rokoch 1988/1989 na 40% v roku 1998).

Podľa údajov Štatistického úradu SR k 15.9.1998 bolo na Slovensku 205 gymnázií, ktoré

navštevovalo 82 052 žiakov (z toho 68 591 v štátnych, 3 739 v súkromných a 9 722

v cirkevných gymnáziách), 376 stredných odborných škôl, ktoré navštevovalo 116 495 žiakov

(z toho 109 177 v štátnych, 4 921 v súkromných a 2 397 v cirkevných stredných odborných

školách) a 349 stredných odborných učilíšť, ktoré navštevovalo 130 312 žiakov (z toho 127

102 v štátnych, 2 136 v súkromných a 1 074 v cirkevných stredných odborných učilištiach).

Stredné odborné učilišťa sú v celom období od roku 1990 najproblémovejšou oblasťou

školstva. Upadáme z újmem o štádium na týchto školách, stagnuje trh práce

a tiež

reštrukturalizácia hospodárstva je pomalá. Nie je ujasnená koncepcia v oblasti kompetencií

rezortov a možnosti opätovného zapojenia podnikov do prípravy učňovskej mládeže. V rámci

stredného školstva stále vysoko prevažuje štátné školstvo (až 92,5%), jedinou výnimkou sú

gymnázia, kde viac ako 15% sú cirkevné gymnázia. Stále je nízky počet súkromných škôl

(napr. v porovnaní s Českou republikou, kde percentuálne zastúpenie neštátnych stredných

škôl je už 30%). Vzdelávacie výsledky žiakov (na Slovensku aj v Českej republike) sú však

stále lepšie na štátnych školách ako na súkromných alebo cirkevných školách. Aj v niektorých

vyspelých krajinách (Nórsko, Fínsko a Švédsko) je percento

súkromných škôl veľmi nízke

(asi len 1-1,5 %), a teda nízky počet súkromných škôl nie je možno interpretovať ako

zaostávanie.

VYSOKÉ ŠKOLY v rokoch 1990-1998 zaznamenali tieto základné vývojové trendy:

www.vironet.sk Strana 94 z 104

Prírodná stratégia TUR - III. časť

- zvyšovanie počtu centier vysokých škôl, predovšetkým nových univerzitných centier

a zároveň zvyšovanie počtu vysokých škôl a fakúlt,

- progresívny vývoj kvantitatívnych ukazovateľov - výrazná nárast počtu študentov pri

miernom náraste počtu pedagógov,

- kvalitatívna zmena v štruktúre pedagógov - rastie počet profesorov, odborných asistentov

aj asistentov, ale dochádza ku stagnácii celkového počtu odborných asistentov a k stagnácii

až poklesu počtu docentov.

- zmeny v štruktúre študentov - zvyšuje sa podiel menej tradičných foriem štúdia (štúdium

popri zamestnaní, mimoriadne štúdium), klesá počet (podiel) zahraničných študentov.

Na Slovensku je v súčasnosti 21 univerzít a v rámci nich je vyše 80 fakúlt, čo je vzhľadom

na počet obyvateľov neúmerne vysoký počet. V sledovanom období sa celkový počet centier

vysokých škôl zvýšil na 15, pričom okrem centier vysokých škôl vznikli detašované

pracoviská vysokých škôl v SR (22) i v zahraničí (2). V roku 1999

zikoncom o zriadení

Vysokej školy manažmentu v Trenčane (s účinnosťou od 1.12.1999) vznikla prvá neštátna

vysoká škola, ktorú ponúka bakalárske jednodobové štúdium v študijnom odbore

Podniková manažment.

Na väčšine univerzít sa zaviedlo trojstupňové štádium: bakalárske (Bc.) a jeho paralela

inžinierske štádium, magisterské (Mgr.) (doktorské - Dr.) a doktorandské štádium (PhD.),

kreditný systém, podporil sa vnútorný otvorený systém štádia, obsadzovanie vedúcich postov

voľbami a konkurzmi.

Dôležitým krokom bolo podpísanie Dohovoru o uznávaní kvalifikácií tákajúcich sa

vysokoškolského vzdelávania v európskom regióne (Lisabonský dohovor), ktorý pre

Slovenskú republiku nadobudol platnosť 1.9.1999.

V rezorte MŠ SR a MŽP SR boli vytvorené poradné orgány na podporu AGENDY 21

a TUR SR. Sú to: Ľstredná rada pre environmentálnu výchovu a vzdelávanie pri MŽP SR a

Štátna komisia pre ekologické a environmentálnu výchovu a vzdelávanie na VŠ pri MŠ SR.

VIŠda SR považuje za prínos Ťčasť v programoch vzdelávania, odbornej pravy

a mládeže EŠ: Sokrates, Leonardo da Vinci a Mládež pre Európu III. , ktoré podporujú

medzinárodnú partnerskú spoluprácu škôl, vzdelávacích a mládežníckych inštitúcií.

INŠTITÚCIE ZABEZPEČUJÚCE CELOŽIVOTNÉ VZDELÁVANIE - okrem existujúcich vzdelávacích inštitúcií, ktoré zabezpečujú celoživotné vzdelávanie vznikajú aj ďalšie, netradičné

vzdelávacie organizácie: City Univerzity (napr. v Bratislave a v Trenčáne), Academia

Istropolitana Nova (ako nezávislé vzdelávacie inštitúcie zabezpečujúca alternatívne

postgraduálne vzdelávanie a výskum v oblastiach: Profesionálny program aplikovanej

ekonómie, Environmentálna politika, Ochrana pamiatok, Žurnalistika, Európske štádia atď.).

Vytvorili sa samostatné organizácie, zabezpečujúce vzdelávanie odborných pracovníkov

štátnej spravy a samospravy - napr. Inštitút vzdelávania verejnej spravy, Nadácia vzdelávania

www.environet.sk Strana 95 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

samospravy SR (zakladateľom je ZMOS) so sieťou 11 regionálnych vzdelávacích centier a

pod. Významné úlohu plnia aj rôzne školiace centrá s medzinárodnou pôsobnosťou. Ako

príklad možno uviesť Regionálne školiace centrum Bazilejského dohovoru (o riadení

pohybov nebezpečných odpadov cez hranice štátov a ich zneškodňovaní) pre strednú a

východnú Európu v Bratislave, ktoré pôsobí v rámci SAŽP už štyri roky. Medzi ďalšie

vzdelávacie organizácie, ktoré vykonávajú rôzne formy cieľových vzdelávacích, výchovných a propagačných aktivít patrú napr. Iuventa, Akadémia vzdelávania, Agroinštitút. Veľký počet významných vzdelávacích organizácií pôsobí v rámci tretieho sektora (v Grémiu tretieho sektora je samostatná sekcia vzdelávania a vedy), významnú úlohu plnia aj SAIA. Vzdelávacie aktivity a projekty s medzinárodnými partnermi orientované priamo aj na problematiku TUR usporadáva napr. Regionálne environmentálne centrum Slovensko, Spoločnosť pre trvalo udržateľný život, ETP Slovensko, Daphne, M.E.S.A 10 a iné. Mimovládne organizácie (napr. ASPEK), zabezpečujú aj vzdelávacie aktivity pre pracovníkov v priemysle a obchode. Dôležitú úlohu zohrávajú aj vzdelávacie aktivity a projekty širokej spolupráce so zahraničím. Osobitné postavenie medzi inštitúciami celoživotného vzdelávania majú inštitúcie zabezpečujúce jazykové vzdelávanie. Vo väčších mestách sa zachovali aj štátne jazykové školy, všeobecne však už prevažujú súkromné jazykové školy. Okrem toho renomované zahraničné inštitúcie ako British Council (v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach), Goetheho inštitút, Francúzsky inštitút a Talianske kultúrne centrum, Rakúsky inštitút pre strednú a východnú Európu v Bratislave a v ďalších pobočkách na Slovensku organizujú rôzne formy jazykových kurzov. Viaceré firmy podporujú jazykové prácu svojich zamestnancov a hradia náklady za tieto kurzy. Veľké podniky majú vlastné doškoľovacie strediská zamerané aj na jazyky. Od roku 1990 bol prijatý veľký počet strategických a koncepčných materiálov pre rozvoj školstva, bola prijatá aj osobitná koncepcia podporujúca environmentálnu a ekologickú výchovu a vzdelávanie. Žiadna z doteraz prijatých koncepcií však neprinesla zásadnú systémovú zmenu a preto školstvo ešte iba stojí pred skutočnou reformou. V súlade s legislatívnym plánom vlády SR sa pripravuje návrh zákona o financovaní škôl a návrh zákona o vysokých školách. Pripravuje sa nová školská zákon. Oblasť vzdelávania a výchovy by mala prejsť v najbližších rokoch procesom zásadnej reformy. Sú vypracované koncepčné dokumenty: Návrh koncepcie rozvoja výchovy a vzdelávania v SR, Návrh koncepcie ďalšieho rozvoja vysokoškolského vzdelávania pre 21.

storočie na Slovensku, vrátane plánu rozvoja doktorandského štúdia. Významného úlohu v oblasti celoživotného vzdelávania vo verejnej správe by mala zohrať Koncepcia vzdelávania vo verejnej správe. MŽP SR pripravilo komplexný návrh Environmentálnej akadémie – program pre vytvorenie uceleného systému environmentálnej výchovy, vzdelávania a propagácie, ktorý by mal byť v roku 2001 predložený na rokovanie vlády SR.

www.environet.sk Strana 96 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

6.10. Podnikateľské subjekty

Už v roku 1993 boli založené pre podporu malého a stredného podnikania na Slovensku

Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania ako aj siete Regionálnych

poradenských a informačných centier a Podnikateľských inovačných centier. V roku

1999 bola zriadená Rada vlády pre malé a stredné podnikanie.

Napriek tomu, že sektor sa podieľa na tvorbe HDP SR už vyše 80%, stále

vlastníctvo predstavuje stále dôležitý podiel na majetku stredných a veľkých podnikov.

V roku 1999 vláda SR pristúpila k realizácii zásadnej reštrukturalizácie podnikovej

sféry, ktorá bude sprevádzaná zefektívnením procesov konkurzov a vyrovnaním

v podnikovej sfére. V reforme podnikovej sféry sú relevantné dve podmienky:

dokončenie privatizácie a dosiahnutie posunu v reštrukturalizácii podnikov.

Je potrebné presadiť zmenu orientácie podnikov namiesto krátkodobých na dlhodobé

strategické ciele svojho rozvoja, dlhodobého dosahovania ziskov a skvalitnenie úrovne

manažmentov. V súčasnosti sa pripravuje materiál na zlepšenie právneho, regulačného

a daňového rámca na podporu investícií.

Opatrením inštitucionálneho charakteru je vytvorenie Slovenskej agentúry pre rozvoj

investícií a obchodu (SARIO), ktorá bude partnerskou organizáciou zahraničným investorom

a bude kompetentná rokovať a zastupovať viaceré inštitúcie štátnej správy. Návrhy opatrení

na odstránenie jednotlivých bariér podnikania obsahujú materiál (MH SR, šrad vlády SR)

"Zlepšenie právneho a regulačného rámca na podporu investícií"

(schválený 13. 9. 2000

uznesením vlády SR č. 703) a "Zlepšenie daňového a colného rámca na podporu investícií".

Navrhované opatrenia v jednotlivých oblastiach predstavujú systémové riešenie zlepšenia

podnikateľského prostredia pre poskytovanie tak zahraničných ako aj domácich investícií v Slovenskej republike.

Osobitné postavenie medzi podnikateľskými subjektami majú banky a poisťovne.

V bankovom sektore SR v roku 2000 poskytovalo 25 bankových subjektov, z toho 23 bánk, 2

pobočky zahraničných bánk a okrem toho 10 zastupovaných zahraničných bánk. Všeobecne

prevládajú orientácia na univerzálne bankovníctvo. Špecifické banky - Konsolidačná banka

a Slovenská záručná banka - sú špeciálne peňažné ústavy. Ministerstvo financií SR a Národná

banka Slovenska zodpovedajú za tvorbu legislatívy v oblasti bankovníctva a tým aj za

implementáciu NPPA. Výkon bankového dohľadu vykonáva

Národná banka Slovenska,

pričom spĺňa všeobecne uznané požiadavky kladené na efektívny a funkčný výkon

bankového dohľadu. V roku 1999 viedla SR prišla k realizácii zásadnej reštrukturalizácie

bankovej a podnikovej sféry, ktorá bude sprevádzaná účasťou členom privatizácie vybraných

baní.

www.environet.sk Strana 97 z 104

Národná stratégia TUR - III. časť

Transformácia ekonomiky si vyžadovala zásadné zmeny aj v poisťovníctve. V roku 1990

bola na Slovensku len jedna štátna poisťovňa - Slovenská štátna poisťovňa.

V roku 2000

podnikalo na Slovensku 27 poisťovní, z ktorých je 17 s podielom zahraničného kapitálu.

Pokiaľ prvú novovznikajúce poisťovne vznikali prevažne ako univerzálne, v neskorších

rokoch sa začali nové poisťovne špecializovať na niektoré poistné odvetvia napr. životné

a úrazové poistenie, poistenie právnej ochrany, cestovné poistenie, poistenie úverov a pod. Vo

vývoji poisťovníctva možno pozorovať tendenciu postupného nárastu podielu životného

poistenia na celkovom poistení. V súčasnosti v rámci poistenia proti škodám tretími osobami

existuje aj poistenie proti environmentálnym rizikám (napr. poisťovňa GERLING).

Na základe prieskumu medzi vybranými slovenskými bankovými inštitúciami (realizoval

sa v rámci analýzy inštitucionálneho rámca TUR) je možné konštatovať, že aj na Slovensku sa

začínajú implementovať požiadavky ochrany životného prostredia a TUR do bankových

politík - napr. Prvá komunálna banka, Tatra banka, a.s.

6.11. Mimovládne neziskové organizácie a združenia

združenia

6.11.1. Mimovládne neziskové organizácie

Kapitola 27 AGENDY 21 zdôrazňuje nesmierne dôležitú úlohu mimovládnych

organizácií pri formovaní a realizácii participačnej demokracie a občianskej spoločnosti.

Formálne a neformálne organizácie, ako aj vidiecke hnutia by podľa Agendy 21 mali byť

rešpektované ako rovnocenní partneri pri jej realizácii. Skutočnosť, že mimovládne

organizácie sú nezávislé, im umožňuje plnohodnotnú účasť, nezávislosť je preto hlavným

atribútom mimovládnych organizácií a hlavným predpokladom ich skutočného

zapojenia. O význam MVO svedčí aj to, že medzi inštitucionálne ukazovatele TUR bol zaradený aj

ukazovateľ "Príspevok MVO k TUR".

Mimovládne neziskové organizácie v SR sa môžu registrovať ako občianske združenie

(zákon č. 83/1990 Z.z. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov), nadácia (zákon č.

207/1996 Z.z. o nadáciách), neinvestičný fond (zákon č. 147/1997 Z.z. o neinvestičných

fondochoch), nezisková organizácia (zákon č. 213/1997 Z.z. o neziskových organizáciách

poskytujúcich všeobecne prospešné služby).

Aktivity medzinárodných organizácií na Slovensku upravuje zákon č. 116/1985 Zb. o

podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom v znení zákona č. 157/1989 Zb.

Medzinárodné organizácie sa môžu registrovať aj podľa zákona o nadáciách, neinvestičných

fondochoch a neziskových organizáciách, môžu byť zriadené aj osobitnými zákonmi (napr.

Červený kríž, Matica slovenská).

Podľa údajov Ministerstva vnútra SR z januára 1999 na Slovensku bolo v roku 1999

registrovaných 13 625 rôznych typov mimovládnych neziskových organizácií. O činnosti

www.environet.sk Strana 98 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

mimovládnych neziskových aktivít však viac vypovedá ich aktivita ako registrovanosť.

Množstvo organizácií vzniklo pre naplnenie jednej idey, po naplnení ktorej aktivita ľudí v

organizácii ochabuje, zápis v registri však ostáva. Jedným z najlepších indikátorov aktivity

organizácií je ich potreba a schopnosť informovať verejnosť, prezentovať verejnosti svoje

aktivity a žiadať podporu verejnosti pre ne, schopnosť komunikovať so širším a

podnikateľským sektorom, schopnosť žiadať a používať finančné zdroje.

Mimovládne

neziskovú organizáciu v SR pokrývajú skoro všetky oblasti našej spoločnosti, obhajujú celé

spektrum názorov, a to aj v prípade keď pracujú v jednej oblasti.

Na najvyššej úrovni pracuje v SR Grómiom tretieho sektora (G3S), ktorá sa po rokoch

diskusie dostalo k svojmu súčasnému statusu. G3S je neformálnou

platformou dobrovoľných

zvolených zástupcov jednotlivých sekcií pokrývajúcich jednotlivé

oblasti, v ktorých MVO

pracujú. Dlhodobým cieľom G3S je budovať občiansku spoločnosť na

Slovensku, spoločnosť

slobodných a aktívnych občanov, ktorá nečakajú, ale konajú v prospech verejného blaha.

Z hľadiska presadzovania TUR v SR má v rámci mimovládnych organizácií kľúčovú

význam Ekoforum. Predstavuje voľne štruktúrovanú horizontálnu

platformu organizácií,

ktorá sa číta byť environmentálne a súčasne sú mimovládne,

neziskovú a nezávislú na

komerčných subjektoch a politických stranách. V súčasnosti sa vytvára

Vidiecky parlament,

ktorý by mal zohrať dôležitú úlohu pri presadzovaní reformy a

decentralizácie verejnej správy

a celkove prispieť k rozvoju vidieka. Medzi významné environmentálne

organizácie, ktorá sa

venujú problematike TUR, patrí najmä Spoločnosť pre trvalo udržateľný

rozvoj v SR

(analogická spoločnosť pracujúca v Českej republike), Regionálne

environmentálne centrum

Slovensko (slovenská pobočka Regionálneho environmentálneho centra pre

krajiny strednej a

východnej Európy), Environmentálny tréningový program - Slovensko,

Greenpeace

Slovensko, Ľudia a voda, Spoločnosť priateľov Zeme, Za Matku Zem, SZOPK,

Nadácia

Ekopolis, Strom života, SZOPK, A-projekt, ENERGIA 2000, SK BIOM, Voľná

zdrúženie

bratislavských občianskych a ochranárskych organizácií, Trenčianske

neformálne združenie,

Centrum pre podporu miestneho aktivizmu, Občianske združenie DAPHNE,

Lesochranárske

združenie Vlč a ďalšie. Veľmi pozitívnu úlohu zohrávajú komunitné

združenia. Početné

združenia a organizácie v rámci tretieho sektora vytvárajú aj

národnostné menšiny. Napríklad

rómska menšina mala podľa MV SR ku dňu 1.3.2000 zaregistrovaných 114

občianskych

združená a 15 politických strán. V SR pracujú 4 nadácie, 3 neinvestičné

fondy a 1 nezisková

organizácia na všeobecne prospešné služby založené Rómami.

Významnú úlohu plnia aj

servisn  organiz cie ako napr.
Slovensk  akademick  informa n  agentúra - servisn  centrum
pre tretí sektor, po ta ov  sieť Changenet a d lsie.
Zástupcovia environmentálnych mimov idnych organiz ci  uzatvorili v roku
1998
R imcov  dohodu o spolupr ici s Ministerstvom životného prostredia SR.
Uznesením vl idy SR č. 738 zo dňa 31.8.1999 bol schv len    Stat t Rady
vl idy SR pre
MVO. Rada je poradným a iniciatívnym org inom vl idy SR pre podporu
 innosti
mimov idnych neziskových organiz ci . V Rade sú 20-ti zástupcovia MVO
a 25-ti
www.environet.sk Strana 99 z 104
N rodn  stratégia TUR - III.  as 
zástupcovia  tnej spr ivy. Schv len m  tat tu bola
in titucionalizovan  spolupr ica vl idy
s MVO. Voči tomu s  však výhrady napr. zo strany G3S. Týmto krokom sa
partnerom pre
vl idu stala Rada, ktorej väčšinu však tvoria zástupcovia  tnej spr ivy.
G3S (ktor 
reprezentuje viac ako tis c neziskových organiz ci ) m i napr. v rade
rovnako jeden hlas ako
individuálne mimov idne organiz cie, ktoré boli do rady delegovan .
Na Slovensku sa tretí sektor pri porovnan  so situáciou v okolitých
transformujúcich sa
krajinách vyznačuje troma výraznými črtami - pomerne vysokým
stupňom sebauvedomenia a
spolpr ice, podielom na rozvoji komunitných iniciatív a komunitnej
filantropie a
schopnosťou účinne vstupovať do demokratických politických procesov.
Od roku 1990 dynamicky rastie počet mimov idnych neziskových
organiz ci  (MNO),
ktor  p sobia vo všetkých oblastiach verejnoprospešných činnosť. V
súlade so situáciou
v krajinách E  ako aj v d l ch hospodársky vyspelých krajinách mo no
predpokladať
zvýšenie podielu zamestnancov neziskového sektora na Slovensku (v
porovnan 
s krajinami E , kde predstavuje 7 % celkovej zamestnanosti, je tento podiel na
Slovensku iba 0,9%). Mo no predpokladať, že dôjde aj ku zmene  trukt ry
 innosti
mimov idnych neziskových organiz ci  na Slovensku a zvýšenie pr jmov
na ich činnosť
z verejných zdrojov. Rozdiely v štruktúre zamestnanosti a v štruktúre pr -
jmov
poukazujú na rozdielne funkcie, ktor  pln  tretí sektor na Slovensku a v
E . Kým v E 
plnia mimov idne neziskov  organiz cie predovšetkým servisn 
funkcie, na Slovensku je
to presadzovanie sociálnej zmeny, občianska advokácia a budovanie
komunít.
Mimov idne organiz cie na Slovensku od roku 1990 nezávisle a iniciatívne

vykonávajúcej

rodových aktivít, ktorými pomáhajú a slúžia občanom a svojimi činnosťami v rôznej miere podporujú smerovanie k TUR. V porevolučnej politicko-spoločenskej zmene

Slovenska najdôležitejším partnerom pre MVO boli samosprávy a v súčasnosti má ich spolupráca rovnako strategického a dlhodobého spojenectva. MVO svojou prácou zlepšujú:

- efektívnosť fungovania verejnej správy (prispievajú k skvalitňovaniu rozhodovacieho procesu, informovanosti širokej verejnosti, plnia tiež úlohu kontrolného mechanizmu uplatňovania rozhodnutí v praxi atď.),
- integrovanie environmentálnej a rozvojovej problematiky do rozhodovania (napr. aktívnou účasťou v procesoch environmentálneho hodnotenia rozvojových dokumentov, na nižších úrovniach verejnej správy aj priamymi odborníkmi konzultáciami, riešením čiastkových projektov podporujúcich TUR atď.),
- účinnosť presadzovania právnych predpisov (mimovládne organizácie veľmi aktívne pomáhajú v kontrole dodržiavania uplatňovania právnych predpisov v praxi, okrem toho sa zasadujú o prijatie nových predpisov, prispievajú k podpore občianskej spoločnosti, ochrane a tvorbe životného prostredia, obhajobe ľudských práv a pod.),

www.environet.sk

Strana 100 z

104

Národná stratégia TUR – III. časť

- zlepšenie komunikácie a spolupráce medzi vedeckou sférou, verejnou správou a verejnosťou. Práve mimovládne organizácie účinne prispievajú k presadzovaniu účinných mechanizmov pre prístup k informáciám, k výmene informácií, kontrole kvality informácií vytvorených partnerských vzťahov od úrovne medzinárodnej až po lokálnu.

Významnou úlohu by mali zohrať MVO ako aj nezávislé združenia a médiá v boji

proti korupcii. Podľa Národného programu boja proti korupcii (2000) ich úloha bude

spočívať v monitorovaní situácie v oblasti boja proti korupcii, prispievať k všeobecnému

vzdelaniu v oblasti boja proti korupcii, vykonávať analýzy a nezávislé expertízy atď.

Jednou z hlavných úloh budovania dlhodobej stability tretieho sektora na Slovensku je jeho

finančná stabilita. Je to úloha, za ktorú nesie čiastočnú zodpovednosť aj štát, vyžaduje

prierezov^{1/2} a systematick^{1/2} pr^{1/2}stup, všeobecn^{1/2} akceptovanie ^{1/2}lohy a aktiv^{1/2} tretieho sektora št^{1/2}itom a samospr^{1/2}ivou pri budovan^{1/2} soci^{1/2}álne a ekonomicky TUR SR. Rezervy na posilnenie tretieho sektora by sa mali hľadať predovšetk^{1/2}m v dom^{1/2}acich zdrojoch. S^{1/2}časn^{1/2} stav financovania je neudržateľn^{1/2} a nestabiln^{1/2}, nie s^{1/2} vytv^{1/2}iran^{1/2} žiadne podporn^{1/2} mechanizmy a poskytovan^{1/2} takmer žiadne zdroje. To sa prejavuje napr^{1/2}klad pri schvaľovan^{1/2} št^{1/2}itneho rozpočtu. Naďalej pretrv^{1/2}iva vysok^{1/2}i neefekt^{1/2}vnosť, neadresnosť, neprehľadnosť (a tiež zotrvačnosť) r^{1/2}zných št^{1/2}itných podporn^{1/2}ch programov a invest^{1/2}ácii št^{1/2}itu, ich návratnosť nie je vyč^{1/2}aslen^{1/2}i a z pohľadu udržateľnosti nie je identifikovan^{1/2}i. Financovanie MVO je zabezpečovan^{1/2} predovšetk^{1/2}m z kapitol jednotliv^{1/2}ch ministerstiev, cez okresn^{1/2} ^{1/2}rady a pr^{1/2}spevky niektor^{1/2}ch samospr^{1/2}iv. Pr^{1/2}ajmy z t^{1/2}chto zdrojov s^{1/2} nestabiln^{1/2}, krit^{1/2}ri^{1/2} na ich poskytovan^{1/2} sa menia, poskytuj^{1/2} sa len na obdobie jeden rok. Tretiemu sektoru ch^{1/2}baj^{1/2} z^{1/2}ikladn^{1/2} prostriedky a prev^{1/2}idzkov^{1/2} kapit^{1/2}il. MVO (a verejn^{1/2} sektor v^{1/2}bec) len veľmi ťažko dok^{1/2}žu zaplatiť pr^{1/2}icu mlad^{1/2}ch kreat^{1/2}vných ľuď^{1/2}. Hlavn^{1/2}mi predpokladmi stability MVO s^{1/2} najm^{1/2}:

- možnosť uch^{1/2}idzať sa o podporu poskytovan^{1/2} v zmysle z^{1/2}ikonov o soci^{1/2}álnej pomoci, o št^{1/2}itnej pomoci, zamestnanosti, o region^{1/2}álnom rozvoji, o cestovnom ruchu a pod.
- podpora z privatiz^{1/2}cie veľk^{1/2}ch podnikov pre vytvorenie z^{1/2}iklad^{1/2}n spoločensky užitočn^{1/2}ch MVO (1% z privatiz^{1/2}cie veľk^{1/2}ch podnikov), decentraliz^{1/2}cia nepotrebn^{1/2}ho št^{1/2}itneho majetku na nešt^{1/2}itne neziskov^{1/2} subjekty (budovy a pozemky)
- daňov^{1/2} zvä^{1/2}hodnenia a zrušenie DPH v neziskovom sektore
- zriadenie N^{1/2}rodnej lot^{1/2}rie, obsahuj^{1/2}cej kateg^{1/2}rie: kult^{1/2}úra a umenie, kult^{1/2}úrne dedičstvo, soci^{1/2}álny, ekonomick^{1/2} a komunitn^{1/2} rozvoj, technick^{1/2}i infraštrukt^{1/2}úra MVO, šport a in^{1/2}.
- rozširovanie členskej z^{1/2}ikladne MVO, verejno-s^{1/2}kromn^{1/2} partnerstv^{1/2}i - vytv^{1/2}iran^{1/2} na z^{1/2}iklade poznania princ^{1/2}ipov udržateľn^{1/2}ho financovania a manažmentu verejn^{1/2}ch a s^{1/2}kromn^{1/2}ch statkov (potreba legislat^{1/2}vnej podpory)

www.environet.sk

Strana 101 z

104

N^{1/2}rodn^{1/2}i strat^{1/2}gia TUR - III. časť

- zdroje Eur^{1/2}pskej ^{1/2}nie: SAPARD, PHARE, ISPA, CULTURE 2000, 5 a 6 r^{1/2}imcov^{1/2} program EU a ostatn^{1/2} zdroje E^{1/2}š

• sãkromnã© zahraniãnã© nadãcie a podporovatelia.

6.11.2. Organizovanã© zãiujmy - vytvãiranie zãiujmovã½ch združenã ZãUJMOVã%o ZDRUŽENIA ŽIEN. Po roku 1989 sa dovtedy monopolnã½ Slovenskã½ zväz žien

pretransformoval na Demokratickã© ãniu žien, ktorã bola neskãr premenovanã na ãšniu žien

Slovenska. V SR pãsobã v sããasnosti niekoľko občianskych a zãiujmovã½ch združenã,

združujãcich ženy, resp. venujãcim sa problã©mom žien. Sã to napr. Obãianske združenie

Aliancia žien Slovenska, zãiujmovã© združenie žien Aspekt, Fenestra a Pro Familia. Ďalšie

pãsobia ako spoločenskã© organizãcie napr. Fãrum podnikateliek Slovenska, Spoločnosť pre

uplatnenie žien vo vede a vã½skume na Slovensku. Ďalšie vnikli ako samostatnã© ženskã©

organizãcie, sãasti aj plošnã½m rozšãrenãm aktivãt niektorej medzinãirodnej organizãcie (napr.

Zonta Klub, Federãcia žien za svetovã½ mier, Profesionãilne ženy, Klub rãmskych žien na

Slovensku, Ženy vidieka a Ďalšie). Tejto problematike sa venuje kapitola 24 AGENDY 21.

ZãUJMOVã%o ZDRUŽENIA MLãIDEŽE. Do roku 1989 pãsobila na Slovensku jednotnãi mlãidežnãcka

organizãcia pod nãizvom Socialistickã½ zväz mlãideže (SZM). Po jeho zãiniku vznikali jednak

organizãcie, ktorã© boli nãistupnãckymi organizãciami SZM alebo jeho ãastã, ale aj organizãcie,

ktorã© mali historickã© tradãciu (napr. Slovenskã½ skauting). Veľmi rã½chlo s vytvãirali kresťanský

orientovanã© organizãcie. Na rozdiel od odborov, sa mlãidežnãcke organizãcie po roku 1989

veľmi pomaly zreorganizovali, čo komplikovali najmä spory a vyjedãivania okolo využãvania

majetku bã½valã½ch monopolnã½ch organizãciã. V mlãidežnãckom sektore vznikla v roku 1990

Rada mlãideže Slovenska ako nezãivislã© občianske združenie prãivnickã½ch osãb, ktorã©

zastrešovalo novovzniknutã© organizãcie. Jej ãolhou je združovať organizãcie mlãideže

a zãiroveň komunikovať s MŠ SR. V sããasnosti reprezentuje 42 organizãciã. Medzi

mlãidežnãckymi organizãciami sa zaužãvalo nasledujãce delenie organizãciã: spoločenskapolitickã©,

zãiujmovã©, detskã© a stavovskã©. V SR existuje približne 120 občianskych združenã

s celoslovenskou pãsobnosťou venujãcich sa deťom a mlãideži. Tieto organizãcie majú viac

ako 260 000 registrovanã½ch členov. Tejto problematike sa venuje kapitola 25 AGENDY 21.

ORGANIZãCIE ZASTUPUJãŠCE ZãUJMY SAMOSPRAãVY. Vã½znamnã© ãolhu pri budovanã občianskej

spoločnosti majú aj zäujmovä zduženia vytväiranä v rämci äzemnej samosprävy. Po obnovenä äzemnej samosprävy v SR v roku 1990 vzniklo Zduženie miest a obcä Slovenska (ZMOS), ktorä sa stalo reprezentatävnuou organizäciou a hlavnä½m hovorcom samosprävnych jednotiek. Zduženie je dobrovolnä½m, zäujmovä½m, na politickä½ch stranäich nezäivislä½m subjektom. K 31.12.1999 z celkoväho počtu obcä a miest SR (2881) bolo členom ZMOS-u 2759 obcä a miest, čo reprezentuje 96% miest a obcä Slovenska. Špecifičnosť problämov miest a pocit ich nedostatočnäho riešenia v prvä½ch rokoch existencie ZMOS-u vyästilo do iniciatävy

www.vironet.sk

Strana 102 z

104

Näirodnäi stratägia TUR - III. časť

niekolkä½ch miest spolupracovať a organizovať sa mimo tejto organizäcie.

Najprv to bol Klub

primätorov a näisledne äšnia miest SR. V rämci ZMOS-u vznikli ďalšie änie na riešenie

špecifickä½ch problämov, a to Zduženie historickä½ch miest a obcä a äšnia käpelnä½ch miest a

obcä. V äzemnej samospräve sa vytvorili tiež profesijnä a stavovskä

zduženia (Asociäcia

prednostov mestskä½ch a obecnä½ch äradov SR, Asociäcia komunäilnych ekonämov SR,

Zduženie hlavnä½ch kontrolärov miest a obcä SR a Zduženie organizäciä verejnä½ch präic SR).

Vznikli aj ďalšie stavovskä organizäcie založenä na vzťahu k politickä½m stranäm, napr.

Asociäcia primätorov a starostov. Charakteristickou ärtou etapy obnovy äzemnej samosprävy

bol od roku 1990 proces združovania miest a obcä do regionäilnych združenä, ktorä½ prebiehal

z iniciatävy ZMOS, za äčelom spoločnäho riešenia samosprävnych problämov präslušnäho

äzemia. Celkovä½ počet regionäilnych združenä je 57.

äszemnäi samospräva si takto čiastočne

riešila absenciu regionäilneho stupňa samosprävy. Rada ZMOS, ktoräi je zloženäi

z predstaviteľov regionäilnych združenä a je jeho najvyššäm vä½konnä½m orgäinom, zriadila 13

odbornä½ch pracovnä½ch sekciä, v prevažnej miere na rezortnom princäpe. Z hľadiska

zabezpečovania TUR je dä'ležitä, že v rämci odbornä½ch sekciä säo zastäopenä prakticky všetky

oblasti: od regionäilneho rozvoja, cez präicu a sociäilne veci,

poľnohospodäirstvo, životnä

prostredie, zdravotnäctvo, hospodäirstvo a privatizäcia až po zahraničnä vzťahy. Z pävodnej

sekcie vzdelávania ZMOS vznikla Nadácia vzdelávania samosprávy SR, ktorú zriadilo ZMOS. Poslaním Nadácie a siete jej 11 regionálnych vzdelávacích centier je posilňovanie kvality miestnej samosprávy prostredníctvom aktivít, ktoré podpora jej tvorivosti, efektívnosti a schopnosť reagovať na potreby občanov a obce. Zástupcovia ZMOS SR majú zastúpenie prakticky vo všetkých významných vládnych orgánoch, v poradných orgánoch ministerstiev a ďalších pracovných orgánoch. ZMOS má svoje zastúpenie napr. v Rade vlády SR pre verejnú správu, v Legislatívnej rade vlády SR a v ďalších poradných orgánoch vlády. ZMOS, ako organizácia zamestnávateľov, zastupuje záujmy územnej samosprávy pri vyjednávaní s Konfederáciou odborových zväzov, je aj členom RHSD a od roku 1993 aj členom Asociácie zamestnávateľských zväzov a združení. Z hľadiska presadzovania TUR má svoje miesto aj Ášnia miest SR (ÁŠM SR), ktorá bola založená v roku 1994. Od svojho vzniku sleduje základný cieľ: obnovu, ochranu a revitalizáciu prírodného a kultúrneho dedičstva a trvalú udržateľnosť životného prostredia v mestách. Aj ÁŠM SR má svoje zastúpenie v niektorých vládnych orgánoch, v poradných orgánoch ministerstiev a ďalších pracovných orgánoch. Zástupcovia oboch asociácií sú členmi Rady vlády SR pre TUR. Tejto problematike sa venuje kapitola 28 AGENDY 21.

www.environet.sk

Strana 103 z 104

Národná stratégia TUR – III. časť

ZÁUJMOVÉ ZDRUŽENIA PODNIKATEĽOV A ŽIVNOSTNÍKOV. Významnou inštitúciou vo sfére organizovaných záujmov je Asociácia zamestnávateľských zväzov a združení (AZZZ), ktorá združuje zástupcov podnikateľskej sféry. Združuje záujmy podnikateľov ako zamestnávateľov. Asociácia vznikla v roku 1990 a v roku 1998 združovala už 36 zväzov a mala 7 pridružených členov. Medzi popredných reprezentantov podnikateľov patr

Slovenská obchodná a priemyselná komora (SOPK), ktorá bola zriadená z ústavnou príkazom SNROKU. Keď začala svoju činnosť v júni 1995 mala 13 311 členov a 7 regionálnych kancelárií (na konci roku 1995 mala už 22 090 členov), zmenou ústavy, kde sa zrušilo povinné členstvo v SOPK sa ich počet výrazne znížil (v roku 1998 na 3 801). V oblasti podnikateľských združení sa vytvorili aj ďalšie združenia (napr. Združenie podnikateľov Slovenska, Slovenské živnostenské združenie a ďalšie). Tejto problematike sa venuje kapitola 30 AGENDY 21.

STAVOVSKÁ ZDRUŽENIA A KOMORY. V súčasnosti pôsobia na Slovensku niekoľko desiatok

stavovských združení a profesionálnych komôr. Založili sa napr. špecializované komory audítorov, advokátov, daňových poradcov, architektov, stavebných inžinierov, lekárov, lekárníkov, stredných zdravotných pracovníkov, poľnohospodárov, potravinárov a iných.

Komorovým systémom je príkladom korporatívneho združovania a reprezentácie združení, lebo preniesol niektoré licenčné právomoci zo štátu na združenia. V zmysle ústavy sa zvýšil ich potenciálny vplyv, keďže štát garantuje monopol reprezentovať združenia určitej profesie a regulovať pravidlá jej výkonu. Táto problematika sa viaže napr. na kapitoly 29, 30, 31, 32, 35 a 36 AGENDY 21.

Podľa kategorizácie, ktorú vypracovalo MV SR, najpočetnejšiu kategóriu spomedzi

registrovaných organizácií predstavujú ŠPORTOVÁ A TĚLOVÝCHOVNÁ ZDRUŽENIA. Druhým

najmasovejším typom sú POZEMKOVÁ A ZÁHRADKÁRSKE SPOLKY. Už toto zhodnotenie napovedá,

že pokiaľ medzi oddychovými spolkami prevláda pluralita spoločností

organizovaných združení v ekonomickej a sociálnej sfere smerujú ku korporatívnemu typu

združovania. Je to aj logická dôsledok toho, že tieto združenia a skupiny v oblasti

podnikania a práce nutne potrebujú komunikovať s vládou a inými orgánmi, ktoré rozhodujú

o tom, "čo, kto a kedy dostane".

Z hľadiska presadzovania združení organizovaných skupín sa v SR najmä po roku 1994

posilnili tendencie k uplatneniu modelu štátneho korporatizmu, čiže systému

sprostredkovania združení, ktoré vznikol "zhora" a kde štát do značnej miery kontroluje

jednotlivé organizácie a zároveň im garantuje monopolné postavenie v spoločnosti. Keďže

v½voj po roku 1989 inklinoval k opačn©mu modelu reprezentácie organizovan½ch zájumov, ktor½ zohľadňoval rozmanitosť občianskej spoločnosti, povzbudzoval aktivitu jej akt©rov zdola a redukoval ťlohu štátu, dostalo sa presadzovanie štátno-korporatvéneho modelu do protikladu s dovedty prevažujúcimi trendmi.

www.vironet.sk

Strana 104 z

104

Národná stratégia TUR – III. časť

VYTVÁRANIE PARTNERSTIEV HLAVNÝCH SKUPÍN SPOLOČNOSTI. Veľmi dôležitou ťlohou v práci tretieho sektora je vytváranie partnerstva s ostatnými veľkými skupinami spoločnosti. Ako konkrétny príklad snahy o vytvorenie nového rámca pre dialóg a intenzívnejšiu spoluprácu medzi ekonomickými a sociálnymi partnermi v EŠ a na Slovensku viedla k zriadeniu Ekonomického a sociálneho výboru na Slovensku, ktor½ združuje predstaviteľov Slovenskej priemyselnej a obchodnej komory, Asociácie zamestnávateľských zväzov a združená Konfederácie odborových zväzov SR, Slovenskej rektorskej konferencie a Grómia tretieho sektora a ako pozorovateľov zástupcov Odboru európskej integrácie Šradu vlády SR. Je to jeden z početných príkladov vytvárania komisií alebo výborov, založených na partnerských vzťahoch. ťlohou tohto výboru ako nezávislého orgánu je participovať na integračnom procese SR, prostredníctvom svojich zástupcov sa na expertnej úrovni podieľať na procese harmonizácie a implementácie európskej legislatívy v SR, na práci v pracovných skupinách v rámci negociačného tímu a na vypracovávaní dopadových štádií o implikáciách vstupu SR do EŠ. Vďaka svojmu dosahu na hlavné skupiny spoločnosti bude poradný výbor spolupracovať aj na informačnej kampani pre verejnosť, ktorá bude po ukončení negociácií predchádzať referendu o vstupe SR do EŠ.